

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Moderní historie a její obraz v literární výchově na prvním stupni ZŠ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Olomouc 2022

Vedoucí práce:

Mgr. Jana Sladová Ph.D.

Autorka práce:

Miroslava Herbrychová

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Moderní historie a její obraz v literární výchově na prvním stupni ZŠ* vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů uvedených v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 20. dubna 2022

.....

Miroslava Herbrychová

Bibliografický záznam

HERBRYCHOVÁ Miroslava. *Moderní historie a její obraz v literární výchově na prvním stupni ZŠ*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury, 2022. 132 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Anotace: Diplomová práce přináší metodické náměty vytvořené za pomoci pěti beletristických titulů s tematikou moderních dějin a jejich uchopení v hodinách literární výchovy na prvním stupni ZŠ. Teoretická část shrnuje základní pojmy týkající se literatury pro děti a mládež a postavení moderních dějin v kurikulárních dokumentech. Následně shrnuje využívané výukové metody, jež byly využity při tvorbě metodických námětů. Praktická část charakterizuje vybrané beletristické tituly a následně představuje metodické náměty vytvořené k vyučování moderních dějin, stanovené cíle, metody, průběh vyučovací jednotky, ale také shrnutí a reflexe navržených metodických námětů v praxi.

Klíčová slova: výuka moderních dějin, literatura pro děti a mládež, učební metody, metodické náměty, beletrie s tematikou moderních dějin, Rámcový vzdělávací program, komunismus, normalizace

Annotation: The thesis presents methodological subjects developed with the help of five fiction titles on the theme of modern history and their grasp in literary education classes at the first level of primary school. The theoretical part summarizes the basic concepts related to literature for children and youth and the position of modern history in curriculum documents. It also summarizes the teaching methods used in the development of the methodological subjects. The practical part characterizes the selected fiction titles and then presents the methodological themes developed to teach modern history, the objectives, methods, the course of the teaching unit, and as well as a summary and reflection of the proposed methodological themes in practice.

Key words: teaching modern history, literature for children and youth, teaching methods, methodological themes, fiction with modern history themes, Framework Educational Program, communism, normalization

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Janě Sladové, Ph.D. za odborné vedení, podnětné připomínky a čas, který mi při psaní práce věnovala. Dále děkuji svému manželovi, který mi byl po celou dobu oporou, a mé rodině za jejich podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	7
1 Vymezení klíčových pojmů	8
1.1 Moderní historie	8
1.2 Literatura pro děti a mládež po roce 1945	9
2 Moderní historie a její obraz v RVP pro 1. st. ZŠ	17
2.1 Stručné nahlédnutí do kurikulárních dokumentů	17
2.1.1 Cíle a pojetí RVP	18
2.1.2 Klíčové kompetence	20
2.1.3 Vzdělávací oblasti	21
2.2 Jazyk a jazyková komunikace	23
2.3 Člověk a jeho svět	24
3 Charakteristika vhodných metod na vybraných textech	28
3.1 Klasifikace výukových metod	29
3.1.1 Výběr výukových metod	31
3.2 Využití výukové metody	32
3.2.1 Klasické výukové metody	32
3.2.2 Aktivizující metody	35
3.2.3 Metody práce s textem podle Čapka	36
3.2.4 Metody tvůrčího psaní	38
3.3 Metody výuky historického učiva	39
4 Charakteristika vybraných beletrických děl s tematikou moderní historie	41
4.1 Seifertová Lucie – Dějiny českého udatného národa a pár bezvýznamných světových událostí	41
4.2 Petr Sís – Zeď, jak jsem vyrůstal za železnou oponou	44
4.2.1 Základní informace	44
4.2.2 Stavba prostředí knihy a její děj	44
4.2.3 Postavy knihy a jejich vztahy	46
4.3 Jiří Stránský – Perlorodky	47
4.3.1 Základní informace	47

4.3.2	Stavba prostředí knihy a její děj	48
4.3.3	Postavy knihy a jejich vztahy	48
4.4	Pavel Čech – A	50
4.4.1	Základní informace	50
4.4.2	Stavba prostředí knihy a její děj	50
4.4.3	Postavy knihy a jejich vztahy	51
4.5	Hanna Schottová – Fany byla při tom	52
4.5.1	Základní informace	52
4.5.2	Stavba prostředí knihy a její děj	52
4.5.3	Postavy knihy a jejich vztahy	54
5	Metodické náměty pro výuku se zaměřením na práci s texty	56
5.1	Metodický námět ke knize Petra Síse – Zeď, jak jsem vyrůstal za železnou oponou	56
5.1.1	Reflexe a hodnocení výuky	61
5.2	Metodický námět ke knize Hana Schottová – Fany byla při tom	62
5.2.1	Reflexe a hodnocení výuky	68
5.3	Metodický námět ke knize Pavla Čecha – A	68
5.3.1	Reflexe a hodnocení výuky	74
5.4	Metodický námět ke knize Jiřího Stránského Perlorodky	74
5.4.1	Reflexe a hodnocení výuky	78
5.5	Metodický námět ke knize Lucie Seifertové – Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí	79
5.5.1	Reflexe a hodnocení výuky	82
	Závěr	84
	Seznam použitých zdrojů	86
	Primární literatura	86
	Sekundární literatura	86
	Elektronické zdroje	88
	Přílohy	91
5.6	Seznam příloh	91

Úvod

Tématem této diplomové práce je pojetí moderní historie a jejího obrazu v literární výchově na prvním stupni, tedy u dětí, které se s literaturou, jež si samy již dokážou přečíst, teprve seznamují. Ale již v tomto věku by měly dokázat vnímat, který literární děj se odehrál v minulosti, a na základě vykreslených historických reálií si vybudovat základní představu o historii, která v souvislosti s výukou vlastivědy od čtvrtého ročníku nabyde konkrétních představ. Klademe si otázku, jak v dětech tuto vnímavost podnítit a vyvolat u nich zájem o události minulé? V této diplomové práci se zaměříme se na to, které texty do literatury zvolit, aby měly schopnost zaujmout dětského čtenáře, motivovaly jeho zájem o historii a přispívaly k osvojení klíčových kompetencí.

Diplomová práce je strukturována do pěti hlavních kapitol, přičemž v úvodní části jsou definovány klíčové pojmy – moderní historie a literatura pro děti a mládež po roce 1945. Další kapitola potom mapuje moderní historii a její obraz v Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání (dále jen RVP ZS) pro 1. stupeň základních škol (dále jen ZŠ). Třetí kapitola obsahuje charakteristiky vhodných metod s vybranými texty. Následuje oddíl věnující se vybraným literárním dílům s tematikou moderní historie. Tato část zahrnuje rozbor pěti vybraných knížek pro děti a mládež, jejichž tématem je česká historie od konce druhé světové války. Důraz je kladen na témata, situace či vlastnosti doby, které by mohly být použity v rámci výuky literární výchovy na prvním stupni ZŠ. Praktická část této práce se věnuje metodickým námětům pro výuku se zaměřením na práci s texty, jež budou zachycovat obrazy moderních dějin.

1 Vymezení klíčových pojmů

1.1 Moderní historie

Tato kapitola pojednávající o moderní historii bude vzhledem k charakteristice diplomové práce zaměřena především na dějiny po roce 1945. Československá republika vstoupila do prvních poválečných let s deklarováním právní kontinuity s první republikou, avšak od této vize se již od prvních chvil zásluhou mnohých politických rozhodnutí čím dál více vzdalovala.¹ Proměnila se však i celá společnost, válečné útrapy zanechaly na vnímání mnohých skutečností některých lidí velké změny. Změny po roce 1945 nastaly i v oblasti politické, kdy se Československo přichylovalo na stranu Sovětského svazu, kvůli vysídlení německého obyvatelstva došlo ke zrušení staleté symbiózy mezi Čechy a Němci atp. Únorem 1948, kdy komunisté převzali veškerou moc ve státě, byla dovršena snaha o zlikvidování demokratických principů, na nichž republika stála. Následovala doba totality, perzekucí, vše různých zákazů, věznění mj. i literárních autor (např. Jan Zahradníček) a poprav.

O určitém rozvolnění poměrů lze hovořit až v 60. letech 20. stol., která jsou často označována jako „zlatý věk“, kdy i v kultuře dochází k názorovým střetům a diskusím mezi představiteli dogmatické linie a zastánci demokratizačních procesů. Následující doba známá jako „pražské jaro“ byla přerušena roku 1968 srpnovým vpádem socialistických armád a nastolením normalizace – tzv. konsolidace politických poměrů ve společnosti.² Byly potlačovány všechny projevy svobodného myšlení a vše bylo zcela podřízeno zájmům Moskvy. Podobně byl deformován i svět umění. Někteří autoři byli opět umlčeni, někteří byli nuceni emigrovat, jiní se rozhodli pro spolupráci s režimem a pak se také začala formovat vrstva aktivních odpůrců režimu – disidenti, jejímž nejznámějším představitelem zůstal Václav Havel.

Nová stránka českých dějin se začala psát 17. listopadu 1989, kdy se zhroutila komunistická vláda. Tímto se otevřela cesta ke změnám ve společnosti a k její demokratizaci.

¹ ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 4., opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2010, s. 711.

² Tamtéž, s. 713.

1.2 Literatura pro děti a mládež po roce 1945

Literatura pro děti a mládež zahrnuje texty různých forem i žánrů – próza, poezie i drama. Literaturu tohoto druhu můžeme rozdělit na intencionální, jež je psaná záměrně pro dětského čtenáře, a neintencionální, která byla původně určena pro dospělého čtenáře, avšak vlivem času našla své uplatnění mezi čtenáři dětskými.³

Rokem 1945 končí jedna nesvoboda, avšak nezadržitelně se blíží totalita druhá, jež bude mít svoji reflexi rovněž v české literatuře zaměřené na děti a mládež. Samotný rok 1945 je spíše společensko-politickým mezníkem než předělem literárněhistorickým. V literatuře pro mládež je stálá určitá kontinuita, a to jak žánrová, tak i druhová a hodnotová. Do roku 1948 se literární život opět krátce nadechuje, neexistovala státem organizovaná cenzura, a tak vydávat a publikovat mohou téměř všichni. Významným publikačním činem bylo rovněž založení časopisu *Mateřídouška*.

Ještě po tři léta od konce války jsou vydávány práce, jejichž text či alespoň část vznikaly za války. Nejznámější z těchto publikací je román Karla Poláčka *Bylo nás pět*, Hrubínovy sbírky *Říkejte si pohádky* nebo *Říkejte si abecedu* či Olbrachtovy bajky *O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách*.⁴

Co se týče české prózy pro děti a mládež s historickou tematikou, není zde po válce takový zájem o tuto látku, jako byl především na počátku 40. let.⁵ Období nacistické okupace totiž vedlo autory k zájmu o nejstarší období českých dějin, kdy docházelo k pokusům o básnické ztvárnění české národní minulosti a její interpretaci obohacenou o dobové jinotaje. Z české minulosti takto čerpali třeba Vladislav Vančura či Ivan Olbracht.⁶ Bezprostředně po skončení války cítili autoři vyjádřit se k aktuálnějších tématům - k uplynulým létům fašistické okupace. Návrat k historické tematice po roce 1948 probíhal pozvolna, přednost ale dostávala spíše ta historická

³ Literatura pro děti. Distanční studijní opora. Mgr. Hana Navrátilová - PDF Free Download. *Představujeme Vám pohodlné a bezplatné nástroje pro publikování a sdílení informací.* [online]. Copyright © DocPlayer.cz [cit. 05.03.2022]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/105848826-Literatura-pro-deti-distancni-studijni-opora-mgr-hana-navratilova.html>

⁴ URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 77 – 79.

⁵ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Dětská literatura po roce 1945 - próza*. Brno: CERM, 1995. Tematická jednotka pro základní školy (CERM), s. 13.

⁶ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012, s. 21.

období, která našla uplatnění v potřebách a ideologiích nového režimu, z nichž největší prostor dostávalo husitství.⁷

Důležitým předělem nejen v literatuře pro děti a mládež se stal rok 1948. Změny se projevil nejprve v časopisech, zejména v jejich ideové orientaci, kdy se mění jejich náplň, dochází k výměně redakčních rad nebo přibývá překladů ze sovětské literatury.⁸ Mnozí z autorů byli novým režimem perzekuováni a jejich publikační činnost byla velmi omezena, někteří vlivem nové ideologie začali svá starší díla přepracovávat. Přestaly vycházet knížky pro děti se skautskou, náboženskou či legionářskou literaturou. Zúžení a celkové žánrové omezení vydávaných titulů bylo i důsledkem založení Státního nakladatelství české knihy (SNDK) v roce 1949. Tento počín znamenal faktickou monopolizaci ve vydávání knih pro dětského čtenáře. Literatura pro mládež měla na počátku 50. let plnit především ideologickou funkci a sloužit tak potřebám nového politického řádu. Proto i próza pojednávající o právě skončené válce se nesla často v duchu komunistické propagandy spojené s protinacistickým odbojem a všudypřítomným patosem. S novou dobou souzněly i prózy pojednávající o životě současných dětí, kdy byla snaha vykreslit jakýsi ideál novodobého hrdiny, což v praxi znamenalo především popularizaci pionýrské organizace. Stejně jako v mnohém, i v tomto případě byla dětská literatura ovlivněna sovětským vzorem.⁹

Do služeb komunistické ideologie nedlouho po vzniku SNDK vstoupil i například Ondřej Sekora, jehož Ferda Mravenec se objevil v několika knihách, které nesly významnou ideologickou intenci. Ferda Mravenec se tak v několika Sekorových dílech zapojil do propagace nového socialismu, do boje proti mandelince („americkému brouku“), bojoval proti odpůrcům kolektivizace apod. Populární postavička Ferdý Mravence tak byla v 50. letech sofistikovaně využívána komunistickými propagátory za účelem výchovy nového socialistického člověka.¹⁰

⁷ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Dětská literatura po roce 1945 - próza*. Brno: CERM, 1995. Tematická jednotka pro základní školy (CERM), s. 13.

⁸ URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 82.

⁹ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012, s. 24 – 25.

¹⁰ Ferda Mravenec ve službách ideologie – Ústav pro studium totalitních režimů. *Ustrcr.cz* – [online]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickyh-textu/ondrej-sekora-a-ferda-mravenec/>

Rovněž i poezie se v počátku komunistické vlády vezla na vlně doby, která umlčela některé autory písňové poezii pro děti (např. Jan Zahradníček). Celkově se tato doba v poezii vyznačuje primitivností a útočností, kdy starý svět musí ustoupit nové a šťastné budoucnosti, jejíž budovateli jsou děti – pionýři. Nejhodnotnější díla této doby vycházejí z pera Františka Hrubína, Zdeňka Kriebla či Jaroslava Seiferta.¹¹

S koncem 50. let a počátkem let 60. docházelo k pozvolnému uvolňování společenského napětí, dětská literatura se začala postupně obnovovat. Dočasně uvolněná cenzura v 60. letech pak v próze s historickou tematikou umožňovala zpracování i problematičtějších míst českých dějin. Historická próza se v této době začala sblížovat s prózou memoárovou, stejně tak došlo k renesanci zájmu o zpracování nejstarších historických látek a pověstí.¹²

Dětská literatura se však vyvíjela ve všech žánrech. Začaly se objevovat díla s dobrodružnou, cestopisnou i sci-fi tematikou. Od roku 1969 se SNDK přejmenovalo na nakladatelství Albatros, nicméně ani změna názvu zde nezměnila nic na monopolu tohoto nakladatelství, ačkoli byl alespoň narušován některými lokálními vydavatelstvími. Došlo i ke vzniku mnoha časopisů, jako byly například Sluníčko, Ohníček, ABC mladých techniků a přírodovědců aj. Rozvíjela se autorská pohádka, jejímiž nejvýraznějšími tóny se staly hravost a experimentování. Mezi představitele toho směru lze zařadit Jana Wericha, Ivana Klímu či Miloše Macourka. Se stejnými rysy, které přecházely až v nonsensovou poetiku, tvořili v 60. letech pro děti a mládež i básníci. Nositeli této linie se stali zejména Josef Kainar, Zdeněk Kriebel. Pavel Šrut či Jiří Kolář.

Přítrž tomuto nadechnutí učinil vpád sovětských okupantů v srpnu 1968 a následná normalizace. Opět nastala vlna perzekucí, kdy mnohým autorům bylo zakázáno publikovat, avšak mnozí z nich se přeorientovali na dětského čtenáře, protože nemohli tvořit v literatuře pro dospělé, a pak také protože cenzura v dětské literatuře

¹¹ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012, s. 25.

¹² ŠUBRTOVÁ, Milena. *Dětská literatura po roce 1945 - próza*. Brno: CERM, 1995. Tematická jednotka pro základní školy (CERM), s. 13.

byla poněkud podceňována. Skončilo zpřístupňování dříve zakázaných autorů a i některá díla mohla vycházet pouze v neúplné podobě.¹³

V roce 1970 byl vydán seznam zakázaných knih a autorů a celkem byly likvidovány náklady za více než 12 milionů Kč, aby se díla některých pro režim nepohodlných autorů nedostala k dětem. O dva roky později se konal sjezd nového Svazu českých spisovatelů, jemuž oproti minulým létům zůstala pouze šestina členů. Autoři literatury pro mládež se v této době rozdělili na dva tábory. Na jedné straně byli ti, kteří zůstali loajální a za cenu různých drobných ústupků mohli nadále publikovat, na straně druhé byli mnozí z autorů dětských knih z literatury vypuzeni, ale zůstali tvořit pod různými krycími jmény. Někteří literáti se později stali signatáři Charty 77, protože odmítali jakýkoliv kompromis s vládnoucím establishmentem. Mnozí z těchto autorů emigrovali, jiní se pustili do nerovného boje v domácím prostředí a čekaly je výsledky, věznění a život v nouzi a strachu.¹⁴

V těchto podmínkách se začaly utvářet domácí samizdatové edice, jako byly např. Petlice, Expedice aj., v zahraničí pak exilová nakladatelství a časopisy (Sixty-Eight Publishers v Torontu, Listy v Římě či Konfrontace v Curychu a další). V době normalizace tak lze hovořit o třech literárních proudech – literatura oficiální, samizdatová a exilová.

Dětská literatura však nebyla normalizací postižena tak moc, jako literatura celonárodní, která si ale tento handicap dokázala vykompenzovat náhradou v rozvíjející se tvorbě zahraniční a samizdatové. V dětské literatuře zůstal dominantní proud vydávaný oficiálně, kdežto literatura exilová či domácí neoficiální zůstala spíše okrajovou záležitostí.¹⁵ Výjimkou jsou zde např. autoři, kteří píšou díky inspiracím vlastními dětmi či právě pod tíhou vlastní rodičovské odpovědnosti.¹⁶ Nejznámějším případem je asi Ivan Martin Jirous a jeho dílo *Magor dětem*, jehož řádky psal Jirous

¹³ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012, s. 26 – 28.

¹⁴ URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 103 – 104.

¹⁵ TOMAN, Jaroslav, 1996. Normalizace v dětské literatuře sedmdesátých let a její specifika. In: *Normy normalizace: sborník referátů z literárněvědné konference 38. Bezručovy Opavy (11.-13.9. 1995)* [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR [cit. 2021-08-09]. ISBN 80-85778-17-3. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/konferencni/26-normy-normalizace>

¹⁶ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012, s. 29.

během svého věznění ve Valdicích v 80. letech a postupně skrze dopisy své ženě posílal dětem tyto básničky a pohádkové příběhy, které ve druhé polovině 80. let vyšly v samizdatu.¹⁷

V období normalizace byli nejvíce postihováni autoři, kteří patřili mezi hlavní nositele umělecké literární linie v 60. letech. Ačkoli to byli literáti, kteří většinu děl psali pro dospělé, jejich tvorba adresovaná dětskému čtenáři měla velmi významnou stopu. Jejich díla v této době byla postupně stahována z knihoven, oficiální nakladatelství s nimi rušila již uzavřené smlouvy a jejich díla připravená již k vydání byla často rozmetávána. Těmito represemi byli postiženi např. Ludvík Aškenazy, Ivan Klíma, Ladislav Dvorský, Jan Procházka, Jan Trefulka či Vítězslav Kocourek. Mnozí z těchto autorů psali pod různými krycími jmény, někteří pomocí tzv. pokrývačů a jiní psali anonymně. Řada z nich byla nucena odejít do exilu, kde mnozí v tvorbě pro děti pokračovali i dále. Mezi těmito v exilu vynikl Ludvík Aškenazy či Iva Procházková. V zahraničních svobodných nakladatelstvích však vycházela i díla autorů, kteří v domácím prostředí psát nemohli, a tak v Německu vycházejí některá díla Jana Procházky, Ladislava Dvorského nebo Ivana Klímy.¹⁸ Právě Ivan Klíma sestavil na konci sedmdesátých let antologii, později známou jako *Uzel pohádek*, kde se zakázaní autoři prezentovali příběhy s pohádkovými náměty, v nichž se často reflektovala jejich životní zkušenost a postoje. Mezi přispěvatele v tomto souboru pohádek patřil Václav Havel, Jan Trefulka, Ivan Klíma, Pavel Kohout, Jan Vladislav či Jan Skácel.¹⁹

Oficiální prozaická tvorba byla často velmi ovlivněna různými výročími, které si komunistický režim připomínal i formou vypisování nakladatelských soutěží u příležitosti např. založení KSČ či osvobození země Rudou armádou, proto jako jedno z živých témat v dětské literatuře zůstávala nacistická okupace.²⁰ Současně ale vznikají i

¹⁷ ŠVEHLA, Marek. *Magor a jeho doba: život Ivana M. Jirouse*. Praha: Torst, 2017, s. 443.

¹⁸ TOMAN, Jaroslav, 1996. Normalizace v dětské literatuře sedmdesátých let a její specifika. In: *Normy normalizace: sborník referátů z literárněvědné konference 38. Bezručovy Opavy* (11.-13.9. 1995) [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR [cit. 2021-08-09]. ISBN 80-85778-17-3. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/konferencni/26-normy-normalizace>

¹⁹ URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003, s. 103 – 104.

²⁰ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012, s. 29.

díla na pomezí příběhové prózy a memoárů, kdy řada autorů zvolila tento postup z důvodu potřeby vyrovnat se s vlastním dětstvím a vzpomínkami na minulost.²¹

Próza literatury pro děti, která směla v Československu vycházet, se snažila vyjádřit niterné pocity a nálady dětských hrdinů, často již díky vlivu televize a filmu šla knižní díla ruku v ruce se scénaristickou předlohou, častým tématem byly problematické rodinné vztahy (např. díla Hany Doskočilové, Martiny Drijverové či Hany Bořkovicové). Od 60. let pokračoval vývoj nonsensové autorské pohádky, jež se v české dětské literatuře dobře ukotvila díky dílům Aloise Mikulky, Miloše Macourka, Františka Nepila či Oty Hofmana. Stupňoval se ale i zájem o látky folklorní, zde se dětem snažili zprostředkovat minulost formou převyprávění pověstí či bájí např. Eduard Petiška, Oldřich Sirovátka nebo Helena Lisická.

Po prvotních normalizačních letech určité stagnace se nástupem nových autorů, kterým byl např. Jiří Žáček, dostala opět dětská poezie na vlnu hravosti a experimentování, básně Mileny Lukešové se zase svojí lyrikou obracely na nejmenší, ale i na dospívající čtenáře. Nezanedbatelný přínos v literatuře pro děti a mládež měly i básnické sbírky Jana Skácela, které byly vydány již pod autorovým jménem ve druhé polovině 80. let.²²

Po listopadu 1989 nastal v naší společnosti demokratizační proces, což se nutně muselo projevit i v proměnách celé literatury, dětské nevyjímaje. Byla zrušena cenzura a padly i zásahy státu do vydavatelské činnosti. Došlo k nárůstu vydávaných děl pro děti, na trh byla uváděna díla autorů, kteří v minulém režimu nemohli publikovat.

Celkově se však doba krátce po roce 1989 vyznačuje nejen nakladatelskou svobodou, ale i chaosem, kdy je na vině především nejednotnost různých kritérií a vlivem nakladatelské roztržitosti i nepřehledná produkce knih různé úrovně, často neprofesionálně připravené. Vedle toho došlo i k nárůstu brakové literatury.²³

²¹ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Dětská literatura po roce 1945 - próza*. Brno: CERM, 1995. Tematická jednotka pro základní školy (CERM), s. 14.

²² ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012, s. 30 – 31.

²³ REISSNER, Martin. *Česká literatura pro děti a mládež Reflexe vybraných východisek a stavu* [online]. Brno, 2007 [cit. 2021-08-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/38bi4k/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, s. 11.

Reakcí na tuto rozkolísanost, jež měla stabilizovat dětskou knižní produkci a poukázat na současné vrcholy domácí i překladové tvorby a zároveň povzbudit české autory, bylo ocenění Zlatá stuha, které začalo být udělováno v roce 1992. Mediálně nejznámější literární soutěž Magnesia litera má rovněž mezi svými kategoriemi zastoupenou literaturu pro děti a mládež.

Co se týče trendů současné historické a životopisné literatury pro děti a mládež vydané po roce 1990, je patrný posun od zjednodušené interpretace národních dějin k úsilí o vytvoření co nejobjektivnějšího obrazu naší historie, dále snaha prezentovat české dějiny v souvislosti s evropským kontextem, více přibližovat historii všedního dne a rovněž věnovat se více dějinám žen a dětí.²⁴

Z autorů věnující se této kategorii lze jmenovat Vlastimila Vondrušku, jenž není pouze autorem písičím pro dospělé čtenáře, ale jeho významnou část tvorby pro děti tvoří i dobrodružné historické romány. Mezi další úspěšné autory patří např. František Kadlec a Petr Urban, jejichž kniha *Praha lucemburská v obrazech* obdržela literární cenu Zlatá stuha. Netradičně formou devítimetrového leporela ztvárnila dějiny Lucie Seifertová. Její dílo plné humoru, nadsázky a ironie nese název *Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí*. Další autorka Martina Drijverová zaujala mladší čtenáře dvoudílným počinem *České dějiny očima psa*. Renáta Fučíková a Alena Ježková se zase v rámci životopisné literatury zaměřily na osobnosti Karla IV. a T. G. Masaryka.²⁵

Celkově má historická a životopisná literatura pro děti a mládež v současné době celou řadu podob – od beletrizovaných dějin přes komiks. Autoři již nepíší ve stylu výchovného pojetí dějin, ale akcentují spíše humor, nadsázku či ironii.²⁶

²⁴ ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. České dějiny pohledem současné literatury pro děti a mládež. In: *Historie a škola VI., Člověk, společnost, dějiny, Seminář ke koncepci výuky dějepisu na základní a střední škole (Klíčové kompetence a současný stav vzdělávání v dějepise)*, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 06.03.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/historie-a-skola-vi-clovek-spolecnost-dejiny-seminar-ke-koncepci-vyuky-dejepisu-na-zakladni-a-stredni-skole-klicove-kompetence-a-soucasny-stav-vzdelavani-v-dejepise>

²⁵ Tamtéž.

²⁶ ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. České dějiny pohledem současné literatury pro děti a mládež. In: *Historie a škola VI., Člověk, společnost, dějiny, Seminář ke koncepci výuky dějepisu na základní a střední škole (Klíčové kompetence a současný stav vzdělávání v dějepise)*, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 06.03.2022]. Dostupné z: [https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/historie-a-](https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/historie-a)

Ohledně celkového stavu dětské literatury Martin Reissner ve své rigorózní práci zmiňuje: „Navzdory vážné krizi první poloviny 90. let představuje literatura pro děti a mládež na počátku 21. století zdravě fungující součást českého písemnictví.“²⁷

[skola-vi-clovek-spolecnost-dejiny-seminar-ke-koncepci-vyuky-dejepisu-na-zakladni-a-stredni-skole-klicove-kompetence-a-soucasny-stav-vzdelavani-v-dejepise](#)

²⁷ REISSNER, Martin. *Česká literatura pro děti a mládež Reflexe vybraných východisek a stavu* [online]. Brno, 2007 [cit. 2021-08-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/38bi4k/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, s. 14.

2 Moderní historie a její obraz v RVP pro 1. st. ZŠ

2.1 Stručné nahlédnutí do kurikulárních dokumentů

„Posláním od začátku do konce budiž hledati a nalézati způsob, který by umožnil, aby učitelé méně učili, žáci se však více naučili, aby ve školách neměl místa křik, pocit ošklivosti, vědomí marné práce.“²⁸

J. A. Komenský

Společnost, ve které se nacházíme, zažila během 20. století dva nedemokratické režimy – nacismus a komunismus. V edukační činnosti je třeba upřít pozornost na výuku ideologicky mocenských mechanismů, které byly uplatňovány v naší společnosti. Považuje se za důležité klást důraz na dobový kontext a možnost zneužití idejí svobody či lidských práv, ať už v politické sféře, náboženství či terorismu. Všechny tyto důležitosti je možné využít metodicky ve všech organizačních formách výuky a při sestavování vyučovacích hodin. Při objasňování dějinného vývoje lze využít patřičné konkretizace, a to na osudech jednotlivců, využití tzv. orální historie, regionálních dějin a zohlednění dějin všedního dne. Cílem výuky moderních dějin v našich školách je především pochopení příčin, proč se společnost podvolila totalitním režimům, ať už hovoříme o příčinách mezinárodně politických či vnitropolitických. Žáci by měli být seznámeni i s příběhy obyčejných lidí, neboť skrze ně se dá odhalit jednání daných postav v dobovém kontextu.²⁹

Cílem této kapitoly bude podrobnější zkoumání moderních historických milníků a jejich odraz v kurikulárních dokumentech, jež jsou uplatňovány na prvním stupni ZŠ. Pro lepší orientaci a pochopení této kapitoly zabývající se RVP ZV a dále pak také Školním vzdělávacím programem (dále jen ŠVP) je třeba blíže přiblížit jednotlivé pojmy, neboť je zřejmé, že výše zmíněné dokumenty jsou důležitým základem českého školství, od kterého se dále rozvíjí vzdělávání na prvním stupni ZŠ.

²⁸ brozura_S2030_19_10_2020.pdf, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 19.08.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/54104/>

²⁹ Doporučení MŠMT aktualizace 2016.pdf, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 14.09.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/37235/>

Již s žáky na prvním stupni se dá edukační činnost vést tak, aby byli schopni porozumět historickému kontextu a uvědomovat si život ve svobodné a demokratické zemi. Svoboda nebyla vždy takovou samozřejmostí, jak je na ni pohlíženo v dnešní době. Proto tu v čele vzdělávání stojí učitel, který různými postupy vede žáky k vytyčeným cílům, které jsou stanoveny ve výše zmíněných dokumentech.³⁰

Rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy jsou přístupné celé široké veřejnosti, ať už ze strany pedagogických či nepedagogických zástupců. Školní vzdělávací program si každá škola vytváří sama dle stanovených zásad ukotvených v RVP. Jistým způsobem ŠVP dodává patřičný prostor školám, které si dle svých možností volí vhodný vzdělávací obsah a uzpůsobují si tak své vzdělávací teritorium výběrem vhodných metod, forem výuky apod. Školní vzdělávací program se tak řadí do úrovně školní a RVP náleží státní úroveň, která vymezuje určitý rámec pro jednotlivé etapy vzdělávání.³¹ „RVP není dokumentem určeným pro výuku. Jde o rámcový dokument, který je podkladem pro tvorbu ŠVP.“³² Zjednodušeně tedy můžeme říci, že ŠVP je naplněn konkrétním obsahem pro sestavení a naplánování učební jednotky tak, aby odpovídala principům ukotvených RVP ZV.

2.1.1 Cíle a pojetí RVP

Před samotným vznikem RVP stála myšlenka sjednotit český vzdělávací systém tak, aby co nejvíce podporoval širokou autonomii škol a také, aby co nejefektivněji podpořil učitele při jejich přípravě edukačního systému. Tento celý koloběh našel inspiraci v některých evropských zemích, jako je Anglie, Norsko či Finsko aj. Dalším bodem, jenž vedl k celkové proměně českého školství, bylo, aby kvalita zvítězila nad kvantitou čili bezduchým memorováním poznatků. Dle výzkumu ztrácela Česká republika přední místa v řešení problémových úloh, zatímco v celkových testech, zkoumající úroveň vědomostí, obsazovala přední místa v porovnání s ostatními

³⁰ (PDF) Studie výuky dějepisného učiva na 1. stupni ZŠ. *ResearchGate | Find and share research* [online]. Copyright © 2008 [cit. 29.08.2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317280520_Studie_vyuky_dejepisneho_uciva_na_1_stupni_ZS

³¹ RVP ZV 2021 čistopis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright © [cit. 21.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>, s. 5.

³² VÚP Praha. Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů pro základní vzdělávání. 1. vyd. Praha: V ÚP 2006, s. 93.

evropskými zeměmi, což vzbuzovalo hojnou kritiku a požadavek odstranit tento zarytý systém edukace ze škol.³³

V současné době se RVP ZV neustále reviduje, reaguje na měnící se potřeby společnosti, vychází z nové strategie, pomocí klíčových kompetencí se zabývá obsahem vzdělávání a pomocí získaných znalostí a dovedností formuje hrdého občana, jenž je schopen obstát v dnešní společnosti.³⁴

Základní vzdělávání má pomáhat žákům vytvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence, zkrátka poskytnout pevný základ k tomu, abychom žáky co nejlépe připravili na různé životní situace, ve kterých by obstáli.³⁵ V základním vzdělávání se proto usiluje o naplnění těchto deseti cílů:

1. umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení
2. podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
3. vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci
4. rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
5. připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti
6. vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě
7. učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný

³³ VACKOVÁ, Ludmila. *Aktuální pojetí hudební výchovy na II. stupni ZŠ v souvislostech RVP*. 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Herden, Jaroslav, s. 4.

³⁴ RVP ZV 2021 čistopis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright © [cit. 21.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>, s. 6

³⁵ Pojetí a cíle základního vzdělávání - DIGIFOLIO. *Domů - DIGIFOLIO* [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10841>

8. vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi
9. pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci
10. pomáhat žákům orientovat se v digitálním prostředí a vést je k bezpečnému, sebejistému, kritickému a tvořivému využívání digitálních technologií při práci, při učení, ve volném čase i při zapojování do společnosti a občanského života.³⁶

2.1.2 Klíčové kompetence

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“³⁷

RVP ZV uvádí další neméně důležitou složku celého vzdělávacího procesu, a to důležitost a uplatnění klíčových kompetencí. Jsou předpokladem toho, že se v průběhu učiva rozvíjejí. RVP ZV si klade za cíl vybavit žáky souborem klíčových kompetencí, a to tak, aby se byli schopni uplatnit v plnohodnotném životě a připravit žáky na další etapu vzdělávání.³⁸

Nutno podotknouti, že vybavit žáky klíčovými kompetencemi je velmi individuální a celoživotní proces, který začíná v předškolním vzdělávání, pokračuje základním vzděláváním, středním a postupně se dotváří v průběhu života. RVP ZV uvádí následující klíčové kompetence: **kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní a kompetence digitální.**³⁹

³⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: MŠMT, 2021. [cit.2021-09-06]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/file/4983/>, s. 8.

³⁷ Tamtéž, s. 10.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž s. 11.

Pojetí moderní historie na prvním stupni ZŠ může být chápáno jako výuka k mravnosti, formování žáka v řádného občana a budování lepší společnosti. Historické momenty naší společnosti je třeba neustále připomínat, neboť se z některých situací může naše společnost poučit, aby se v jiných formách a podobách nevracela. Platnost klíčových kompetencí, které jsou na prvním stupni rozvíjeny, musí být v souladu s celkovou připraveností každého jedince a převážně s jeho osobností. Škola, respektive učitel, pomáhá žákům v plné míře tyto kompetence rozvíjet v souladu s jeho dovednostmi. Dle výzkumů ohledně žákova vnímání historického kontextu se uvádí, že děti v daných historických souvislostech nevidí žádnou logiku. Myslí si, že daný dobový kontext je způsoben bezprostředně a události, které mu předcházely, nejsou na sobě nikterak závislé. Až v pozdějším věku začínají chápat, že se věci vyvíjí různě a že události mají různé příčiny, rozdílné hodnoty, mohou způsobit konflikt, mají vliv na politické klima nebo ekonomické podmínky.⁴⁰

„Respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit.“⁴¹

„Respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.“⁴²

2.1.3 Vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah základního vzdělávání vymezuje v RVP ZV celkem devět vzdělávacích oblastí, které jsou tvořeny vzdělávacím oborem či více vzdělávacími obory, jež jsou vzájemně blízké svým obsahem. Jedná se o následující:

- **Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)**

⁴⁰ (PDF) Studie výuky dějepisného učiva na 1. stupni ZŠ. *ResearchGate / Find and share research* [online]. Copyright © 2008 [cit. 08.09.2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317280520_Studie_vyuky_dejepisneho_uciva_na_1_stupni_ZS

⁴¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. [cit.2021-09-08]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/file/4983/>, s. 11.

⁴² Tamtéž.

- **Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)**
- **Informatika (Informatika)**
- **Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)**
- **Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)**
- **Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)**
- **Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)**
- **Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)**
- **Člověk a svět práce (Člověk a svět práce) ⁴³**

Každá z těchto oblastí je v RVP ZV podrobně vymezena a vyjadřuje postavení a význam výše zmíněných oblastí v základním vzdělávání. Nesmí chybět také návaznost mezi vzdělávacím obsahem prvního a druhého stupně základního vzdělávání. Každá vzdělávací oblast stanovuje cíle dané oblasti, ke kterým je žák veden, aby postupně došel k uvedeným klíčovým kompetencím. Dále je ještě třeba zmínit, že v RVP ZV pro 1. stupeň je vzdělávací obsah rozdělen na 1. období, do kterého se řadí první až třetí ročník, a dále pak na 2. období, kam patří čtvrtý a pátý ročník. Toto rozdělení slouží pro snazší rozdělení učiva mezi jednotlivé ročníky.⁴⁴

MŠMT k výuce dějin druhé poloviny 20. stol. doporučuje upřít důkladnou pozornost na důležitost tohoto milníku při výuce dějepisného učiva a dalších společenskovedních disciplín, jako je Český jazyk a literatura, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Hudební výchova či Výtvarná výchova s ohledem na celý kontext vyvíjející se společnosti od počátku 20. stol. a jeho dopadem na soudobé společenské dějiny.⁴⁵ Jelikož je naše pozornost upřena na výuku, která je realizována na první stupni ZŠ, zaměříme se pouze na dvě vzdělávací oblasti a to Jazyk a jazyková komunikace a Člověk a jeho svět.

⁴³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. [cit.2021-09-08]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/file/4983/>, s. 15.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Doporučení MŠMT_aktualizace 2016.pdf, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 14.09.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/37235/>

2.2 Jazyk a jazyková komunikace

RVP ZV popisuje tuto oblast jako jednu ze stěžejních oblastí ve vzdělávacím procesu. „*Obsah vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace se realizuje ve vzdělávacích oborech Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk. Kultivace jazykových dovedností a jejich využívání, je nedílnou součástí všech vzdělávacích oblastí.*“⁴⁶

Vše, co žák získá ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura, je velmi klíčové pro získání kvalitního a kultivovaného jazykového vzdělání. Osvojení a užívání češtiny vede žáka k poznání společensko-kulturního vývoje lidské společnosti. Žáci se učí komunikovat mezi sebou, učí se interpretovat své myšlenky, pocity, a to tak, aby citlivě dovedli obstát v komunikačních situacích.⁴⁷

Další podsložkou vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura je Komunikační a slohová výchova, která probouzí u žáků vnímavost a učí je chápat různým jazykovým sdělením, v našem případě se jedná o to, aby žák ovládal čtení s porozuměním, tj. čte s porozuměním jednoduché texty, jak je uvedeno v očekávaných výstupech prvního období. Druhé období si stanovuje za očekávaný výstup porozumět přečtenému sdělení natolik, že je žák schopen rozlišit podstatné informace a obsah těchto informací dále reprodukovat.⁴⁸

V odborně didaktické literatuře se zdůrazňuje důležitost pěstování badatelských dovedností u žáků. Jedná se o shromažďování materiálů, porozumění předložených textů, vytváření základů historické kritiky, ale také schopnost interpretovat výsledky vlastní práce. Tento výčet dovedností je pokládán za stejně důležitou část dějepisného vzdělávání jako při osvojování vědomostí ohledně minulosti.

Druhou složkou vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura je Jazyková výchova. Zde se žáci učí získávat informace potřebné k osvojení spisovné podoby

⁴⁶ RVP ZV 2021 čístopsis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright ©. [cit. 15.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>, s. 15.

⁴⁷ Tamtéž, s. 17.

⁴⁸ Tamtéž, s. 20.

českého jazyka. Jazyková výchova je vodítkem k logickému myšlení, jež je velmi důležité při kultivovaném jazykovém projevu.⁴⁹

Co se týče žákova porozumění historii, je nutný již alespoň základní intelektuální předpoklad k tomu, aby žáci dokázali vnímat různé historické milníky. Žáci tak snadněji pochopí zásadní myšlenky, např. o tom, že počátek jakéhokoli konfliktu vzniká tam, kde skupiny lidí mezi sebou soupeří o moc či zdroje, a vyznávají tak zcela rozdílné hodnoty.

Literární výchova završuje poslední složku vzdělávací oblasti Český jazyk a literatura. Skrze ni žáci poznávají umělecké záměry autora, učí se literárním druhům, dokáží formulovat své názory o přečteném díle. Na základě získaných vědomostí rozliší fikci od skutečnosti. Co by však mělo být hlavní atributem této oblasti, je to, aby žák získával a upevňoval čtenářské návyky, jež pozitivně ovlivní a obohatí jeho život.⁵⁰

Jazyk a jazyková komunikace umožňuje žákům zprostředkovat poznání s celou řadou textů, které se jistým způsobem dotýkají moderních dějin. Pokud si učitel uvědomí mezipředmětové přesahy mezi jednotlivými předměty a vzájemně je prováže, výuka bude výrazně zefektivněna. Dějepis do literatury přináší potřebnou historickou kontextualizaci a literatura může díky správnému výběru patřičných příběhů vtáhnout žáky do historických souvislostí.⁵¹

2.3 Člověk a jeho svět

Vzdělávací oblast, která je svým obsahem koncipována pouze na první stupeň ZŠ, se zaměřuje převážně na člověka, rodinu, společnost, naši vlast, přírodu, ale také kulturu, zdraví, bezpečí aj. „Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k

⁴⁹ RVP ZV 2021 čistopis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright ©. 17s. [cit. 15.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>

⁵⁰ Tamtéž, s. 103.

⁵¹ Doporučení MŠMT_aktualizace 2016.pdf, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 15.09.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/37235/>

*dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.*⁵²

RVP ZV považuje za stěžejní podmínku úspěšného vzdělávání v dané oblasti vlastní prožitek žáků, který získávají z daných modelových či konkrétních situací. Propojit vzdělávací oblast Člověk a jeho svět s realitou je velkým pomocníkem úspěšného vkročení do počátků učiva moderních dějin.⁵³

Využití tzv. případových studií, kdy se žáci seznamují s osudy lidí, jež jsou klíčové pro dané období, lze také velmi efektivně zařazovat do výuky moderních dějin. Žák se seznámí s lidskými příběhy, postupně je zařadí do daného historického úseku a utváří si přehled, který ho dovede k zobecněnému závěru. Nejblíže nám mohou napomoci příběhy našich rodičů, prarodičů, kdy žák zjišťuje ve své rodině, jaké měli jejich prarodiče zaměstnání, v jakých spolcích či organizacích působili, zda mohli cestovat, kde a co mohli nakupovat apod.⁵⁴

V tematickém okruhu Lidé kolem nás, který je jednou ze složek vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět, se může výše zmíněná případová studie velmi efektivně využít, neboť se tato složka opírá o mezilidské vztahy, ať už v rodině či ve škole. Jedním z očekávaných výstupů pro druhé období v tematickém okruhu Lidé kolem nás je uvedeno, že žák „rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už nemohou tolerovat.“⁵⁵ Zde se může učitel chopit principu komparace a porovnávat tak témata totality vs. demokracie, zaměřit se na mezilidské vztahy, formovat u žáka prvotní vstup do společenského života, který je doprovázen patřičným chováním k druhým, ale také položit základní kameny k tomu stát se dobrým občanem demokratického státu.

⁵² RVP ZV 2021 čistopis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright ©. s44. [cit. 15.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ HUDECOVÁ, Dagmar a Denisa LABISCHOVÁ. *Nebojme se výuky moderních dějin: nejnovější a soudobé dějiny v současném dějepisném vyučování*. Úvaly: Albra, 2009]. ISBN 978-80-7361-070-8. s. 18.

⁵⁵ RVP ZV 2021 čistopis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright © [cit. 21.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>. s. 47.

Člověk a jeho svět ve svém vzdělávacím oboru zahrnuje celkem pět tematických okruhů. Dalším z nich je Místo, kde žijeme, kde žáci poznávají své bydliště, školu, obec, region. Důraz je kladen na praktické poznání místních a regionálních skutečností, jedním z cílů je probouzet u žáků kladný vztah k naší zemi k národnímu cítění. Vážít si činů naší předešlé generace, která se zasloužila o naši svobodu, demokracii. Tento tematický okruh si ve svých očekávaných výstupech pokládá cíl probudit u žáků orientaci a cit v našich pamětihodnostech, zaměřené na region, poznávání státních symbolů, porozumění jejich významu.⁵⁶

Jak již bylo zmíněno, RVP ZV si v každé vzdělávací oblasti klade za závazné dovršit jistých očekávaných výstupů. Pro učitele to znamená patřičný přehled, co má žáka naučit. Forma, postup či nejrůznější motivace se odehrávají již v učitelově mysli a mělo by být v jeho zájmu volit tu nejatraktivnější a nejefektivnější cestu. Složka Lidé a čas si klade za cíl vybudovat u žáků cit a hlavně zájem o historii, avšak ne pouhým memorováním nejrůznějších dat, ale skrze prožitky, neboť budování historických dat u dětí do třetího ročníku nemá velký význam. Byť rozumí číslu jako takovém a jeho hodnotě, ale až v pozdějším věku, teprve v páté třídě, dokáže žák propojit souvislosti spojené s kontextem.⁵⁷

„Srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifík. Rozeznává rozdíl mezi životem dnes a životem v dávných dobách.“⁵⁸

Zprvu se žáci nedokáží vcítit do lidí z minulosti, mají tendenci přejímat tzv. blahosklonný přístup, tzn. že nepovažují předešlé generace na dostatečně vybavené, chceme-li vyvinuté, jako dnes, kdy neměli technologie, prostředky, apod. Dost často je žáci považují za „hloupé“, teprve až později si žáci uvědomují, že z jejich perspektivy

⁵⁶ RVP ZV 2021 čistopis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright ©. s.46. [cit. 16.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>

⁵⁷ (PDF) Studie výuky dějepisného učiva na 1. stupni ZŠ. *ResearchGate | Find and share research* [online]. Copyright © 2008 [cit. 16.09.2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317280520_Studie_vyuky_dejepisneho_uciva_na_1_stupni_ZS

⁵⁸ RVP ZV 2021 čistopis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright © [cit. 21.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>. s. 48.

jednali zcela racionálně a dalším vývojem v historickém chápaní je přisuzování specifitějších motivů, byť na události nahlíží z pohledu současného světa.⁵⁹

Poslední dva okruhy vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět uzavírají Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví. Je bez pochyb, že i tyto dva okruhy jsou nesmírně důležité při celkové vybavenosti vědomostí žáka a budování jeho souboru informací, ale pro tuto práci nejsou natolik klíčové. Dále je považováno za důležité zmínit, že ve vybraných vzdělávacích oblastech nebyly formulovány veškeré očekávané výstupy, jen pouze ty, které byly diskutované.

⁵⁹ (PDF) Studie výuky dějepisného učiva na 1. stupni ZŠ. *ResearchGate / Find and share research* [online]. Copyright © 2008 [cit. 21.09.2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317280520_Studie_vyuky_dejepisneho_uciva_na_1_stupni_ZS

3 Charakteristika vhodných metod na vybraných textech

„Tradičně se zabýváme tím, co učíme. Stejně tak bychom se však měli zabývat tím, jak učíme.“⁶⁰

John Bruer, School for Thought

Smyslem této kapitoly a následně hlavním pojítkem mezi částí praktickou bude využití beletrie s tematikou moderních dějin ve výuce literární výchovy na prvním stupni ZŠ. Důležitým krokem je vhodný výběr výukových metod. Učitel má na výběr řadu metod, kterými může při své výuce disponovat. Je pouze na každém, kterou výukovou metodu využije při edukaci. Robert Čapek popisuje využívání těchto metod jako nezbytný učitelův nástroj a uvádí, že by se pedagogové neměli obávat hojného využívání těchto činitelů, které pod správným vedením a uchopením vedou ke zkvalitnění vyučovacího procesu.⁶¹ Někdy je tato problematika označována jako „brzdou plného uplatnění funkcí výukových metod.“⁶² Vysvětlení je jednoduché, učitelé leckdy nedisponují širším spektrem výukových metod, neboť v jejich repertoáru se usadil jen zlomek tradičních metod, které už neplní takovou funkci, která se od správného uchopení a pochopení metod očekává.⁶³

Samotný pojem metoda (z řec. *Methodos, meta hodos = cesta k cíli*)⁶⁴ je způsob, jak dosáhnout v pedagogickém oboru daného výchovně-vzdělávacího cíle a zároveň v neméně důležité rovině nám napomáhá při komunikační interakci mezi učitelem a žákem.⁶⁵ Tento vztah mezi učitelem a žákem je téměř klíčový, neboť vždy je dán vzorec učitel – žák a mezi těmito subjekty proudí sled vzájemné interakce, komunikace a celkového souznění, neboť na sebe neustále reagují a ovlivňují se. Existuje řada autorů, kteří se na výukové metody zaměřili a poskytli tak pohled na tuto

⁶⁰ GINNIS, Paul. *Efektivní výukové nástroje pro učitele: strategie pro zvýšení úspěšnosti každého žáka = The teacher's toolkit : raise classroom achievement with strategies for every learner*. Ilustroval Les EVANS. Praha: Euromedia Group, 2019. Universum (Euromedia Group). ISBN 978-80-7617-582-2.

⁶¹ ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7. s. 11.

⁶² MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 24.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ MAŇÁK, Josef. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1549-7. s. 5.

⁶⁵ Tamtéž, s. 6.

problematiku z různých úhlů. Josef Maňák a Vlastimil Švec pohlíží na výukovou metodu jako „*uspořádaný systém vyučovacích činností učitele a výukových aktivit žáka směřujících k dosažení daných výchovně vzdělávacích cílů.*“⁶⁶

„*Koordinovaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáka, který je zaměřen na učitelem stanovených a žáky akceptovaných výukových cílů*“⁶⁷ je pohled Zdeňka Kalhousa a Otta Obsta v publikaci Školní didaktika.

Ať už se na pojem a význam metod nahlíží z jakéhokoli směru a úhlu, je třeba zmínit, že celá koncepce výukových metod poskytuje pouze do vyučování jakýsi impuls či zpestření a neměla by vystrnadit z plánů vyučovací obsah nebo cíle výuky.⁶⁸ Můžeme hovořit o jakémsi zprostředkovateli, převozníku, který pouze napomáhá při cestě za danými cíli.

3.1 Klasifikace výukových metod

Že by měl mít pedagog jasný a ucelený přehled o výukových metodách, je bezpochybně neoddiskutovatelný fakt. Klasifikací metod si pedagog utřídí a ukotví podstatu konkrétních metod, které na základě podstatného může variabilně napříč vzdělávacím procesem nesměle využívat a dokonce s nimi i experimentovat.

Pro komplexnější představu bude uvedena podrobná klasifikace Josefa Maňáka, který rozdělil výukové metody do tří skupin. První oblast klasických výukových metod bývá považována za nejprehlednější a díky tomuto ucelenému dělení se stává inspirací pro další autory, kteří se výukovými metodami zabývají (například Víška, Kalous či Zormanová). Pohled na aktivizující metody je považován za neukončený vývoj, kde přibývá řada nových metod s řadou dalších nadhledů se snahou na jejich nové dělení a pojmenování. Třetí oblast bývá konfrontována s ostatními autory, kteří se touto problematikou zabývají, a to z toho důvodu, že Maňák mezi metody komplexní zařazuje frontální a kooperativní výuku, skupinovou či samostatnou práci. Toto rozřazení bývá

⁶⁶ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 23.

⁶⁷ KALHOUS, Zdeněk. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X, s. 307.

⁶⁸ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 9.

podle některých autorů přisuzováno spíše do organizačních forem výuky.⁶⁹ Třetí oblast nebude patřit do našeho předmětu zkoumání, neboť Máňákem zmíněné komplexní výukové metody nevyužijeme pro potřeby této práce.

1. Klasické výukové metody

- Metody slovní (vyprávění, vysvětlování, přednáška, práce s textem, rozhovor)
- Metody názorně demonstrační (předvádění a pozorování, práce s obrazem, instruktáž)
- Metody dovednostně – praktické (napodobování, manipulování, laborování a experimentování, vytváření dovedností, produkční metody)

2. Aktivizující metody

- Metody diskuzní
- Metody heuristické, řešení problémů
- Metody situační
- Metody inscenační
- Didaktické hry

3. Komplexní výukové metody

- frontální výuka
- skupinová a kooperativní výuka
- partnerská výuka
- individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce žáků
- kritické myšlení
- brainstorming
- projektová výuka
- výuka dramatem
- otevřené učení
- učení v životních situacích
- televizní výuka
- výuka podporovaná počítačem
- sugestopedie a superlearning
- hypnopedie⁷⁰

⁶⁹ Aktivizující metody v literární výchově na 1. stupni ZŠ. *DSpace Home* [online]. Copyright © [cit. 06.11.2021]. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/handle/15240/14776>, s. 24-25.

3.1.1 Výběr výukových metod

Disponovat kvalitním přehledem výukových metod ještě nezaručuje, že na dané činnosti budou vybrány ty nejadekvátnější metody s těmi správnými metodickými postupy. Do celého fungujícího koloběhu nesmíme opomenout zařadit žáka s jeho věkovými, fyzickými či psychickými vlastnostmi. Důležitou roli také hraje prostředí, kde se výchovně vzdělávací proces odehrává, tj. klima třídy, a v neposlední řadě důležitý aspekt – znalost kurikulárních dokumentů a s tím spojené zákonitosti týkající se výchovně vzdělávacího procesu.

Žák, cíl a obsah výuky podléhají jistým kritériím pro vhodně zvolenou metodu. Tyto kritéria sepsal Maňák následovně:

1. Zákonitosti výukového procesu, a to obecné i speciální (logické, psychologické, didaktické).
2. Cíle a úkoly výuky, vztahující se zejména k práci, interakci, jazyku.
3. Obsah a metody daného oboru zprostředkovaného konkrétním vyučovacím předmětem.
4. Úroveň fyzického a psychického rozvoje žáků, jejich připravenost zvládat požadavky učení.
5. Zvláštnosti třídy, skupiny žáků, např. hoši - dívky, různá etnika, formální a neformální vztahy v kolektivu.
6. Vnější podmínky výchovně vzdělávací práce, např. geografické prostředí, společenské prostředí, hlučnost okolí, technická vybavenost školy atd.
7. Osobnost učitele, jeho odborná a metodická vybavenost, zkušenosti, pedagogické mistrovství atd.⁷¹

⁷⁰ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 49.

⁷¹ .Tamtéž, s. 50.

3.2 Využité výukové metody

V následujících kapitolách budou uvedeny a s lehkou charakteristikou představeny využité výukové metody, které při práci s vybranými beletrickými tituly budou využity.

3.2.1 Klasické výukové metody

3.2.1.1 Metody slovní

Umění komunikovat, tedy i naslouchat, přijímat a reprodukovat informace jsou důležitými činiteli v každé komunikaci. Vyprávět příběh, zážitek, vysvětlit určitý moment prožitku, sdělit své pocity a další verbální, ale i neverbální projevy nám odráží nezastupitelnou část ve výchovně vzdělávacím procesu. Jak už název napovídá, metody slovní jsou opřeny o ústní či písemný projev. Jako přednost této metody je fakt, že žáky učí naslouchat druhému a vede je k jisté jazykové kultivaci.

Vyprávění, tedy monologická vyučovací metoda, je velmi úzce spjata s potřebou člověka „*vyjadřovat své zážitky, zkušenosti a poznatky epickou formou.*“⁷² Jedná se o jakýsi intimní vztah mezi vypravěčem a posluchačem, jenž je podnícen emocionálním prožitkem ze sdíleného příběhu a jednosměrně proudí od učitele směrem k žákům. Vypravěč, v našem případě učitel, díky dynamičnosti vyprávění a poutavému obsahu podněcuje u žáků jejich fantazii, touhu po poznání a vede je ke kreativnosti.⁷³

Vyprávění do vyučování bezpochyby patří a může nabývat různých podob. Mělo by však sloužit jako zpestření vyučovací jednotky, jako jakási kontinuita mezi vyučováním a časem k oddechu, navození požadované atmosféry ve třídě. Dlouhodobější proud vyprávění směrem od učitele k žákům vede k únavě a pocitu vyčerpanosti obou stran. Pro naše účely bude vyprávění zaštiťovat tematicky vhodné příběhy moderních dějin, zajímavosti ze života osobností, popř. vlastní zážitky.⁷⁴

Vysvětlování můžeme popsat jako „*logický a systematický postup při zprostředkování učiva žákům, který respektuje jejich věkové zvláštnosti a vychází z*

⁷² MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 54.

⁷³ Tamtéž, s. 56.

⁷⁴ Tamtéž.

aktuálního stavu jejich vědomostí a dovedností.“⁷⁵ Podstata vysvětlování tkví v tom, že jsou žáci vedeni k pochopení podstaty jádra daného problému a vede je ke konkrétnímu poznání. K tomu, aby vysvětlování nabylo efektivity, musí v první řadě pedagog nabýt jistých kompetencí, které spočívají v jeho srozumitelnosti a patřičné logické stavbě. Učitelovo vyjadřování by mělo obsahovat jasné a pro žáky akceptované výrazy, které jsou snáze pochopitelné, nikoli přehnané zlehčování, které vede k porušení věcné správnosti.⁷⁶ Kvalitní a efektivní vysvětlování by tak mělo obsahovat jen podstatné informace, měl by být kladen důraz za respektování dosavadních žákovských znalostí, trpělivost a přesvědčivou reprodukci ze strany učitele, ale také kontext vysvětlovaného by měl být přizpůsoben posluchačům i v případě, že budou vynechaná fakta, která jsou v dané oblasti považována za podstatné detaily.⁷⁷

Práce s textem se řadí mezi nejstarší metody, kde prostřednictvím učebnic, encyklopedií a různých učebních textů podtrhují klasičnost výukových metod. Často jsou titulovány jako didaktické texty, jež nabízí ve svém významu přenos didaktického účelu. Můžeme tak říci, že práce s textem je výuková metoda založená na zpracování textových informací. Účelem a cílem této metody je fixování, prohloubení a rozšíření žákova pojetí nových poznatků, tedy dominuje zde žákovo učení, často označováno jako učení z textu. Klíčovou roli zde sehrává porozumění předkládaného textu, aby žák dokázal dešifrovat text a vytěžil z něj zásadní pojmy a poznatky, které ho dále povedou k jeho rozvoji a dalším podnětům potřebných k dosažení daného cíle. Pro potřeby této práce se zaměříme na jinou variantu práci s textem, a tím je práce s krásnou literaturou, tedy beletrií.⁷⁸

Rozhovor představuje verbální metodu v podobě otázek a odpovědí mezi žákem a učitelem směřující k určitému tématu a tím pádem k dosažení výchovně vzdělávacího cíle. V hojné míře je v edukačním procesu využíván tzv. výukový rozhovor, který žáky aktivuje vstříc novým poznatkům, upevnění učiva, zopakování či porozumění a to za pomoci vhodně kladených otázek. Přeneseme-li rozhovor do literární výchovy, zde nalézá uplatnění zejména v odhalení obecnější roviny poznání daného literárního textu,

⁷⁵ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 57.

⁷⁶ Tamtéž, s. 58.

⁷⁷ PETTY, G. *Moderní vyučování*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-978-X. s. 121.

⁷⁸ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 64-65.

ze kterého může žák vyčíst důležitá fakta, přijít na kloub patrných problémových situací, která vedou ke zdárnému řešení. Hlavní funkci u této výukové metody má bezpochyby pedagog, pokládající směřodotné otázky, na které se žáci snaží odpovídat.⁷⁹

3.2.1.2 Metody názorně – demonstrační

Názornost, vnímání všemi smysly či hravost jsou aspekty, které bezpochyby patří do každé hodiny na prvním stupni základních škol. Široká paleta názornosti směřuje žákovi učení od konkrétního k abstraktnímu poznání. Maňák předkládá širší paletu názorně – demonstračních metod, založených na smyslovém vjemu předkládané látky, my se však zaměříme pouze na jednu, a to je práce s obrazem.⁸⁰

Práce s obrazem svým postojem k literární výchově poukazuje především na ilustraci, obrázkové knihy či komiksy. Co však upoutá pozornost dětského recipienta, je bezpochyby i grafické ztvárnění obalu knihy, která může vtáhnout dětského čtenáře do centra dění. Zvláštní podobou obrazu může být i filmové zpracování dle knižní předlohy, což je i případ knížky *Fany byla* při tom.⁸¹ Podle předlohy této knihy vznikl v roce 2019 animovaný film *Fany a pes*.

Rozpětí obrazového materiálu však nezůstává jen u ilustrací, ale dotýká se i nejrůznějších schémat, náčrtů, symbolů či myšlenkových a pojmových map postihující vztahy na základě daných skutečností.⁸² Práce s obrazem má různorodý charakter, nejčastěji ji využíváme pro práci s logickou posloupností, kdy s žáky zkoumáme ilustrace ve vztahu k textu. Často také hodnotíme a navzájem si sdělujeme, jak na nás daná ilustrace působí, jaké pocity v nás knižní ilustrace vyvolává, snažíme se vcítit do

⁷⁹ PĚNIČKOVÁ, Dominika. *Využití literární výchovy v pedagogice volného času* [online]. České Budějovice, 2018 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/rvkc0y/>. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D. s. 53.

⁸⁰ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 77.

⁸¹ PĚNIČKOVÁ, Dominika. *Využití literární výchovy v pedagogice volného času* [online]. České Budějovice, 2018 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/rvkc0y/>. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D. s. 55.

⁸² ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9, s. 194.

nálady postav. Setkat se můžeme i s převedením literárního textu do komiksové podoby.⁸³

3.2.2 Aktivizující metody

Jak už název napovídá, aktivizující metody svým přívlastkem vymezují postupy, díky kterým je učitel schopen co nejefektivněji přimět své žáky k aktivaci a účasti ve výchovně vzdělávacím procesu. Jsou podřízeny celkovým žákovským potřebám a možnostem a role učitele zde mírně mění svoji funkci. Pedagog se stává jakýmsi průvodcem a rádčem, který stojí po boku svým žákům. Mezi hlavní rysy se tak řadí svoboda, variabilita, kooperace, hravost, konstruktivistický a pozitivní přístup.⁸⁴

3.2.2.1 Metody situační

Podstatu situačních metod odráží skutečně řešitelný problém vycházející z určité životní zkušenosti, z určitého životního příběhu. Jistá životní realie, kde řešení není jednoznačné. Je nezbytně nutné, aby volba řešitelného tématu odpovídala mentalitě a potřebám žákům a byla v souladu s respektováním požadavků osnov.⁸⁵

Pokládá se za důležité, aby učitel dokázal vhodně volit a přizpůsobit dané téma, které by odpovídalo určité věkové kategorii žáků a jejich celkové připravenosti. Pokud téma odpovídá všem požadavkům, stojí tu před námi přístup k důležitým faktům, které bychom měli žákům zprostředkovat. Tím se myslí nejrůznější ilustrace, texty, nahrávky, apod. Velmi žádoucí je učitelův motivační zápal, kdy žáky vtáhne do problematiky, ze které pak vítězí nejpropracovanější a nejdůvěryhodnější řešení předkládané žáky.

⁸³ PĚNIČKOVÁ, Dominika. *Využití literární výchovy v pedagogice volného času* [online]. České Budějovice, 2018 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/rvkc0y/>. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D., s. 55-56.

⁸⁴ KLEINOVÁ, Stanislava. *Aktivizující metody a formy práce ve výuce na 1. stupni ZŠ* [online]. Brno, 2008 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/jdieh/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Marie PAVLOVSKÁ, s. 26.

⁸⁵ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 119.

Efektivnost této metody se předpokládá, pokud žáci disponují jistými myšlenkovými dovednostmi, kdy jsou schopni kriticky řešit skutečnou situaci.⁸⁶

3.2.2.2 Didaktické hry

Hra je činnost nezbytně důležitá v životě každého jedince, provází jej od počátků existence. Nástupem do školy se hra mění spíše v didakticky zaměřený prvek, který rozproudí každou vyučovací jednotku. Didaktická hra má prvky uvolnění, oddechu, ale také pocitu radosti, přičemž nesměle upozorňuje na kognitivní složky výchovy, kde s jakousi lehkostí směřuje k vytyčeným cílům. Definovat ji také můžeme jako „*seberealizační aktivitu jedince nebo skupin, která svobodnou volbu, uplatnění zájmu, spontánnost a uvolnění přizpůsobuje pedagogickým cílům.*“⁸⁷

První stupeň základních škol jako by vytvářel dokonalou půdu pro didaktické hry, neboť učení a využívání patřičných her jde spolu ruku v ruce. Hovoříme zde o velmi širokém pojmu, neboť pod tímto pojmem si každý vybaví rozdílný charakter. Proč se hry zařazují do vyučování a jak s nimi didakticky správně nakládat, zůstává ve všech případech téměř stejné pro všechny. Pedagog si hru vybírá za účelem fixace, procvičení a upevnění daného učiva. Během hry se žáci seznamují s fair play pravidly, ale také krotí své emotivní projevy, které jsou přisuzovány úspěchu ve hře, či neúspěchu. Pro pedagoga to znamená promyšlenost a efektivitu dané didaktické hry, která dopomáhá při cestě za předem vytyčenými cíli.⁸⁸

3.2.3 Metody práce s textem podle Čapka

Umět zhodnotit text, zvyšovat komunikační dovednosti, naučit se kritickému myšlení či čtení s porozuměním jsou schopnosti, které bezesporu obohacují metody

⁸⁶MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 119.

⁸⁷Tamtéž, s. 127.

⁸⁸Tamtéž, s. 128.

práci s textem. Metody práce s textem oplývají hned několika cíli a výše zmíněný výčet patří mezi ty nejzásadnější.⁸⁹

3.2.3.1 Čtenářské dopisy

Projevit spontánní reakci žáka můžeme docílit i právě touto metodou čtenářských dopisů. Může reflektovat jeho pocity z právě přečtené knihy, ale nejen jí, může to být reakce na historický obraz, příběh, ilustraci, apod. Celá tato situace může probíhat mezi dvěma žáky, nebo také mezi učitelem a žákem, kdy po přečtení daného textu prostřednictvím dopisu reflektují své prožitky. Jelikož se jedná o žákovskou bezprostřednost, neopravujeme chyby, ale vnímáme smysl a charakter toho, co čtenář reflektuje.⁹⁰

3.2.3.2 Dvojitý deník

Chceme-li se seznámit s textem k vybrané beletrii popř. krásné literatuře, zřejmě využijeme tuto výukovou metodu. Její cíl spočívá k porozumění daného textu, přičemž nejprve žáci čtou potichu/polohlasem daný text a při pročítání si zaznamenávají větu nebo pouze její část, která je nějakým způsobem zaujala, vyvolala emoci. Na vyznačené místo vedle textu, do tabulky pod textem doplňují žáci vlastní komentáře, ke kterým by se rádi posléze vyjádřili. Proč je napadla tato myšlenka, co jim připomněla, jaké otázky skrze myšlenku by chtěli zodpovědět.

Následující krok dešifruje žákovy zvědavé dotazy a myšlenky k danému tématu. Učitel postupuje po odstavcích a žáci se postupně vyjadřují k vyznačenému úseku skrze zapsané myšlenky. Výhodou je zapojení většiny žáků, neboť všichni žáci čtou daný text, tvoří si poznámky a komentují je, zároveň slyší mluvené slovo svých spolužáků.⁹¹

⁸⁹ ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7, s. 300.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž, s. 303.

3.2.4 Metody tvůrčího psaní

V úvodním rozřazení byla převážná část výukových metod charakterizována Maňákem a Švecem, nyní se však dostáváme k tvůrčímu psaní, metodě, která není v publikaci zmíněných autorů blíže specifikována.

Metoda tvůrčího psaní je úzce spojena s projektem Čtení a psaní jako podpora kritického myšlení, která vede žáky k zlepšení kultury čtení.⁹² Nároky na dnešní edukační systém se snaží žáky vyzývat ke kritickému myšlení nejen v Čtení a psaní, ale jeho prvky jsou obsáhlé takřka ve všech oblastech.

Metody tvůrčího psaní evokují u žáka tvořivost, rozvíjí jeho kreativitu, hrají na nitky v jeho fantazii, ale především formují a budují jeho osobnost. V hodinách literární výchovy učitel pracuje již s jistými zkušenostmi, kterými žák disponuje. Mezi tyto vlastnosti patří určitá zkušenost žáka s čtenářstvím, ale také jako pozorovatele a tichého posluchače. Velmi důležitý aspekt, který nesmí být přehlížen, je ten, že učitel musí dát žákovi prostor pro vyjádření jeho názoru, pocitu na základě získaných informací z přečteného textu. V žádném případě nenecháme žáky bloudit v našich předsudcích a hnát je do stejné názorové skupinky.⁹³

Jelikož předkládané beletrie obsahují odkaz moderních dějin, je považováno za důležité, aby žák disponoval přehledem o životě daného historického mezníku. V našem případě můžeme blíže specifikovat období komunismu.

- a) **Metoda tady a teď** – učitel žákům předloží důkazní materiál o životě tehdejší doby, chodu minulé společnosti, na základě kterých jsou žáci schopni blíže reprodukovat získané informace jako pozorovatelé historických reálií. Pracujeme i s předpokladem, že žákovo bádání o minulosti bude pokračovat i mimo školní prostředí.

⁹² MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, s. 159.

⁹³ ŠMAKALOVÁ, Kristýna. *Recepce a interpretace textů s historickou tematikou ve výuce literární výchovy* [online]. Olomouc, 2021 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/qmh0ob/>. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D., s. 65.

- b) Společné psaní (share writing)** – velmi oblíbená činnost žáků, díky které jsou vtaženi do středu dění. Učitel na tabuli, popř. velkoformátový papír, zapisuje myšlenky, vznikající text, do kterého žáci mohou přispívat svými postřehy, náměty, apod. Jedná se o metodu, díky které se žáci učí naslouchat svým spolužákům a jejich postřehům. Učitel funguje pouze jako moderátor.
- c) Metoda dokončení ukázky** – opět pracujeme s kreativní stránkou každého žáka, kdy po taktovkou vlastních vyjadřovacích schopností navazuje na kontinuitu příběhové stránky textu.
- d) Metoda příběhy k obrázkům** – je oblíbená aktivita u žáků mladšího školního věku, kdy k obrázkům dotváří příběh, vzniká tak komiks, který reflektuje přečtený text.⁹⁴

3.3 Metody výuky historického učiva

Autoři Stará a Starý (2017) ve své studii popsali fakt, že již žáci primárního vzdělávání jsou schopni popsat a pochopit význam slova svoboda – svobodná společnost. Žáci jako malí badatelé by měli postupovat přes heuristiku, kritiku, skrze interpretaci až k syntéze. Někteří autoři, např. Zdeněk Beneš tomuto postupu nepřítakává a zmiňuje, že žák primárního vzdělávání je jak nakupující v supermarketu, kde jako každý zákazník upřednostňuje kvalitu nad kvantitou, tj. pravdivost, přesnost, v našem případě týkající se údajů o historii, a uvádí, že přehled v historii nám napomáhá odhalit sociální skutečnost.⁹⁵

⁹⁴ ŠMAKALOVÁ, Kristýna. *Recepce a interpretace textů s historickou tematikou ve výuce literární výchovy* [online]. Olomouc, 2021 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/qmh0ob/>. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D., s. 67.

⁹⁵ BÍLÁ, Lucie. *Dětská pojetí vybraných témat historického učiva v primární škole*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání. Vedoucí práce Dvořák, Dominik., s. 13 – 14.

Velmi zajímavý názor uvádí Bílá ve své diplomové práci, proč si dokážeme zapamatovat historii skrze báje a pověsti. Vysvětlení je poměrně jednoduché. Tyto příběhy jsou jak už dětem, tak dospělému jedinci předkládány skrze příběhy a pro paměť je to velmi geniální nástroj. Jak bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, dětská paměť potřebuje k učení historie příběhy, nejlépe příběhy a osudy skutečných lidí. Data v tento okamžik pro ně nemají žádný význam.⁹⁶

V tento moment by se do popředí mělo dostat využití beletrie s tématem moderní historie, kdy skrze neobyčejné příběhy nahlížíme do dob minulých a můžeme si snáze ukázat a přiblížit osudy lidí, dětí, které jsou dětem předkládány skrze knižní tituly. Jak bylo zmíněno, že žáci skrze báje a pověsti reflektují daný historický okamžik, je třeba zmínit, že báje a pověsti nejsou dost často založeny na skutečnosti, proto tu opět v čele stojí učitel, popř. rodič, který je čtenářův průvodce, a svými znalostmi a schopnostmi napomáhá objasňovat případné nejasnosti. Bílá také uvádí, že historici při zkoumání žakovských učebnic vyjadřují často nespokojenost ohledně obrázkového ztvárnění určitých událostí. Pro žáky mohou být zavádějící a dost zmatečné. Současní didaktici vyzdvihují využitelnost právě beletristických titulů jako nejdůvěryhodnějšího průvodce historií. Dobře zvolená literatura s dobře vybaveným pedagogem napomáhá žákům k lepšímu náhledu na historii.⁹⁷

Četba dané ukázky by v ideálním případě mohla žáky namotivovat k přečtení celé knihy. Tím pádem se můžeme dostat i k mimočítankové četbě, která žákům napomáhá utvářet čtenářské návyky a vypěstovat v nich touhu po čtení.⁹⁸

⁹⁶ BÍLÁ, Lucie. *Dětská pojetí vybraných témat historického učiva v primární škole*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání. Vedoucí práce Dvořák, Dominik, s. 15.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ TOMAN, Jaroslav. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-038-6, s. 101.

4 Charakteristika vybraných beletrických děl s tematikou moderní historie

Tato část diplomové práce obsahuje analýzu pěti vybraných děl, která jsou tematicky rozkročena historií od konce druhé světové války po současnost. Snahou bude rozebrat jednotlivé prvky určitých děl, jejich konkrétní ukázky a dále situace a témata, jež by byly možné uplatnit v edukačním procesu v rámci jednotlivých vyučovacích bloků literární výchovy na prvním stupni ZŠ.

4.1 Seifertová Lucie – Dějiny českého udatného národ a pár bezvýznamných světových událostí

Tento humorně ztvárněný historický komiks, jež autorka Lucie Seifertová sama charakterizuje jako devět metrů dlouhé leporelo, provází dětského čtenáře základními historickými milníky, a to od dob lovců mamutů až po současnost. Martin Reissner ve svém textu *Obrázkové dějiny českých zemí* publikovaném v časopise *Ladění* píše: „*Nákladný tvar publikace připomíná vnější formou daleko více knihy - hry či leporela. V publikaci se uplatňují prostorové prvky knihy – skládky, neexistuje tradiční stránkování. Jedná se o devítimetrový oboustranně tištěný pás, komiks zasazený, respektive vlepěný v pevných deskách kartonového přebalu.*“⁹⁹ Lucie Seifertová, nadaná malířka, kreslířka, ale také grafička či prozaička získala řadu ocenění, kterými se tato kniha hrdě pyšní. Např. roku 2003 obdržela ocenění *Magnesia litera* za nejlepší dětskou knihu, *Zlatou stuhu* za nejlepší populárně naučnou knihu pro mládež a dále za nejlepší polygrafický počín roku ocenění *Zlatou pečeť*. Toto dílo se rovněž dočkalo i televizního ztvárnění jako seriál pro děti v České televizi. S jistou nadsázkou, nadhledem a patřičnou ironií, jež kloubí faktografii s originálním vypravěčstvím, se autorka řadí po bok té nejlepší historické naučné obrázkové práce konce 20. stol.¹⁰⁰ Slovník autorů

⁹⁹ REISSNER, Martin. *Obrázkové dějiny českých zemí. Ladění*, 2004, roč. 9(14), č. 1, s. 21.

¹⁰⁰ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4, s. 354.

literatury pro děti a mládež komentuje autorku jako: „výsostnou výtvarnou tvůrkyni nežli tradiční prozaičkou píšící pro děti.“¹⁰¹

Svatava Urbanová o tomto díle píše: „Originální, volně koncipované kreaace spoléhají na čtenáře, u něhož se předpokládá, že je schopen sledovat více informací najednou. Třeba rozhovory postav nebo jejich vnitřní monology psané v bublinách, stavby budov a skryté významy vzniklých vztahů. Takový čtenář musí přistoupit na nabízenou hru s obrazem a textem, s historicky datovanými událostmi a fikcí.“¹⁰² Dominantou každé stránky je obrázek, řazený do kontextu doby, který je doplňován řadou dalších dílčích obrázků doprovázených hojnou zásobou informací. Předpokladem je, aby dětský čtenář uměl uchopit tento umělecky naučný komiks a zabředl správným směrem tam, kam autorka v daný dobový okamžik směřuje.

Vzbudit u dětského recipienta pozitivní vztah k literatuře závisí hned na několika aspektech. Jednak musí kniha vizuálně zaujmout, ale také díky příběhu, který se uvnitř knihy rozprostírá, vtáhnout čtenáře do středu dění a prostřednictvím četby v něm umocnit touhu po čtenářství. Autorka v tomto díle využívá komiksové prvky, které dle výzkumu čtenářské gramotnosti ocení a osloví žáky s horším prospěchem, neboť čtení delších textů je pro tyto čtenáře stále obtížné a namáhavé.¹⁰³

Naši pozornost upřeme na dobu po druhé světové válce, která je pro tuto práci klíčová. Období komunismu, cestě ke svobodě a následné „divoké devadesátky“.

Dvojstránce věnované komunistické totalitě vévodí znázornění panelového domu, který obývají různé skupiny obyvatel, lidé poslouchající Svobodnou Evropu, komunistický pohlavár, který toto vysílání ruší, dále chartisté, důchodci i tančící mládež. Tyto skupiny mají jeden společný prvek, a to televizor, ze kterého se v komiksové bublině ozývá notorické oslovení té doby „soudruzi a soudružky.“ Postavy prezidentů té doby jsou upozaděny v levé, nejmenší části dvojstrany. Důraz je kladen na každodennost, nechybí ani znázornění pro děti známých pohádkových postav vzniklých

¹⁰¹ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4, s. 354.

¹⁰² URBANOVÁ, Svata. *Figury a figurace: studie o ilustracích, obrázkových knihách, albech, leporelech a komiksech*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, Ústav pro regionální studia, 2010. s. 52.

¹⁰³ FRIEDLANDEROVÁ, Hana, Irena PRÁZOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti a mládež jako čtenáři 2017*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-804-8.

v této době, jako byli Krteček, Maxipes Fík, Rumcajs apod. Autorka vychází z mikropříběhů jednotlivých znázorněných postav. Tak třeba na hromadě písku ležící dělník mající v ruce láhev piva je uvozen komentářem: „*Aby náhodou nikdo nezbohatl, dostává lenoch i pracant stejné peníze. Tak si mnozí říkají: Proč makat?*“ Rovněž zmínka o monumentálních stavbách z dob socialismu je dětem předkládána s vysvětlením, že „*nákladné a velkolepé stavby dálnic, sídlišť, metra, elektráren jsou často nekvalitní, nepraktické a nehezké.*“ Velmi kritický pohled přináší i na komunisty zdevastované životní prostředí, kdy „*životní prostředí nikdo neřeší, a tak začínají odumírat lesy, řeky se mění ve stoky...*“ Celou dvojstránku zakončuje dialog metaře ulice s ženou v okně paneláku, která jej oslovuje: „*Dobrý den, pane doktore!*“ Aby však děti pochopily tento pozdrav, je obrázek vysvětlen textem: „*Častým trestem pro nespokojence je výpověď z práce. Měli jsme proto hodně vzdělaných metařů, kotelníků, kulisáku...*“

Pro potřeby této práce je třeba zanalyzovat i následující kapitolu popisované knihy, která nese název Cesta ke svobodě. Této části dominuje „model“ Tančícího domu v Praze, jakožto symbolu nových časů. Čtenář získává pocit, že ačkoli i nová doba má svoje neduhy (znázornění žebráka a vedle podnikatele ve drahém automobilu či sprejerů), nese s sebou daleko více dobrého než doba komunistická, jak dokládá rozhovor starého pána s mladým mužem, který na starcovu výtku, že „*oba jste zloději, to za komunistů nebylo!*“ odpovídá: „*Svatá pravda! Za komunistů totiž nebylo vůbec nic!*“ Jednu věc si však nová doba nese jako dědictví dob předešlých, a to je zničené životní prostředí, které je na této dvoustraně zmiňováno dvakrát. Srovnání s komunismem se tu objevu téměř v každém náznaku, jako např. v textu vysvětlující význam billboardů: „*Místo lživých hesel komunismu nám dnes bezostyšně lžou reklamy. Je tu však jeden podstatný rozdíl – když reklamám nebudeš věřit a nebudeš se podle nich řídit, nikdo tě za to nezavře do vězení!*“ Na zaručené „jistoty“ komunismu naráží autorka i v kresbě králíků, z nichž jeden je v poli a je stíhán myslivcem, druhý je v kleci. Čtenář se může dočíst: „*Ve skutečnosti je se svobodou spojena spousta zodpovědnosti, starostí a práce. Někdo proto možná zatouží po „bezpečí“ klece, ale komu by se tam chtělo zůstat natrvalo?*“ Tento obraz pochopí spíše dospělý čtenář, než

dětský, ale prostřednictvím tohoto díla můžeme již dětem představovat kontrasty totalitního režimu.¹⁰⁴

4.2 Petr Sís – *Zed'*, jak jsem vyrůstal za železnou oponou

4.2.1 Základní informace

„*Knižka Petra Síse je povinnou četbou pro děti (i jejich rodiče), které si myslí, že svoboda je jednoznačně daná věc.*“ (Václav Havel)

Zed'. Jak jsem vyrůstal za železnou oponou. Tato uměleckonaučná kniha je dílem spisovatele a výtvarníka Petra Síse. Vyšla v anglickém originále (*The Wall*) v New Yorku v roce 2007 a ihned se setkala s velkým zájmem obyčejných čtenářů i literární kritiky. Z českých literárních cen byla roku 2008 oceněna Magnesiou Literou v kategorii Litera za knihu pro děti a mládež prvním místem, následně také cenou Zlatá stuha. Kromě toho má na kontě i řadu prestižních mezinárodních cen.¹⁰⁵

4.2.2 Stavba prostředí knihy a její děj

Zed', železná opona. Důvtipnému čtenáři hned nabíhají asociace na dobu, kdy byl svět rozdělen neprostupnou bariérou na západní a východní.

Zed' jako taková může chránit své obyvatele, ale rovněž je může věznit a izolovat, což byl případ obyvatel Československa v dobách totalitní vlády jedné strany. Jak píše autor na konci celé knihy „*Zed', která rozdělovala dlouhá léta Berlín i celou Evropu, je našťástí už jen vzpomínkou. (...) Přestože jedna teď padla, jiné zůstávají a další vznikají. Po celém světě. V Izraeli, Koreji nebo na mexické hranici. Zdi symbolické, ideologické i skutečné. Zdi strachu, nesvobody a podezírání. Zdi, bez nichž by náš život mohl být svobodnější a šťastnější...*“¹⁰⁶

¹⁰⁴ SEIFERTOVÁ, Lucie. *Dějiny českého udatného národa a pár bezvýznamných světových událostí*. Praha: Petr Prchal, 2003. ISBN 80-242-1042-8, oddíl 21.

¹⁰⁵ BARTOŠOVÁ, Dominika. *Petr Sís – Zed': specifika funkce ilustrace v intencionální literatuře* [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/c0mkt/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Zuzana JAYASUNDERA, s. 20.

¹⁰⁶ SÍS, Petr. *Zed': jak jsem vyrůstal za železnou oponou*. Praha: Labyrint, 2007. ISBN 978-80-86803-12-8.

Petr Sís působil v letech 1977-1978 v Londýně při svých studiích na Royal College of Art. I tuto část svého života, které předcházela cesta přes hranice, jejíž překročení nebylo v tehdejší režimu vůbec snadné, přibližuje dětskému čtenáři. Petr Sís své knihy píše jak v češtině, tak v angličtině. V roce 2007 vychází anglicky psaná verze pod názvem *The Wall*, přičemž česká verze *Zdi* obsahuje rozšiřující kapitolu zaměřenou na desetiletí po pádu komunismu.¹⁰⁷

Příběh knihy je orámován koncertem kapely Beach Boys, na nějž v létě roku 2007 vzal v Americe otec svoji rodinu a vzpomíná na svůj první koncert této kapely, který slyšel v Praze v roce 1969. Následně vypráví příběh o klukovi, jenž se narodil do komunistického Československa a který si rád kreslil. Doslova „*Doma si kreslil to, co chtěl. Ve škole kreslil to, co musel.*“ Jak již napovídají tyto věty, bohatě ilustrované stránky konfrontují čtenáře se všudypřítomnou ideologií komunismu (Lidové milice, rudé hvězdy, tanky, povinná účast v prvomájovém průvodu atp.). Každý obrázek doplňují vysvětlující texty, které poměrně stroze, ale výstižně popisují jednotlivé výjevy, např.: „*Poslech zahraničního rozhlasu je zakázaný (a pro jistotu ještě rušen rušičkami). Dopisy jsou otevírány a kontrolovány. Informátoři dostávají odměnu za donášení. Je nedostatek téměř všeho zboží. Lidé stojí velké fronty.*“

Formou i obsahově se vymykají deníkové záznamy, jež obsahují autorovy autobiografické poznámky. V knize je nalezneme celkem čtyřikrát, přičemž v každém případě tyto záznamy zaujmají dvě stránky knihy. Čtenář se tedy dočítá o chlapci, který měl umělecký talent, touhu po vlastním malířském uplatnění a obrovskou touhu po svobodě. Forma textu je spíše informativní než vypravěčská.

Kapela Beach Boys přijela koncertovat do Československa v červnu 1969 a návštěvníci koncertu byli posléze komunistickou bezpečností zmláceni. V jednom z deníkových záznamů z roku 1970 autor píše: „*Větvička, basák a bezvadný kluk, zemřel na poranění hlavy, které utrpěl, když ho policie zbila po koncertu Beach Boys.*“

Sny o svobodném životě a svobodné tvorbě se hlavnímu hrdinovi zhmotnily v roce 1982, kdy dostal povolení odjet díky nabídce od výboru olympijských her na tři měsíce do Ameriky jako „naděje českého kresleného filmu“. Jenomže olympiádu v Los

¹⁰⁷ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4, s. 359.

Angeles se socialistické státy rozhodly bojkotovat a autor obdržel naléhavou výzvu k návratu do vlasti, kterou nevyšlyš, a zůstal v Americe. Začátky v Americe ale rozhodně nebyly pro mladého umělce snadné: „1984. *Bojím se domů. Chodím po Hollywoodu a ukazuji své filmy a obrázky. Nikdo nemá zájem. Prý bych mohl dělat dětské knižní ilustrace. Musím do New Yorku, kde jsou všichni nakladatelé. Ale jak se tam dostat bez peněz...?*“¹⁰⁸ Nakonec se mu podařilo se prosadit a jak se píše v deníkovém záznamu, v červnu 1984 vyšla jeho první ilustrace v New York Times. Tato svědectví končí útržkovitými zápisy ze 17. listopadu 1989: „*Policie a studenti se střetnou na Národní třídě. Demonstrace na Václaváku. Milion lidí na Letné. Zvoní klíčkama. Občanské fórum a Havel. Celá země se probouzí. Letím domů. Konečně budeme zase spolu. Celá rodina.*“¹⁰⁹

Čtenář se s koncem knihy opět ocitá na koncertu Beach Boys v roce 2007. Z tohoto koncertu odešel hlavní hrdina se svoji rodinou před koncem, protože „*hudba byla jiná. Kouzlo vyprchalo. Můžeme se totiž svobodně rozhodnout, co se nám líbí a co ne.*“¹¹⁰

4.2.3 Postavy knihy a jejich vztahy

Otec rodiny, ve vyprávění talentovaný kluk, může být považován za autorovo alter ego. Jeho osudy se totiž ztotožňují s autorovým životopisem.

Celkově se dá říci, že se v knize vyskytuje pouze jedna stálá postava, která čtenáře formou deníkových záznamů útržkovitě seznamuje s děním v oné době. Jsou zde zastoupeny události společenské i zcela subjektivně prožívané situace všedního života, např. „*Květen 1966. Před Národním muzeem v Praze se schází skupinka dlouhovlasých kluků, „mániček“. Policie je začne pronásledovat. Koho chytne, toho ostříhá. Léto 1966. Nechávám si narůst vlasy, což se nelíbí ve škole ani doma. Já a moji přátelé se dozvídáme o Rolling Stones...*“¹¹¹ nebo dále: „*Únor 1967. S kamarády zakládám bigbeatovou skupinu. Nemáme žádné nástroje ani jméno. Otec mě přinutí ostříhat se. Maluju lidi s dlouhými vlasy. Listopad 1967. Rande s Alenou ze Žižkova. Chodíme po Václaváku sem a tam. (...) Leden 1968. Dubček je zvolen prvním*

¹⁰⁸ SÍS, Petr. *Zed': jak jsem vyrůstal za železnou oponou*. Praha: Labyrint, 2007.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

tajemníkem strany. Ve svém projevu mluví o svobodě. (...) Říjen 1979. Za „podvracení republiky“ dostal Václav Havel čtyři roky. Z ciziny žádají, aby byl propuštěn.“¹¹²

Mimo deníkovou část knihy je publikace svým zaměřením spíše obrazová s jednotlivými zprávami a komentáři k těmto dobovým znázorněním reality. O hlavním hrdinovi je v těchto pasážích vyprávěno ve třetí osobě: „*O tom, co mu říkali, nepochyboval. Pak zjistil, že o některých věcech se nemluví. Nejprve maloval krásné sny... a potom noční můry. Sny si mohl nechat pro sebe*“ atp.

Se závěrem knihy se čtenář opět vrací na úvod ke koncertu Beach Boys, kam vyrazila celá rodina. Syn se zde ptá otce-vypravěče, co se stalo s klukem, o kterém jim otec vyprávěl. Ten odpoví: „*Myslím, že pořád kreslí... A teď jdeme domů a budeme malovat hudbu. Barevnou hudbu...*“¹¹³

4.3 Jiří Stránský – Perlorodky

4.3.1 Základní informace

Tento román pro kluky (a trochu i pro holky, jak píše autor na úvodní stránce) je dílem Jiřího Stránského, jehož text doplnil ilustracemi Matěj Forman. Kniha získala v roce 2005 ocenění Zlatá stuha IBBY v kategorii Beletrie pro mládež. V prologu knihy Jiří Stránský zmiňuje, že dílo vznikalo při jeho druhém věznění, kdy v dopisech posílal „*cosi jako román na pokračování svému dvanácti (až čtrnácti) letému synovi, abych mu pomáhal být jediným chlapem v rodině a zároveň se utkávat s pubertou.*“¹¹⁴ Děj knihy vypráví o třináctiletém Ivanovi, který uteče z dětského domova, aby se dostal za babičkou, o níž však netuší, že již zemřela. Po vydařeném útěku mu zastaví řidič avie Vojta, jenž mu pomáhá jeho útěk za svobodou dokonat. Následně se díky němu dostává mezi vodní skauty, kde poznává co je pravé bratrství a přátelství, které nezničí ani nepřízeň osudu.

¹¹² SÍŠ, Petr. *Zed': jak jsem vyrůstal za železnou oponou*. Praha: Labyrint, 2007. ISBN 978-80-86803-12-8.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ STRÁNSKÝ, Jiří. *Perlorodky: román pro kluky (a trochu i pro holky)*. Ilustroval Matěj FORMAN. Praha: Meander, 2005. Modrý slon (Meander), s. 7.

4.3.2 Stavba prostředí knihy a její děj

Příběh se odehrává v roce 1975, v době tuhé normalizace, kdy bylo zakázáno spoustu organizací, například skauti, protože „*skautský zákon byl tehdy pro ty, co téhle zemi vládli, něco jako rudý hadr pro býka.*“¹¹⁵ Děj knihy je psán v ich-formě, kdy vypravěčem je třináctiletý Ivan, který se rozhodne utéct z dětského domova. Zde přebývá, protože mu zemřela matka a otec „chlatal“. Již samotný příběh útěku vyznívá velice nebezpečně, leč promyšleně. Prchá ukrytý na plošině mezi nápravami kol kamionu, ze které se spouští na silnici v momentě, kdy kamion jede pomalou rychlostí do prudkého kopce. Následně se položí na silnici a počká, až nad ním kamion přejede. Zlom v příběhu a v celém životě hlavního hrdiny nastane, když mu zastaví řidič avie Vojta Rampach. Ve Vojtovi nachází malý Ivan člověka, který ho nejen nenahlásí úřadům, ale poté, co zjistí, že babička, za kterou se Ivan chtěl dostat, již před nějakou dobou zemřela, vezme Ivana ke své matce a vymýšlí plán, jak jej vymanit z dosahu dětského domova. Zároveň se mu Ivan svěří, že má rovněž mladší sestru Ingrid, která je umístěna v jiném dětském domově. Vojtova matka – Babi – Ivana začne doučovat, aby mohl složit rozdílové zkoušky ze 7. ročníku, Vojta s Babi a Ivanem se posléze vydávají do dětského domova pro Ingrid, kde jim však stojí v cestě ředitelka Jakubcová, která se v poslední fázi příběhu bude všemožně snažit zabránit tomu, aby se Ingrid dostala z dětského domova k Vojtovi, Babi a Ivanovi. Jistou obětí v tomto přinese vychovatelka malé Ingrid slečna Kristýna, která se provdá za Vojtu, aby vytvořili pro úřady rodinu a mohli tak adoptovat tyto dva sourozence. Celý tento příběh se odehrává na pozadí součinnosti vodních skautů, komunisty zakázané organizace, jejímž členem je i Vojta Rampach, který mezi skauty přivede i Ivana a Ingrid a ti zde poznávají, co je to opravdová lidskost a přátelství a možnost spolehnout se jeden na druhého.

4.3.3 Postavy knihy a jejich vztahy

Hlavním hrdinou a zároveň vypravěčem příběhu je třináctiletý Ivan, jeho záchránce a pozdějším adoptivním otcem se řízením osudu stane Vojta, jenž si za tímto účelem vezme za ženu vychovatelku z dětského domova Kristýnu, aby mohli s Vojtou adoptovat i jeho mladší sestru Ingrid a vytvořit těmto dvěma sourozencům

¹¹⁵ STRÁNSKÝ, Jiří. *Perlorodky: román pro kluky (a trochu i pro holky)*. Ilustroval Matěj FORMAN. Praha: Meander, 2005. Modrý slon (Meander), s. 8.

normální rodinu. Tito dva dospělí společně s Vojtovou matkou a s přáteli z vodních skautů představují kladné hrdiny celého příběhu. Zápornou roli představuje ředitelka dětského domova, kde bydlela Ingrid, soudružka Jakubcová, která je, dalo by se říci, zosobněním celé nemorální komunistické strany. Snaží se zabránit, aby měla Ingrid nový domov a milující rodinu, a proto nejprve se všemožně snaží nepovolit Ingrid opustit její zařízení, posléze pošle do Rampachova domu StB, aby prohledali celý příbytek, a když ani toto nestačí, je Vojta na konci knihy zatčen za údajně chystaný ilegální přechod hranice. „*To Vojtovo zatčení byl jasnej důkaz, že soudružka úvé Jakubcová to nevzdává. Neodpustila nám, že první kolo s náma prohrála. Komunisti svý prohy nikdy nikomu neodpustěj.*“¹¹⁶

Autor knihy velice často odkazuje k dobovým reáliím a historickým milníkům 2. poloviny 20. století, kdy veškerou moc ve státě držela zločinná komunistická strana. To se také snaží čtenářům všemožně vštípit, ačkoli by se díky tomu dala kniha zařadit spíše k četbě pro starší žáky druhého stupně, jelikož některé pasáže budou pro mladší čtenáře (ale mnohdy i pro starší žáky bez znalostí dějiny Československa) ne moc srozumitelné: „*Kdyby se někomu přeci jen podařilo nějak přeplazit ten vykácenej pás, ta světlice by při přelezání nebo stříhání drátů hned na nebi ukázala, kde ten chudák má bejt chycenej. Někdy i zastřelenej... Do té doby se mě, Ivane, únorový vítězství pracujícího lidu na prohnílou buržoazii moc netýkalo.*“¹¹⁷ Ivanův zachránce Vojta, ač vystudovaný doktor práv, pracuje manuálně u geologických průzkumů, což autor vysvětluje takto: „*Až se dostal ke geologickému průzkumu, kam potom po srpnový okupaci v osmašedesátým roce přibyli ty zakázaný univerzitní profesoři a historici a občas i nějakěj spisovatel.*“¹¹⁸ Několikrát je zmíněna i dnes už neexistující stanice Svobodná Evropa, kdy babička sděluje Ivanovi, že by ji netěšilo, kdyby si myslel, že „*Svobodná Evropa je štvavá vysílačka, jak se to učí ve škole.*“¹¹⁹

¹¹⁶ STRÁNSKÝ, Jiří. *Perlorodky: román pro kluky (a trochu i pro holky)*. Ilustroval Matěj FORMAN. Praha: Meander, 2005. Modrý slon (Meander), s. 158.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 40.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 51.

4.4 Pavel Čech – A

4.4.1 Základní informace

Spisovatel, malíř a ilustrátor Pavel Čech ve své bezeslovné knize s lakonickým názvem A přibližuje mladým čtenářům každodenní život v totalitním režimu, ve světě diktatury písmene A. Dílo vydalo roku 2016 nakladatelství Petrkov.

4.4.2 Stavba prostředí knihy a její děj

Knih sleduje příběh hrdiny, jenž žije a pracuje v šedém a ponurém světě, kde všichni lidé, včetně něj, jsou pouhými čísly, kde nikdo nemůže myslet samostatně, ale povolen je pouze jediný oficiální názor. Všichni chodí sklesle, až ohnutě pod zraky všudypřítomných dozorců. Zakázaná jsou všechna písmena kromě písmena A, které je naopak v rámci příběhu všudypřítomné. Na hlavního hrdinu štěká z amplionu, číhá ve výloze obchodu, prokazuje se jím v občanském průkazu, je téměř všude. Totalita se v této společnosti zrcadlí i ve školní výuce, vyučuje se pouze písmenko A, žáci odpovídají stejným písmenem, ve výlohách knihkupectví jinak označené knížky nenajdete, i v novinách si můžeme přečíst pouze o úspěších tohoto „správného“ světa, pěstován je propagandisticky i kult osobnosti diktátora, jenž je otulován samými písmeny A a různými metály téhož písmena.

Hlavní hrdina se ale poněkud vymyká zažitým pořádkům. Ačkoli je ze začátku prezentován jako další z apatických lidí tohoto státu, kteří pouze vstávají do práce, pracují a po práci usínají, aby další den byl úplně stejný, přesto se o pracovní pauze se zájmem začne koukat na nebe, kde volně mezi továrními komíny poletují ptáci. Začne snít svůj tajný sen, že si sestrojí křídla či vrtuli a podaří se mu odpoutat se od země a být svobodný. Na svém snu začne pracovat, ačkoli riskuje téměř vše. Další a další dny posouvá hranice svého přání, vyleze na tovární komín, aby viděl, co se nachází za obzorem a hradbami tohoto diktátorského státu. Denně vidí, jak si policie přichází pro někoho, kdo se odvážil myslet jinak či svobodně. Při jedné takové zatýkací akci stihne zatčený nešťastník na poslední chvíli vyhodit z okna vlašťovku s textem. Tu posléze nachází na zemi mezi hromadou nepořádku hlavní hrdina a obsah tohoto čtení jej

šokuje. Obsahuje jediné sdělení – písmeno B. Dopis uschová pod košili a putuje domů. Případá si podezřelý, trne hrůzou, kdy ho někdo odhalí. Při usínání se mu vybavuje, že jednou jako malý chlapec se odvážil o písmenku B zmínit před učitelem. A dostal nařezáno, aby příště už říkal jen samé A. Chce se o písmenku B s někým promluvit, ale nikdo se s ním nechce bavit. Vinou neustálého špiclování je hlavní hrdina nakonec totalitní mocí odhalen a má být dopaden. Podaří se mu ale utéct pronásledovatelům a na poslední chvíli za střelby policistů na svém létajícím pokoutně vyrobeném kole uletět do svobodného světa. Stránky se rázem rozzáří a svoboda získává barevnou podobu, a to i hlavní hrdina. V novém světě se nachází plná škála barev, a samozřejmě písmen. Každý obrázek všedního dne kypí životem. Toto nové poznání a radost se však hlavní hrdina rozhodne rozšířit i na svoji původní zemi, proto ještě jednou použije létající kolo, aby zasypal šedou, začouzenou zemi, kde bylo povoleno pouze A, ostatními barevnými písmenky.

4.4.3 Postavy knihy a jejich vztahy

Čtenář až na konci knihy zjistí, že autor dílo věnoval jistému „muži s taškami“, tato dedikace je doplněna obrázkem muže, jenž rozpažen, v každé ruce tašku, stojí v cestě jedoucím tankům. Toto věnování vyvolává ve čtenáři zájem zjistit si další informace. Jedná se o známý záběr doposud neznámého muže, jenž se hrdinně postavil tankům, které násilně ukončily protikomunistické povstání v Číně v roce 1989. Podobným neznámým hrdinou je i hlavní postava celého příběhu. Ničím nezajímavý, stejný jako všichni ostatní, ale přece jiný. Oproti ostatním má sny, touhu se vymanit z nudného světa, nechce život jen odžít, ale prožít. A s nasazením života se rozhodne tuto situaci změnit. Chce žít lepší, barevnější život, riskuje svůj, aby nakonec pomohl i ostatním.

Ostatní postavy nemají jména, jen pouhá čísla. Všichni musí být stejní – stejné oblečení, stejné názory, uctívání jediného diktátora, stejné přemýšlení. Každý byt' sebemenší náznak odchylky je krutě trestán. Všechny ostatní postavy jsou apatické, tupé, zlé. Ne však ve světě, kam se podaří hrdinovi uletět. Zde jsou na sebe lidé hodní, uctíví, zdraví se, hrají si, milují. A přesně takhle chce hlavní hrdina, aby žili i lidé v jeho bývalé zemi.

Autor vyzdvihuje svobodu na úkor jistot, za které jsou lidé mnohdy ochotni se svobody vzdát.

4.5 Hanna Schottová – Fany byla při tom

4.5.1 Základní informace

Stejně jako v předcházejících kapitolách, i zde se vyskytuje obraz zdi, tentokrát se ale jedná o zeď opravdovou. Taková stála v německém Berlíně. Byla to „*vysoká a nesmírně hlídaná zeď, aby se z východní části města nikdo nedostal do té západní, pokud neměl povolení. Takové povolení ale dostalo jen strašně málo lidí.*“¹²⁰

Spisovatelka Hanna Schottová při práci na této knize hovořila se třemi ženami, kterým bylo v listopadu 1989 deset let, a žily v Lipsku. Na základě těchto informací vzniklo poutavé líčení zlomových události z podzimu roku 1989, viděné očima hlavní hrdinky Fany, žačky čtvrtého ročníku. Dílo je určeno již pro čtenáře od osmi let a dokáže nenásilnou a poutavou formou přiblížit nejmladší generaci dobu a život v komunistickém nesvobodném státě. Podle této knihy vznikl v roce 2019 animovaný film Fany a pes.

4.5.2 Stavba prostředí knihy a její děj

Příběh se odehrává v Lipsku na podzim roku 1989. Lipsko patřilo do východní, komunisty ovládané části Německa. V této době se ale již komunistický režim ve státech východního bloku začal pozvolna rozpadat. V této situaci sledujeme příběh desetileté dívky Fany, která 1. září 1989 nastupuje do čtvrté třídy. Po dlouhých prázdninách se těší na své kamarády, ale hned první den školy vyjde najevo, že její kamarádka Sophie chybí, protože celá rodina emigrovala do Maďarska. Slovy paní učitelky, že „*její rodiče považovali vhodnější nechat ji přespávat v tělocvičně a vystavit ji tak nejisté budoucnosti, než jí umožnit účast na řádném vyučování.*“¹²¹ Fany je zmatená, neví, proč by její kamarádka utíkala do Maďarska, ale po návratu domů

¹²⁰ SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Píkola (Euromedia), s. 85.

¹²¹ Tamtéž, s. 13.

zjišťuje, že celá rodina i u večeře nemluví o ničem jiném. V této době se totiž mnozí obyvatelé NDR po dovolené nevrátili do práce, ale snažili se přes Maďarsko, do kterého vkládali naděje, že brzy otevře hranice, dostat na Západ. Atmosféra každým dnem graduje, při sledování západního televizního programu Fany vnímá, že se velmi často mluví o Maďarsku i o Praze, kouká se, jestli náhodou neuvidí svoji kamarádku Sofii, jak ale Fany přiznává, „*jsou tam jen samí pánové s mikrofony, stojí před vysokým plotem a říkají věci, kterým nerozumím.*“¹²² Na západním programu běží reklamy, které Sofie se svým bratrem ráda sleduje, Fany má nejraději reklamu na panenku Barbie, moc by si ji přála, ale ví, že „*tady se barbína koupit přece nedá.*“¹²³ Rovněž i sledování západního programu je mladému čtenáři předkládáno jako cosi zakázaného, protože se o tom děti učily ve škole. Na východoněmeckou televizi se přepne, jen když někdo zazvoní.

Následující dny vezme matka Fany a jejího bratra do kostela na pondělní modlitbu, avšak před kostelem se shromáždění změni na malou demonstraci. V tyto dny se koná v Lipsku veletrh, a tak je celé město plné novinářů. Některé kamery tak zachytí i protirežimní transparenty, které měli s sebou někteří účastníci bohoslužby. Kamerami je zachycena i malá Fany, která má tak kvůli tomu i menší problémy ve škole. Následujících demonstrací se zúčastní již pouze matka, nechce Fany nijak ohrožovat, a ta se tak o následujících událostech dozvídá buď od ní, nebo z televizních zpráv. Aby ale mohla nějakým způsobem zasáhnout do dění, snaží se pro matku vyrobit transparent, na nějž společně vymýšlí zapamatovatelný a úderný slogan. Fany se zúčastní až poslední největší demonstrace, na které s tátou symbolicky zapálí svíčku před budovou tajné policie. V listopadu se pak všichni dočkají otevření hranic a mohou tak vycestovat za svoji babičkou, která bydlí v Mnichově. Zde babička hlavní hrdince koupí její vysněnou hračku – panenku Barbie, kterou do té doby znala Fany pouze ze západoněmeckých reklam: „*Uleví se mi, když z obchodu vyjdeme a já držím v ruce jenom jednu Barbie. Tu moji.*“¹²⁴

¹²² SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. *Píkola* (Euromedia), s. 20.

¹²³ Tamtéž, s. 20.

¹²⁴ Tamtéž, s. 80.

4.5.3 Postavy knihy a jejich vztahy

Hlavní hrdinka příběhu Fany, která v září nastoupila do čtvrté třídy, má ještě mladšího sourozence Hanna, jenž chodí do školky a situaci ještě příliš nechápe, ačkoli komunistická propaganda jela naplno i ve školce:

„Když někdo odejde, je zlý,“ míní Hanno s plnou pusou.

„Kdo to říká?“

„Rita.“

*Rita je Hannova učitelka ze školky.*¹²⁵

Rodiče mladičky Fany mají na aktuální situaci rozdílný názor. Ten den, kdy Fany se ve škole neshledá se spolužačkou Sophií, vykládají si rodiče po návratu z práce, kdo všechno uprchl na Západ. Matka, která pracuje v nemocnici, vypráví, jak museli zrušit jednu operaci, protože doktor je pryč. Buď v Praze, nebo v Maďarsku. Matka dokáže pochopit, že lidé chtějí žít lépe, sice jinde. Sama by nejraději odešla taky, nechce, aby děti vyrůstaly *„v tomhle idiotském státě.“*¹²⁶ Otec, jenž pracuje jako učitel v hudební škole, zastává názor, že *„přece nemůžou všichni jen tak zdrhnout!“*¹²⁷ a nechat zemi napospas. Nedokáže pochopit, že někdo, kdo má ve své zemi zodpovědnost za ostatní lidi, jako např. lékaři, raději odejdou na Západ: *„A ty zase chápeš, že se člověk, který má zodpovědnost za bůhvíkolik pacientů, jenom tak vypaří? Protože na západě mají pravou colu? Nebo protože si chce zaplavat ve Středozezemním moři?“*¹²⁸

Nebojácná matka se snaží účastnit protirežimního dění a aktivně se zapojuje do demonstrací, opatrný otec se hlavně snaží Fany a jejího bratra uchránit, jelikož se bojí násilí, které by mohli policisté na demonstrantech použít. Táta se ale nakonec účastní poslední velké demonstrace a navrhne Fany, aby šla s ním: *„Už to není tak nebezpečné,“ pokračuje táta, jako by musel mámu uklidňovat. „Oni už si netroufnou použít násilí. Vždyť se celý svět dívá.“*¹²⁹

¹²⁵ SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Pikola (Euromedia), s. 17.

¹²⁶ Tamtéž, s. 22.

¹²⁷ Tamtéž, s. 17.

¹²⁸ Tamtéž, s. 21.

¹²⁹ Tamtéž, s. 67.

Mezi další postavy patří babička, otcova matka, která bydlí ve svobodném Mnichově a podle Fany „babičce u nás připadá všechno hloupé.“¹³⁰ Myslí tím situaci, kdy je v bytě zima, kdy se o telefon musí rodina dělit se sousedy atp.

Zápornou postavu, které je věnován i nadpis jedné z kapitol (*Svíčka pro pana Spiekera*), představuje pan Spieker. Nechodí do práce, sedí doma a sleduje, kdo všechno je v domě a kam jde. Proto také, když během demonstrace zapaluje Fany s otcem svíčku před budovou tajné policie, podává ji Fany se slovy: „I tak jednu přidáme: pro našeho milého pana Spiekera a všechny jeho kamarády.“¹³¹

¹³⁰ SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. *Píkola* (Euromedia), s. 25.

¹³¹ Tamtéž, s. 69.

5 Metodické náměty pro výuku se zaměřením na práci s texty

Metodické náměty, tvořené na výše analyzované beletristické tituly, jsou vypracovány v souladu se současným českým školství dle kurikulárního dokumentu RVP – ZV a vyhovují tak všem požadavkům. Klíčové kompetence rozkročené v jednotlivých činnostech a aktivitách rozvíjí klíčové kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní, sociální a personální či občanské a pracovní. Cílem každého metodického návrhu je vytvoření konkrétní představy o historii směřované k dětskému recipientovi. V rámci moderní historie pracujeme s časovým úsekem po roce 1945 až po rok 1989 s přesahem do současnosti. Konkrétně tedy srovnání současné dobové realie s realíí minulou. Snaha byla upřena o zážitkové učení, kde si žáci mohli i na vlastní kůži zažít útržky historických událostí, a to hravou, pro žáky zábavnou a naučnou formou. Cílovou skupinou se tedy pro nás stali žáci čtvrtého či pátého ročníku a rozsah vyučovací jednotky činil 45 min. vyučovacího času, někdy také 2x45 min. Veškeré informace týkající se forem výuky, mezipředmětových vztahů, didaktických pomůcek jsou blíže popsány v jednotlivých metodických návrzích. Metodické náměty, které jsou navrženy k beletristickým titulům, byly ověřeny v praxi. Blíže specifiky jsou uvedena u každé kapitoly.

5.1 Metodický námět ke knize Petra Síse – *Zed', jak jsem vyrůstal za železnou oponou*

Základní informace:	
Ročník:	4. - 5.
Téma:	Nesvoboda projevu, cenzura
Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Předmět:	Český jazyk a literatura
Časová dotace:	2x45 minut

Cíle:	<p><u>Kognitivní (vzdělávací) oblast:</u> vysvětlí a definuje pojmy cenzura, svoboda/nesvoboda, emigrace, demonstrace</p> <p><u>Afektivní (postojová) oblast:</u> aktivně se zapojí při práci ve skupině a při rozhovorech s ostatními žáky ve třídě, nebojí se vyjádřit svůj vlastní názor, naslouchá ostatním žákům</p> <p><u>Psychomotorická (výcviková) oblast:</u> vybere a přiřadí klíčové pojmy k ilustracím.</p>
Organizační formy:	Hromadné vyučování (+ samostatná práce), skupinové vyučování.
Vyučovací metody:	slovní – monologické a dialogické, práce s textem, aktivizující, situační, názorně – demonstrační, doplňování
Materiální didaktické pomůcky:	Knihy Petra Síse – Zeď, jak jsem vyrůstal za železnou oponou, psací potřeby, arch papíru, interaktivní tabule, počítač s internetovým připojením, potřebné předměty korespondující probíranou dobu, kostky, pracovní listy
Mezipředmětové vztahy:	Člověk a jeho svět, Hudební výchova
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova
Klíčové kompetence:	Kompetence k učení, komunikativní, sociální a personální, kompetence k řešení problému

Podrobný scénář výuky: 1. vyučovací hodina

Úvodní motivace, evokace, navození atmosféry

- Žáci se seznamují s knihou. Nejprve je necháme uvažovat o úvodní ilustraci. Učitel se snaží žákům vysvětlit, že hvězda, do níž je zeď tvarována, byla symbolem komunistické strany, která zde vládla a nastolila nesvobodu. Důležité je, aby zaznělo, že komunistická strana byla politická strana, která zde vládla.

- Využíváme myšlenkovou mapu, kam zaznamenáváme všechny odpovědi žáků na toto téma.
- Pracujeme společně, respektujeme názor každého žáka. Podporujeme žáky v diskuzi, názory zaznamenáváme do myšlenkové mapy – buď na tabuli, nebo na arch papíru.

Orientační rozhovor: *„Před sebou držíme neobyčejný příběh jednoho neobyčejného chlapce, který vyrůstal za velikou zdí. Než se vypravíme vstříc příběhu, prohlédněte si knížku, zalistujte si v ní a pozorně si prohlédněte titulní stránku knížky. Kde je umístěno dítě na obrázku? Proč si myslíte, že je omezeno zdí? Je to kvůli jeho ochraně nebo je tam uvězněno? Jaký tvar má zed’? Jak se dítě cítí? Je šťastné? Proč ano, proč ne. Jak si představujete svobodu x nesvobodu? Co je pro vás svoboda? A kdy se cítíte nesvobodně?“*

Hlavní aktivity

Z mého deníku

- Četba deníkového záznamu probíhá buď ve formě hlasitého čtení učitele/žáka, nebo tichého čtení. Dějovou linku čte žákům učitel. Pozornost četby upřeme na část Z mého deníku. Po přečtení vytyčené části – práce s pracovním listem. (*Pracovní list č. 1*)
- Neznámá slova si s žáky vysvětlujeme průběžně. Možnost zapisování slov na arch papíru, který bude neustále žákům na očích.
- *Námět na výtvarnou činnost* – tvorba plakátů neznámých slov a její výtvarné zpracování.

Orientační rozhovor: *„Jak se jmenuje hlavní hrdina příběhu? Je zde zmíněno jeho jméno? Zkuste si opět zalistovat knihou a zjistěte, jak se jmenuje autor knížky a spisovatel? Jedná se o stejnou osobu? Proč ano, proč ne? Jak si ke svému závěru dospěl? Mohl se jmenovat jinak? Na prezidentské časové ose přečti jména všech prezidentů a zkus vybrat a zapsat ty, se kterými se mohl náš hlavní hrdina potkat. Znáš nějakého? Který je podle tebe pro naši zemi nejvíce důležitý a proč? Máš s hlavním hrdinou něco společného? Je něco, co se ti na hlavním hrdinovi líbí? A proč? Co*

chlapec mohl dělat a co naopak bylo tehdejším režimem zakázáno? Pozorně si přečti úryvky z knihy a zkus přiřadit ukázkou k odpovídajícímu slovu.“

Závěr

Učitel prostřednictvím otázek rekapituluje hodinu a skrze tyto otázky se žáci zamýšlejí nad dobou komunismu, kterou kniha popisuje.

Námět do další hodiny- učitel vyzve žáky, aby se zeptali svých rodičů/prarodičů, jak vzpomínají na komunismus, jak žili, jak se oblékali, jakou hudbu poslouchali, apod.

Orientační rozhovor: *„Dnes jsme se seznámili s jedním chlapcem, který si šel za svými sny, i když to neměl vůbec jednoduché skrze dobu, ve které vyrůstal a žil, ve které žil.“*
„Co nového jste se skrze příběh dozvěděli? Co jste věděli o této době? Jak na vás příběh působil? Píšete si také deník?“ „Příští hodinu se blíže přiblížíme již zmiňované zdi, která rozdělila svět na dvě půlky.“

Podrobný scénář výuky: 2. vyučovací hodina

Úvodní motivace, evokace, navození atmosféry

- Učitel připomene knihu z minulé hodiny a pomocí hudební ukázkou vtáhne žáky zpět do příběhu, zjistí, co si žáci zapamatovali, ale také se jim snaží přibližovat dobu, která je v knize popisována.
- <https://www.youtube.com/watch?v=5djGBsvxFTY>
- Rozdělení žáků do dvou skupin.

Orientační rozhovor: *„Znáte tuto píseň? Jak na tebe působí? Je veselá? Poznáš jazyk, kterým je zpívána? Kapela, která tuto písničku zpívá, se jmenuje The Beach Boys. Říká vám název něco? Včera jsme se seznámili s knihou Petra Síse - Zeď, jak jsem vyrůstal za železnou oponou a právě cestou na koncert této kapely začíná příběh chlapce, který, jak popisuje, vyrůstal za zdí. Nyní se společně vrátíme v čase a navštívíme dobu, kterou chlapec v tomto příběhu popisuje.“*

Hlavní aktivity

Zed'

Pozn.: Učitel funguje pouze jako moderátor a po seznámení s prací nechá žáky volně tvořit. Dáváme si pozor na to, aby se všichni žáci zapojili do skupinové práce. Role pisatele, role hledače informací, apod.

- Třidu, školní družinu, popř. tělocvičnu si uzpůsobíme tak, aby byla místnost rozdělena na polovinu. Nejlépe, pokud by se nám podařilo sehnat kostky, podobající se zdi (určitě každá školní družina tyto kostky má). Může být však jiná vhodná alternativa.
- Vzniknou nám tedy dva tábory, dvě země. ČSSR – vysvětlíme žákům, co se ukrývá pod touto zkratkou, a Amerika (zachováváme dějovou strukturu z příběhu).
- Žáci mají k dispozici knihu, ve které hledají údaje, např. co bylo povinné, co se nesmělo v tehdejší Československu apod. Ale také můžeme přiblížit žákům dobu komunismu v Československu prostřednictvím obrázků zachycující konkrétní předměty charakterizující místo, kde žijí. Např. znak ČSSR, odposlechy, udavačství, omezené množství banánů, pokud učitel sežene konkrétní předmět vystihující tuto dobu, je velmi vítáno. Může zde být i oblečení, svetry, teplákové soupravy, noviny z tehdejší doby, apod.
- Na druhé straně, v Americe, vládne poklidný, demokraticky smýšlející lid, který si může poslouchat hudbu dle svého gusta, který nemusí stát frontu na maso, banány, apod. Lidé si zde mohou kreslit, zpívat a nikdo je za to neudá.
- Výstupem této aktivity bude dopis. Žáci napíší dopis té druhé skupině o místě, kde žijí. Obyvatelé ČSSR píší lidem v Americe a obráceně. Popíší, jak se jim v dané zemi líbí, co smí a nesmí dělat, co mají k dispozici, čeho mají dostatek/nedostatek apod.
- V závěru si na pomyslné hranici se zdí přečteme dopisy, které obě skupinky sepsaly. Můžeme tak vysvětlit pojem cenzura, kdy dost často se lidem stávalo, že jim byly jejich soukromé korespondence otvírány, pokud příslušníci zaznamenali adresáta či pisatele z jiné země.

Závěr

Učitel s žáky shrne dnešní hodinu/ aktivitu, kde si žáci na vlastní kůži zakusili žít v minulém režimu a v odlišných státech. Také zdůrazní, že každý člověk je svobodný a svobodně se může rozhodovat, ale musí dodržovat základní lidská práva.

Orientační rozhovor: „Autor na poslední straně píše, že v dnešní době se totiž můžeme rozhodnout, co se nám líbí a co ne. Líbil se vám tento příběh? Líbilo by se vám žít v tehdejší Československu? Myslíte si, že žít v roce 1969 v Americe bylo nějakým způsobem blízké dnešní době? A proč?“

5.1.1 Reflexe a hodnocení výuky

Kniha Petra Síse v posledních letech takřka zdomácněla a žákům nebyla cizí. Výuka proběhla v pátém ročníku základní školy. Velmi rychlá byla orientace v tehdejší politické situaci a s pojmy s ní spjatou. Velmi zajímavá byla debata o tom, co si žáci představují pod pojmem svoboda – nesvoboda. Ve většině případů si tuto otázku vztáhli na své vlastní potřeby týkající se elektronických zařízení, tzn. svobodně se cítí, když mohou mít u sebe mobilní telefon, tablet a hrát různé hry, poslouchat hudbu, která se jim líbí. Ostatní si pojem svoboda spojili s válkou, válčením. Při práci s pracovním listem si žáci nespojili fakt, že hlavní hrdina je samotný autor. Na tuto skutečnost dospěli až při navádějícím rozhovoru s vyučujícím ohledně deníkových záznamů. Práce s pracovním listem by neměla být čistě samostatná práce, ale je velmi užitečné, když vyučující dá prostor k samostatné práci a po pár minutách se k dané aktivitě vrátí a s žáky ji prodiskutují. Při práci s časovou osou, kde jsou vyznačeni prezidenti, žáci znali pouze Václava Havla, jako symbol revoluce, a současného prezidenta republiky. Žáci si celkem pohotově vyznačili a vyhledali období, ve kterém se knižní příběh odehrává, kdo byl pohotový, rychle si i vypočítal, před kolika lety se tedy tento příběh odehrával.

Druhá vyučující hodina odstartovala rozhovorem, který žáci vedli s rodiči, ale většina z nich si dobu komunismu příliš nepamatovala, proto se dotazovali svých prarodičů. Ve velké míře nikdo z dotazovaných na tuto dobu nevzpomíná rád, žáci uváděli fakt, že jejich prarodiče nic nemohli, nemohli cestovat, neexistovalo internetové připojení, což spousta žáků shledala jako nepředstavitelný fakt. Aktivita se zdí žákům

napomohla vcítit se do zmiňované doby a pochopit smysl významu zeď, popř. železná opona. Při čtení dopisů si žáci přivlastnili pojem cenzura. Obě vyučovací jednotky odpovídaly i navržené časové dotaci, tj. 2x45 minut. Je vhodné s rozhovory s žáky nespěchat, nechat vyjádřit názor každého jedince. Ostatní navržené aktivity a metodický nástin výuky se ukázaly jako fungující a k žádným změnám zde nedošlo.

5.2 Metodický námět ke knize Hana Schottová – Fany byla při tom

Základní informace:	
Ročník:	4. – 5.
Téma:	Sametová revoluce, demonstrace, totalita
Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Předmět:	Český jazyk a literatura
Časová dotace:	2x45 minut
Cíle:	<p><u>Kognitivní (vzdělávací) oblast:</u> vyhledá v textu klíčové informace, vysvětlí pojmy <i>sametová revoluce, demonstrace, svoboda/nesvoboda, emigrace</i></p> <p><u>Afektivní (postojová) oblast:</u> aktivně se zapojí při práci ve skupině a při rozhovorech s ostatními žáky ve třídě, nebojí se vyjádřit svůj vlastní názor, naslouchá ostatním žákům</p> <p><u>Psychomotorická (výcviková) oblast:</u> správně a bezpečně manipuluje s didaktickými pomůckami – lepení, stříhání, kreslení</p>
Organizační formy:	Hromadné vyučování (+samostatná práce), skupinové vyučování
Vyučovací metody:	Slovní – monologické, dialogické, práce s textem, názorně

	demonstrační
Materiální didaktické pomůcky:	Klíče, kousek sametové látky, svíčky, psací potřeby, pracovní list, kniha: Hanna Schottová – <i>Fany byla při tom</i> , počítač s internetovým připojením, interaktivní tabule, nůžky, velkoformátové papíry, karton
Mezipředmětové vztahy:	Vlastivěda, výtvarná výchova, dramatická výchova
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova
Klíčové kompetence:	Kompetence k učení, komunikativní, sociální a personální, kompetence k řešení problému

Podrobný scénář výuky: 1. vyučovací hodina

Úvodní motivace, evokace, navození atmosféry

- Učitel žákům připraví tři typické věci, vztahující se k plánované hodině. **Klíče, samet (kousek sametové látky) a svíčky.** Žáci si všechny atributy, symbolické pro sametovou revoluci, prohlédnou, osahají a bude jim prezentována krátká ukázka.¹³²
- Po této ukázce budou moci spojit všechny souvislosti pro vyvození požadovaného termínu - sametové revoluce. Vyučující žákům představí knihu, se kterou budou pracovat. Vysvětlí jim, že kniha sice popisuje události v Německu, avšak v Československu probíhaly velice podobně.

Orientační rozhovor: „*Co vám tyto tři věci připomínají? Můžeme těmito věcmi popsat nějakou konkrétní dobu, událost, která se již stala a zapsala se tak do dějin? Pokud ne, napoví vám krátký film. Kniha, se kterou se dnes seznámíme, nese název Fany byla při*

¹³² Kanál [youtube.com](https://www.youtube.com) nabízí řadu videí a krátkých filmů, pro potřeby této práce byla použita ukázka: <https://www.youtube.com/watch?v=8rQCxjFY9Xo&t=36s>

tom. Při čem Fany mohla být? Výborně! Pojďme nahlédnout do života Fany, která by mohla být vaše spolužačka, a která na vlastní kůži zažila dobytí svobody.“

Hlavní aktivity

Dneska je všechno divné

- Čtení kapitoly str. 14 – 22. Učitel začíná číst ukázkou, poté čtení jednotlivců, popř. volíme opačný postup. Po přečtení vytyčené ukázky vytvoříme s žáky komunitní kruh.
- Žáci přiřadí jména k obrázkům postav, které se v ukázce objevily, vyvodí hlavní postavu, vztahy mezi nimi apod. Dále se rozdělí do 4 skupin a ke každé postavě heslovitě napíší, co jednotlivá osoba v přečteném textu prožila.

Orientační rozhovor – *„Kdo vypráví příběh, o kterém jsme četli? Kdo je hlavní hrdina? Jak je možné, že lidé nepřišli do práce, do školy, školky? Co se stalo? Hrdinové této knížky nemají česká jména. Zmiňuje se zde Maďarsko, Západ, ale také Praha, pojďme se tedy podívat na tehdejší mapu, jak to celé bylo.“*

Práce s mapou

- Práce jednotlivců, možno i v menších skupinách. Učitel rozdá žákům mapu. Žáci si vyznačí barevnou pastelkou území České republiky.
- Vyučující nastíní situaci, ve které se nacházeli hlavní hrdinové příběhu. Vysvětlí tedy i to, že naše země tvořila se Slovenskem Československou republiku a že tedy byla větší než dnes. Zároveň bylo Československo, východní Německo, Polsko, Maďarsko a jiné země na východě Evropy v područí komunistické diktatury, tvořily tzv. země východního bloku. Platil zde nedemokratický totalitní režim, tvrdě uplatňována byla cenzura, omezena byla svoboda pohybu, lidé nemohli vycestovat do západních demokratických zemí, a to ani v případě, že měli v tomto státě člena rodiny, jako byl případ hrdinky Fany, jejíž babička bydlela v Mnichově, jenž se nacházel v západní části Německa.
- Žákům v jejich orientaci pomůže přiložená mapa, ve které jsou komunistické státy označeny pěticípou hvězdou. Tuto hvězdu žáci vybarví červenou pastelkou a získají tak přehledem o tom, které země patřily pod komunistickou nadvládu.

Orientační rozhovor – „Dokázali byste nalézt na této mapě naši republiku? Červenou tužkou obtáhněte její hranice. Proč má jiný tvar než dnes? S kým naše země v současné době na západě sousedí? Podívejte se pozorně na tuto mapu a zaměřte se na západního souseda, jak je zde vyobrazen. Proč jsou tu dva státy? Ano, jedná se o východní a západní Německo, dnes už ale je pouze jedno sjednocené Německo. Vezměte si teď opět červenou pastelku a vybarvěte hvězdičky na mapě. Proč jsou označeny právě tyto státy?“

Kdo byl pan Spieker?

- Tato aktivita se zaměřuje na pana Spiekera, jehož úkolem bylo sledování obyvatel domu. Mohl to být donašeč. Zde učitel žákům prostřednictvím textu a pracovního listu nenásilným způsobem objasní společenskou úlohu pana Spiekera.

Orientační rozhovor – „Nyní nahlédneme do života pana Spiekera. Pozorně si přečtěte ukázkou, kterou máte v pracovním listě. Ukažte mi na mapě, se kterou jsme před chvílí pracovali, zmiňovaný západ, kde bydlí babička naší Fany. Proč si myslíte, že se musela při každé návštěvě hlásit u pana Spiekera?“

Závěr

- S žáky utvoříme komunitní kruh, prezentace pracovních listů, žáci vykreslí svoji představu pana Spiekera. Prezentace alespoň jedné vlastnosti k panu Spiekerovi, kterou měli žáci napsat. Co nového se žáci v dnešní hodině dozvěděli. Jak se jim pracovalo a jak se žákům dnešní hodina líbila.

Podrobný scénář výuky: 2. vyučovací hodina

Úvodní motivace, evokace, navození atmosféry

- Učitel krátce připomene čtení příběhu z minulé hodiny a to tím, že si s žáky zahraje krátkou úvodní hru na pravdu a lež. Vyučující má připraveno pár

klíčových informací z minulé hodiny a žáci určují, zda je tvrzení pravdivé, či nikoli.

- V této fázi je žákům sděleno, co bude obsahem dnešní hodiny, na co se mohou těšit apod.

Orientační rozhovor: „*Minulou hodinu jsme pronikli do příběhu jednoho děvčete. Nyní si zkusíme zahrát krátkou hru na pravdu a lež a zjistit, co jsme si z minulé hodiny zapamatovali.*“

Hlavní aktivity

Silnější než strach

- Čtení kapitoly *Silnější než strach*, str. 49-62. Opět začíná číst učitel, poté se střídají žáci, popř. volíme opačný postup.
- Žáci utvoří skupinky po dvojicích či trojicích. Každá skupina si najde svoje pracovní místo, kam učitel rozmístí kartičky s názvy pojmů, krátký text, který vysvětluje daný pojem. Žáci mají za úkol přiřadit pojem k příslušnému textu a v ukázce, kterou přečetli, vyhledat pasáž, kde se daný výraz objevuje v kontextu.
- Necháme žákům potřebný čas na práci, pak společně objasníme dané pojmy a zkontrolujeme odpovídající ukázkou z dané kapitoly, zda sedí pojem a k němu příslušný kontext. Necháme žáky vyjádřit své názory. Učitel pouze usměrňuje práci, popř. dovysvětlí nejasnosti týkajících se listopadových událostí.

Orientační rozhovor: „*Opět jsme se dozvěděli něco blíže k událostem, kterým Fany čelila. Co bys dělal(a) na jejím místě? Rozuměli jste všemu, o čem jste četli? Pokud vám není něco jasné, nevadí, nyní se podíváme na pár velmi důležitých pojmů. Utvořte skupinky po dvojicích/ trojicích a najděte si váš pracovní prostor. Budete potřebovat psací potřeby a knihu, ze které jsme četli.*“

Sametové dobytí svobody

- Poznámka: Pro tuto názornou aktivitu je vhodné si následující didaktické pomůcky připravit předem. Dá se také s touto variantou počítat a vyrobit si ji v hodině. Z kartonu si žáci vyrobí štít a obušek a z většího formátu papíru se vyrobí transparent, kam si žáci napíší svá vlastní hesla pro demonstraci.
- Každý žák bude mít svoji roli, chlapecká část si zahraje na tehdejší příslušníky tajné policie a budou vybaveni papírovými obuškami a štíty. Dívky budou představovat lid, studenty, kteří demonstrují a chtějí politickou změnu. Tato skupina zapaluje svíčky, podává policistům květiny, cinkají klíči a vykřikují hesla. Jde o pouhý nástin, jak to v listopadu 1989 vypadalo, aby žáci získali představu. Nepodporujeme žádné násilí – z toho také vyvodíme pojem **sametová revoluce** – bez násilí!

Závěr

Po revoluci

- S žáky opět utvoříme komunitní kruh, kde si žáci sdělují dojmy, jak se v této ukázce cítili. Vysvětlíme si, že lidé chtěli změnu, vyvodíme, jak toho dosáhli, připomeneme si významné datum 17. listopadu 1989, již víme, proč na tento den spadá státní svátek. Na závěr si s žáky můžeme zazpívat státní hymnu.
- Vrátime se ke knize, která nás provázela těmito dvěma hodinami.

Orientační rozhovor: *„Co byste řekli tomu, kdybychom se nyní vrátili v čase a ocitli se tak v centru dění jedné listopadové události. Představte si, že naše třída se přenesla do roku 1989. Je 17. listopadu. Lidé chtějí politickou změnu. Už nechtějí poslouchat pokyny komunistické strany. Chtějí si sami vybírat, co budou číst, jaké písničky budou poslouchat, chtějí cestovat, chtějí svobodu. My si tuto událost zkusíme dramaticky zahrát. I hlavní hrdinka se účastnila takové demonstrace, byť na to nahlížela se svým tatínkem a bratrem z okna. Myslíte si, že po této demonstraci se vypravili za svoji*

babičkou na západ? Proč? Myslíte si, že si koupila vysněnou panenku Barbie? Jak se vám příběh líbil/nelíbil, proč ano, proč ne?“

5.2.1 Reflexe a hodnocení výuky

Při práci s touto knihou byly zvoleny dvě zásadní kapitoly, které popisovaly události, na něž jsme chtěli během výuky poukázat. Při úvodní motivaci žákům činilo problém spojit klíčové atributy se sametovou revolucí, ale tuto skutečnost pojmenovávali „jak lidé cinkali klíči“, tudíž povědomí o této události měli, avšak nedokázali ji správně pojmenovat. Aktivita nazvaná Práce s mapou se nehodí pro účely samostatné práce, ale spíše jako společná práce za doprovodu vyučujícího. Ostatně celá tato aktivita byla náročnější, je možné tedy vyznačit jen Českou republiku a Slovenskou republiku i s hranicemi. Učitel zde může zmínit a vyznačit společně s žáky ostatní země a naznačit, kde se nacházela „železná opona“. Poslední aktivita první vyučovací jednotky týkající se pana Spieker nastínila jeho roli až v druhé vyučovací hodině, kdy si žáci dočetli zbylé detaily. Proto se v první části pan Spieker tváří jako osamělý, starý pán, který může být i nemocný. Alespoň takto ho většina žáků vykreslila. V druhé hodině žáci mohli okusit a nahlédnout do listopadového dění roku 1989. Pomůcky je třeba nachystat předem, v průběhu hodiny to nelze logisticky zvládnout. Žáci pracovali velmi aktivně s respektem a s ohledem na ostatní spolužáky. Učitel neustále kladl žákům na srdce, že nepodporujeme násilí, jen si ukazujeme, jak mohla celá listopadová situace probíhat. Aktivita, které byly v metodickém listu představeny, se ukázaly platné. Předpokladem pro dobré vedení nastíněných hodin je učitelova znalost událostí, o kterých vyučuje. Postřehy, zajímavosti, zkratka cokoli, co by mohlo žáka vtáhnout do dění, je vítáno.

5.3 Metodický námět ke knize Pavla Čecha – A

Základní informace:	
Ročník:	5.
Téma:	Totalita, diktatura, nesvoboda

Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Předmět:	Český jazyk a literatura
Časová dotace:	2x45 minut
Cíle:	<p><u>Kognitivní (vzdělávací) oblast:</u> napíše krátký příběh, vyjádří vlastními slovy pojem totalita, nesvoboda, uspořádá obrazový materiál dle posloupnosti</p> <p><u>Afektivní (postojová) oblast:</u> hledá posloupnosti příběhu, dešifruje příběh</p> <p><u>Psychomotorická (výcviková) oblast:</u> popíše dění na obrázcích, reaguje a spolupracuje s ostatními spolužáky</p>
Organizační formy:	Hromadné vyučování (+samostatná práce), skupinové vyučování
Vyučovací metody:	Slovní, metody tvůrčího psaní, aktivizující metody
Materiální didaktické pomůcky:	Knihy Pavla Čecha – A, nakopírované listy z této knihy, psací potřeby, sešit, popř. volný list papíru, nůžky, lepidlo
Mezipředmětové vztahy:	Vlastivěda, Český jazyk
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova
Klíčové kompetence:	Kompetence k učení, komunikativní, sociální a personální, kompetence k řešení problému

Podrobný scénář výuky: 1. vyučovací hodina

Úvodní motivace, evokace, navození atmosféry

Pozn. Kniha, která bude přiblížena dětskému recipientovi, je poněkud netradiční. Je beze slov, avšak ve svých ilustracích má žákům co říci. Je třeba u žáků vzbudit kreativitu a tvůrčí stránku každého jedince a nepohlížet na knihu jako na málo významný prvek, který může na první pohled působit velmi jednoduchým dojmem.

Žáci drží v ruce knihu, popř. učitel promítne na interaktivní tabuli úvodní stránku knihy A. Vyučující nechá žáky krátce uvažovat o obsahu, o čem kniha může být, apod. Společně s žáky pak vytvoříme myšlenkovou mapu, kam zapíšeme veškeré nápady a asociace.

Žáci budou hned reagovat na knihu tím, že nemá text, v tento moment může učitel u žáků probudit motivaci tím, že si zahrají na spisovatele a můžou tak vdechnout knize jedinečný vlastní příběh.

Orientační rozhovor: *„Dnes se seznámíme s trošku netradiční knížkou. Podívejte se na úvodní stranu knihy. O čem kniha může být, proč si myslíte, že se jmenuje „A“. Své postřehy si zaznamenejte do sešitu/na papír. Nyní si knihou zalistujte. Je něco, co vás překvapilo? Nyní se zkuste zamyslet, o čem by kniha mohla být. Jak na vás ilustrace působí? To, že je kniha bez textu znamená jediné. Vy sami se stanete na malou chvíli spisovatelem a můžete tak vytvořit jedinečný příběh k ilustracím, které právě vidíte. Dešifrujete jeho tajný obsah skrze obrázky.“*

Hlavní aktivity

- Učitel si připraví pět nakopírovaných listů z knihy, a to tak, aby každý list obsahoval následující sdělení:
 1. Hlavní hrdina vstane a jde do práce. (str. 1 – 4)
 2. Hlavní hrdina je v práci a z práce odchází opět domů. (str. 6-9)
 3. Sní o tom, že jednou vše změní a opustí ponuré město, kde už být nechce, kde není šťasten. (str. 10-15)
 4. Uskutečňuje svůj sen. (str. 16-31)
 5. Odchází z tohoto města. (str. 32-50)
- Žáci se rozdělí do pěti menších skupin. Každý skupina dostane svůj pracovní list a v následujících několika minutách debatují o svém listě, co je na něm vyobrazeno. Směřujeme žáky, aby si všimli specifických znaků, symbolů,

pocitů, zda neshledávají příbuznost s nějakou událostí, která se mohla stát v minulosti, či s historickou realitou.

- Celá třída pak spolupracuje na tom, jak by nakopírované listy uspořádali chronologicky. Kde by příběh mohl začínat, kde je nějaké dění a kde závěr.
- Učitel je seznámí s pěti body, viz výše, tyto body jim napíše na tabuli a žáci je přiřadí k listům.
- Nyní už každá skupina ví, jaká situace se odehrává na jejich pracovním listě. Žáci vytváří komiksový příběh, který zachycuje dění na jejich přiřazených ilustracích.
- Pokud žáci tápou ve vymýšlení příběhu, vyučující je směřuje k tomu, aby přesně popsali, co vidí, tedy popis objektu, dále pak pocity, které mohou číst z tváře hlavního hrdiny.

Orientační rozhovor: *„Budeme pracovat ve skupinkách a vaším úkolem bude dešifrovat a posléze vymyslet komiksový příběh k pracovním listům, které vám nyní rozdám. Pozorně se podívejte na váš pracovní list a na ilustrace, které zde máte. Pobavte se ve skupinkách o tom, o čem by mohly vypovídat. Jaké pocity zde mohou být zachyceny, zda můžeme označit hlavního hrdinu, apod. Zkuste najít posloupnost vašich pracovních listů, jak by po sobě měly následovat. Kde je začátek příběhu, kde se odehrává děj a kde je nějaké vyvrcholení. Malá nápověda. Podívejte se na tabuli, vidíte pět bodů, které by vám mohly pomoci. Seřadte příběh chronologicky. Vymyslete komiksový příběh k vašim ilustracím.“*

Závěr

Utvoříme komunitní kruh. Každá skupina představí svůj pracovní list a přečte právě vzniklý příběh. Opět se dostáváme k atmosféře, která na žáky z ilustrací působila. Pokusíme se dojít k závěru, kdy písmeno A bylo hlavním působitelem na hrdiny příběhu, které určovalo a „diktovalo“ hlavnímu hrdinovi celý jeho život. Nabízí se otázka, zda si žáci nespojí tuto situaci s konkrétní situací z našich dějin, o které mohli vyprávět rodiče, popř. prarodiče, apod. V samotném závěru zhodnotíme práci v dnešní hodině, jak se žákům pracovalo s netradiční knihou beze slov, jak se jim vytvářel příběh a hlavně jak hodnotí svoji práci ve skupině a práci ostatních spolužáků, co se jim líbilo, nelíbilo, apod.

Orientační rozhovor: „Utvoríme kruh, kde si představíme vaše příběhy. Zkusíme postupovat přesně tak, jak jste pracovní listy seřadili. Skvělá práce! Vznikly vskutku skvělé příběhy. Jak se vám příběh vytvářel dle obrázkového materiálu, který jste měli k dispozici? Co to písmeno A, jakou roli tam hrálo? Písmeno A se objevovalo všude a určovalo, co se má a nemá dělat. Diktovalo hlavnímu hrdinovi celý jeho život. Zkuste se zamyslet, nepřipomíná vám tato kniha nějakou historickou událost, kdy se lidem diktovalo, co se smí a nesmí dělat? Vyprávěli vám rodiče o této době něco bližšího? V další hodině se opět k příběhu vrátíme a zkusíme blíže tuto knihu dešifrovat.“

Podrobný scénář výuky: 2. vyučovací hodina

Úvodní motivace, evokace, navození atmosféry

Připravíme si několik kartiček s ilustracemi. Každý žák si vylosuje jednu a zkusí se po třídě pohybovat a pantomimou vyjádřit to, co je vyobrazeno na dané kartičce. Tím si připomeneme knihu, se kterou jsme se seznámili v minulé hodině.

Orientační rozhovor: „Dnes budeme i nadále pracovat s knihou, se kterou jsme se minulou hodinu seznámili. Věděl by někdo, jak se kniha jmenovala? Kdo ji napsal? Čím je specifická? Výborně! Nyní si každý vylosujte kartičku a zkuste pantomimou vyjádřit, co vaše ilustrace vyjadřuje.“

Hlavní aktivity

Hledání společných znaků

- Žáci si položí kartičky z úvodní motivace na své pracovní místo a připraví si papír a psací potřeby. Žáci v tichosti obcházejí své spolužáky, prohlíží si kartičky od ostatních kamarádů, kde si všimají společných symbolů, které si posléze zapisují, apod. Po této aktivitě následuje krátké shrnutí, kdy učitel opět může využít myšlenkovou mapu na zaznamenání společných rysů.
- V tento moment opět připomeneme termín diktatura, nesvoboda, kdy hlavní hrdina si nemohl dělat, co by chtěl, musel se řídit tím, co mu písmeno A dovolovalo.

Spojování ilustrací

- Pracujeme ve dvojicích, popř. menších skupinkách. Žáci obdrží nakopírované ilustrace z knihy a k těm přiřazují krátký text. Hledají smysl v textu a přiřazují hodící se obrázek. Text mohou vystříhnout a nalepit k ilustracím, popř. vytvořit komiksovou bublinu. Následuje krátká kontrola správnosti. Učitel objasní termín totalita, diktatura, nesvoboda, je důležité, aby vyučující zmínil, že se jednalo o politický systém, který u nás vládl a který nedovoľoval občanům dělat to, co nám dnes připadá automatické. Můžeme demonstrovat tím, že by si žáci nemohli vybírat kroužky, dle libosti, apod.
- Po této aktivitě žáci zaujmou své pracovní místo a po seznámení se s těmito znalostmi napíší krátký příběh, který shrnuje celou knihu, popř. můžeme určit jen to, že si žáci vyberou z knihy libovolnou stranu, ilustraci, apod.

Orientační rozhovor: *„Položte si své kartičky s obrázkem na své pracovní místo a v tichosti se běžte podívat na kartičky vašich spolužáků. Hledejte společné věci, symboly, zvláštnosti a zkuste si pár zajímavostí zapsat. Co jste našli? Co vás zaujalo? Proč jste si tento symbol zapsali? Výborně! Všude se objevuje písmeno A, které doslova diktuje ostatním obyvatelům a především hlavnímu hrdinovi, co smí dělat, jak se má tvářit, apod. Tomu se dříve říkalo diktatura. Jedna politická strana, která zde vládla v naší zemi, nastavila totalitní režim a to znamenalo, že si lidé nemohli dělat, co chtějí. Nemohli si kupovat věci, které jsou pro nás samozřejmostí, nemohli cestovat. Byla omezena jejich svoboda. Představte si, že byste si nemohli vybrat kroužek, který chcete navštěvovat. Že by vše již bylo určeno. Jako v našem příběhu, písmeno A určovalo vše, co se mohlo a nemohlo dělat. Nyní se rozdělte do skupinek a zkuste přiřadit krátký text k těmto vybraným ilustracím. Skvělá práce. Rozuměli jste všem slovům? A teď, když už víte, jak to celé bylo, vyberte si obrátek, nebo stránku, může být i celá kniha a zkuste napsat krátký příběh, který by doprovázel tyto obrázky, se kterými jsme pracovali.“*

Závěr

Pokud zbude čas, přečteme si s žáky jejich příběhy. Pokud ne, zhodnotíme celou knihu, se kterou jsme pracovali. Jak se žákům líbila, nelíbila, co bylo zajímavé, co nového se dozvěděli, co už věděli a zda by knihu doporučili svému kamarádovi. Zde si můžeme

sehrát scénku, že si dobrovolník představí, že má doporučit tuto knihu svému kamarádovi, sourozenci, rodiči, apod. Co by o ní řekl.

Orientační rozhovor: „*Utvoříme komunitní kruh a přečteme si vaše příběhy. Pozorně nasloucháme každému. Skvělá práce, moc se vám vaše příběhy povedly. Jak se vám s knihou pracovalo? Co jste se dozvěděli nového? Zkuste si představit, že máte tuto knihu doporučit svému kamarádovi, co byste o ní řekli, aby ho zaujala a aby si ji přečetl?*“

5.3.1 Reflexe a hodnocení výuky

Při prvním setkání s touto knihou se u žáků projeví přesně ty pocity, které jsme předpokládali. Kniha bez textu vzbuzovala u žáků pátého ročníku dojem, že ji budou mít rychle přečtenou. Správný přístup a patřičná motivace, jejíž návrh je zakomponován v metodickém listě, napomohl k tomu, aby se žáci zamysleli nad obrázkovým příběhem a uchopili jej malinko odlišně. Zejména žáci, kteří mají diagnostikovanou poruchu čtení, v těchto hodinách dostali možnost vyniknout. Velmi rychle odhalili symboliku písmene A, která symbolizovala jistou diktaturu, které byl hlavní hrdina podroben. Posloupnost a seřazení příběhu se dá volit i s jiným obrazovým materiálem než s nabídnutým a zařazeným v přílohách a žákům tato aktivita nečinila problém. Působily na ně přesně ty pocity, které měly, jako byla ponuřost, beznaděj, poslušnost, s čímž se mohlo pracovat pro vyvození pojmu totalita, diktatura. Scénář, který byl pro účely této knihy navržen, se ukázal jako efektivní nástroj k rozvoji samostatnosti a tvůrčího psaní. Důležitým faktorem celého procesu a dobrého chodu této vyučovací jednotky je učitel, jenž koriguje potřebným směrem celou hodinu, a to díky správně kladeným otázkám.

5.4 Metodický námět ke knize Jiřího Stránského Perlorodky

Základní informace:	
Ročník:	5.
Téma:	Normalizace

Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Předmět:	Český jazyk a literatura
Časová dotace:	1x45 min.
Cíle:	<p><u>Kognitivní (vzdělávací) oblast:</u> vysvětlí, proč lidé v době komunismu často nevykonávali povolání, které vystudovali, ale bylo jim přiděleno jiné.</p> <p><u>Afektivní (postojová) oblast:</u> nebojí se vyjádřit svůj názor, vyslechne názory ostatních a nebojí se požádat o pomoc.</p> <p><u>Psychomotorická (výcviková) oblast:</u> vybere z textu potřebné informace, vysvětlí vybrané pojmy, přeloží text na základě poskytnuté tabulky</p>
Organizační formy:	Hromadné vyučování (+ samostatná práce), skupinové vyučování.
Vyučovací metody:	slovní – monologické a dialogické, práce s textem, aktivizující, situační, doplňování, didaktické hry, dvojitý deník.
Materiální didaktické pomůcky:	Nakopírovaný text z knihy Perlorodky (str. 31-32), psací potřeby, pracovní list, kartičky s pojmy.
Mezipředmětové vztahy:	Člověk a jeho svět, Komunikační a slohová výchova, Další cizí jazyk
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova
Klíčové kompetence:	Kompetence k učení, komunikativní, sociální a personální, kompetence k řešení problému

Podrobný scénář výuky:

Úvodní motivace, evokace, navození atmosféry

Před výukou rozdáme žákům kartičky, kde jsou napsány pojmy: *doktor práv, doktor filozofie, univerzitní profesor, magneták, Svobodná Evropa, okupace...* Žáci mají za úkol zjistit od svých rodičů, prarodičů, co tyto pojmy znamenají, popř. mohou před začátkem vyučování vyhledat ve slovníku či internetu. Žáky motivujeme k přemýšlení o jejich vysněném povolání, čím by chtěli být apod. Také aby se zamysleli, co vše pro svůj sen musí udělat. V závěru této debaty zakotvíme u vysokoškolských titulů, co znamená JUDr., MUDr., apod.

Orientační rozhovor: „Už víte, čím byste chtěli jednou být? Jaké povolání je vám blízké? Bavili jste se s rodiči o jejich zaměstnání? Když někdo pracuje jako doktor, co všechno musel vystudovat za školy? Věděli byste, jakou zkratku mají před svým jménem třeba lékaři?“

Hlavní aktivity

Čtení příběhu

- Žákům rozdáme nakopírovaný text z knihy *Perlorodky* od Jiřího Stránského (str. 31 – 32). Necháme jim několik minut na to, aby se s textem seznámili a přečetli jej. Neznámá slova si podtrhují, zaznamenávají, v průběhu hodiny se k nim vracíme a dovysvětlíme.
- Učitel nastíní situaci, která je v ukázce vyobrazena. Důležité je, aby vyučující přiblížil politické dění v tehdejším Československu a to tak, že komunistická vláda neodpouštěla jiný názor, než měla ona – pojem totalita. Když jste otevřeně projevíli nesouhlas, nebo jste byli jiného názoru než komunisté, mohli jste přijít o své povolání, o kterém jste snili, a byli jste přiřazeni na podřadné práce, proto mnozí doktoři pracovali v kotelnách, mnozí profesoři na vrátnicích apod. Pracujeme s předpokladem, že žáci si již osvojili pojem doktor práv, doktor filozofie, apod. Můžeme však v krátkosti připomenout.

Práce s pracovním listem

- Učitel je průvodce a žákům vysvětluje jednotlivé historické reálie, které se zde vyskytují.
- Úkol č. 1 – Žáci si přečtou krátký popis Václava Havla, ptáme se žáků, kdo je to vzdělanec, zda poznali muže na obrázku.
- Úkol č. 2 – Pokud žáci nevědí, vrátí se zpět k přečtenému textu a dle smyslu věty se snaží odhadnout výraz.
- Úkol č. 3 – Žáci přiřadí k pojmům správnou definici. Pro rychlíky – vyhledají v přečteném textu tyto pojmy.
- Úkol č. 4 – Zde je kladen důraz na porozumění textu. Žáci opraví rok okupace, škrtnou americkou armádu a opraví to, že nebylo snahou vojsk podpořit úsilí československé vlády o svobodnější život.
- Úkol č. 6 – Touto didaktickou aktivitou motivujeme žáky k faktu, že před rokem 1989 byla na všech školách povinná výuka ruského jazyka. Každý žák musel ovládat azbuku. Žáci se snaží přeložit nápis na fotografii. Učitel vysvětlí, že tento vzkaz byl míněn na ruskou armádu, která naši zemi okupovala. Žáci si mohou přeložit své jméno, opět motivujeme k tomu, že ruský jazyk i v dnešní době patří do popředí světových jazyků.

Závěr

Na konci hodiny žákům sdělíme, že úryvek, který dnes četli, je z knihy Perlorodky a autor, který jej napsal, se jmenuje Jiří Stránský. Dětem toto jméno pravděpodobně nic neřekne, ale můžeme zmínit, že tento spisovatel byl vězněn komunisty, neboť nesouhlasil s jejich politikou. Můžeme navázat krátkým rozhovorem, zda doma diskutují se svými rodiči a prarodiči o době před rokem 1989. Zda nemají ve svém okolí někoho, kdo by byl též nespravedlivě potrestán, apod. V úplném závěru žáci zhodnotí práci, se kterou se dnes potýkali, vyjádří se jak k práci s pracovním listem, tak při čtení ukázky.

Orientační rozhovor: „*Text, se kterým jsme dnes pracovali, pochází z knihy, která se jmenuje Perlorodky a napsal ji Jiří Stránský. Znáte někdo tohoto autora? Jedná se o autora, který byl vězněn, protože nesouhlasil s tím, co mu politická situace přikazovala.*“

Bavíte se doma s rodiči o době, ve které vaši rodiče, prarodiče vyrůstali? Co zajímavého jste se dozvěděli? Jak se vám pracovalo s dnešním příběhem? Byl pro vás něčím zajímavý? Je něco, co jste se v dnešní hodině dozvěděli?“

5.4.1 Reflexe a hodnocení výuky

Pro potřeby a účely této práce byl zvolen výsek z knihy, který nepotřeboval bližší specifika a žáci i s tímto kouskem mohli samostatně pracovat bez doplňujících znalostí. Kniha Jiřího Stránského jako samostatný celek pro žákovskou četbu může korespondovat spíše s druhým stupněm, ale již výše zmíněný výsek, se kterým bylo pracováno, se ukázal jako efektivní a dostačující.

Jako velmi užitečný se ukázal fakt, že žákům před plánovanou hodinou byly rozdány kartičky s neznámými pojmy a žáci si měli zjistit v rodinách, co daný pojem znamená. Takto už žáci pracovali s jistým znalostním konceptem, který učitel dovysvětlit, popř. uvedl na pravou míru. V tomto případě je třeba, aby vyučující počítal s dostačujícím časovým rozvrhem, neboť si žáci krom vysvětlených pojmů přinesou i informace navíc, které rádi sdělí ostatním.

Snahou tohoto metodického námětu bylo uvědomění si, že vykonávat povolání odpovídající svému vzdělání a zkušenostem nemuselo být pro mnoho lidí takovou samozřejmostí. Žáci byli schopni vydedukovat fakt, že kvůli znelíbení se politickému režimu bylo v sázku opravdu cokoli.

V závěru hodiny žáci pracovali s nápisem, který měli přeložit za pomoci tabulky s azbukou. Žáci si zkoušeli mezi sebou číst některá písmena, skládali slova. Tato aktivita je zaujala. Seznámili se tak s řečí, kterou většina neznala.

Jedna vyučovací hodina se ukázala dostačující a nedošlo zde k žádným změnám v metodickém návrhu.

5.5 Metodický námět ke knize Lucie Seifertové – Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí

Základní informace:	
Ročník:	5.
Téma:	Komunismus, cesta ke svobodě
Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Předmět:	Český jazyk a literatura
Časová dotace:	1x45 min.
Cíle:	<p><u>Kognitivní (vzdělávací) oblast:</u> popíše významné historické mezníky, přeformuluje komiksový příběh dle významu.</p> <p><u>Afektivní (postojová) oblast:</u> nebojí se vyjádřit svůj názor, vyslechne názory ostatních a nebojí se požádat o pomoc.</p> <p><u>Psychomotorická (výcviková) oblast:</u> změří délku leporela, popíše příběh.</p>
Organizační formy:	Hromadné vyučování (+ samostatná práce), skupinové vyučování.
Vyučovací metody:	slovní – monologické a dialogické, práce s textem, aktivizující, situační, názorně – demonstrační, doplňování, metody tvůrčího psaní
Materiální didaktické pomůcky:	Knihy Dějiny českého udatného národa a pár bezvýznamných světových událostí, psaní potřeby, pracovní list, metr, počítat s internetovým připojením, interaktivní tabule.
Mezipředmětové vztahy:	Člověk a jeho svět, Komunikační a slohová výchova, Tělesná výchova, Matematika a její aplikace
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova
Klíčové kompetence:	Kompetence k učení, komunikativní, sociální a personální, kompetence k řešení problému

Podrobný scénář výuky: 1. vyučovací hodina

Úvodní motivace, evokace, navození atmosféry

Na úvodní motivační rozhovor volíme obrázek lva, jako symbol české státnosti. S žáky diskutujeme o tom, co lev symbolizuje, proč má na hlavě korunu, proč má lev dva ocase, apod.

Pozn. Můžeme zařadit do dalších vyučovacích hodin čtení pověsti, krátké vysvětlení dostupné <https://radiozurnal.rozhlas.cz/proc-ma-cesky-lev-dva-ocasy-6235245>

Žáci si prohlíží knihu, kde vyučující zmíní, že se jedná o poměrně dlouhé leporelo. Význam leporela si jen pro ujištění upřesníme, aby žáci tomuto významu rozuměli. Ve dvojicích si pro zajímavost změří délku této obrázkové knihy.

V dnešní hodině se budeme bavit o poslední kapitole, která shrnuje a charakterizuje dobu komunismu. I zde mohou žáci změřit, o jak dlouhou část se jedná.

Orientační rozhovor: „*Prohlédněte si úvodní obrázek na této knize. Proč je zde vyobrazen lev, má nějakou symboliku s českým státem? Proč má na hlavě korunu, proč má dva ocase? Ve dvojicích změřte délku celého leporela. Kolik měří centimetrů? Dnes si prohlédneme poslední kapitolu o komunismu, změřte i tuto část.*“

Hlavní aktivity

Komunismus

- Žáci přečtou krátký úvodní text ze str. 21. K dispozici mají číselnou osu, kde vyznačí konec války a následně nástup komunismu. Z textu získali informaci, že komunisté byli u moci dlouhých 41 let. Vyznačí tedy dobu, která byla pod taktovkou rudé hvězdy.
- Samostatná práce ve dvojicích. Žáci vyberou tři zajímavosti, které se udály v průběhu let. Časový údaj vyznačí na osu a vybranou zajímavost zapíše do pracovního listu.

Orientační rozhovor: „Kdy skončila 2. sv. válka? Kdy se tedy komunisté dostali k moci? Vyznačte na časové ose. Vyhledejte tři zajímavosti, které se v průběhu let udály, zaznačte na časové ose a zapište, o jakou událost se jedná.“

Co se děje v paneláku

- Zaměříme se na prostřední část strany, kde je komiksový příběh, který se odehrává v paneláku. Před čtením se mohou žáci vyjádřit k životu v paneláku, pokud je ve třídě někdo takový, popř. pokud by se jim líbilo žít v bytě apod.
- Žáci čtou komiksové příběhy, vyučující doprovází každý z nich komentářem, popř. vysvětlí neznámé pojmy.
- Žáci pracují s nakopírovaným pracovním listem, kde naleznou opět panelový dům, tentokrát s nevyplněnými komiksovými bublinami. Cílem je, aby se žáci pokusili vytvořit nový komiksový příběh, který odpovídá souvislostem, popř. pokud si zapamatovali originální příběh, můžeme pracovat i s touto variantou.
- Žáci přečtou své příběhy.

Orientační rozhovor: „Panelákový dům se stal hitem normalizační doby. Rychlá výstavba betonových domů zajistila útočiště takřka pro každého. Pojďme nahlédnout do jednoho panelového domu a na příběhy, které se zde ukrývají. Rozuměli jste všem výrazům?“

Byly i světlé chvíle

- Kapitola, která nese tento název, ukrývá krátký text o lidech, kteří se pokusili překročit hranice. Žáci si tento text přečtou a zkusí vymyslet originální způsob, jakým by se mohli dat překročit hranice.
- K dispozici nám mohou být články o tom, jak se lidé pokoušeli dostat přes hranice. Např. únos letadla, vlakem, který nechtěl zastavit apod.
- Čtení příběhů.

Pozn. Tato aktivita by se dala také propojit s hodinou tělesné výchovy, kdy by učitel nachystal v prostorách tělocvičny tzv. překážkovou dráhu a žáci se ji pokoušeli zdolat např. s batohem na zádech a motivací, že se musejí co nejrychleji a nepozorovaně dostat přes hranice, aby je nikdo neviděl.

Orientační rozhovor: „Sami si přečtěte krátký text na str. 21 s názvem *Byly i světlé chvíle*. Co jste se dozvěděli? Proč lidé přecházeli hranice? Proč si myslíte, že se jim zde nešlo dobře? Zkuste vymyslet váš zajímavý příběh, způsob, jak by se dali překročit hranice, aniž by vás někdo nezastřelil.“

Závěr

V lavicích či v komunitním kruhu vyučující pokládá otázky a hodnotí výuku. Opřít se můžeme opět o rodiče, prarodiče, kdy se žáků ptáme, zda se jejich příbuzenstvo nezmínilo o dobách těžkého komunismu, apod. Žáci vyjádří své pocity a poznatky z dnešní hodiny.

Orientační rozhovor: „Slyšeli jste někdy od svých rodičů, prarodičů o nějakém faktu, který tu dnes zazněl? Bavíte se doma s rodiči, prarodiči o době, ve které vyrůstali? Dozvěděli jste se dnes nějakou zajímavostí? Je něco, co jsi už věděl? Jak se ti v dnešní hodině pracovalo?“

Pozn. *Námět do tělesné výchovy:* Žákům ke konci hodiny můžeme pustit ukázkou spartakiádního cvičení. Žáci si mohou v tělesné výchově vytvořit svoji krátkou sestavu.

5.5.1 Reflexe a hodnocení výuky

Kniha Lucie Seifertové zaujme žáky všemi smysly. Kniha je u dětského recipienta velmi medializována díky dokumentárnímu seriálu, o kterém žáci mají povědomí. Některé překvapila existence knihy, neboť znali jen televizní podobu pořadu. V úvodní fázi při debatě o českém lvu je vhodnější nechat žáky nejprve uvažovat o tom, proč má lev dvojitý ocas.

Časová osa byla upravena a vznikla nová osa, obsahující konkrétní rok, který koresponduje s knihou, kde jsou důležité události vypsány. Původní znění úkolu, kdy si žák sám vybere rok a vyhledá k ní významnou událost, byla pro žáky zavádějící.

V posledním úkolu, kdy sami tvořili komiksový příběh, bylo možno sledovat několik nápaditých komiksových příběhů. Žáci se inspirovali vlastní nápaditostí a nebylo třeba žáky navádět a nabízet jim scénáře, neboť sami si dějství dle přiložených

ilustrací režírovali. Až na pár drobností, které byly popsány, byl metodický list ověřen praxí a volené aktivity se jeví jako efektivně zvolené.

Časová náročnost byla volena jednou vyučovací jednotkou, tedy 1x45 minut, bylo však patrné, že aktivit, které by rozvinuly dějství druhé vyučovací hodiny, přicházely dětem na mysl, ovšem realizovaná a navržená hodina byla před žáky představena pouze v této formě, jež zde byla popsána.

Závěr

Tato diplomová práce se skrze vybraná beletristická díla zabývá tematikou moderní historie a jejího obrazu v literární výchově na prvním stupni ZŠ. Cílem práce bylo připravit metodické náměty, jež mohou v praxi posloužit jako motivace a návod, jak některé dětské knihy s touto problematikou uchopit a jakým způsobem s nimi v praxi efektivně pracovat.

Pozornost a výběr titulů byl zaměřen na období po druhé světové válce, tedy po roce 1945, kdy se k moci dostala komunistická vláda, která zde vládla dlouhých čtyřicet jedna let. Bylo vybráno pět titulů, od více známých, až po méně známé, ke kterým bylo vytvořeno pět metodických námětů, jak žáky zaujmout a představit jim tuto nelehkou dobu zajímavým a pro ně přijatelným způsobem.

Teoretická část shrnuje literaturu pro děti a mládež, stěžejní pojmy a přehled toho, jakým směrem se literatura pro děti a mládež vyvíjela během historických mezníků. Jelikož metodické náměty často vstupují i do předmětů zcela jiných, kdy se vyučovací hodina nesla na vlně jiného předmětu, než je Jazyk a jazyková komunikace, bylo zapotřebí si představit a osvojit dokument RVP ZV. Velkou škálu vyučovacích postupů pro zefektivnění hodiny představil výběr vhodných vyučovacích metod, díky nimž můžeme zpestřit každodenní vzdělávací proces.

Praktická část obsáhla rozbor jednotlivých pěti beletristických děl, která se zabývala normalizací, diktaturou či revolucí. Tato díla byla volena převážně s ohledem na to, co by dětskému recipientovi mohla nabídnout, jak by jednotlivé knihy mohly dětského čtenáře zaujmout, jak přilákat jeho pozornost. Při tvorbě metodických listů byl proto kladen důraz na zážitkové učení, kdy prostřednictvím různých demonstrací či vizualizací si žáci mohli na vlastní kůži prožít daný dobový výsek. Všechny navržené metodické příručky byly posléze ověřeny praxí, kde následně vznikly drobné odchylky, jež byly opraveny.

Přínosem celé práce byly právě výše zmíněné metodické listy, které mohou pomoci při výuce tohoto těžkého a leckdy zanedbávaného tématu, jemuž se na prvním stupni ZŠ nedostává tolik pozornosti. Je třeba nebát se s dětmi hovořit o složitějších

tématech, které pulsují naší historií, neboť historie se v různých podobách a obměnách vrací a úkolem všech, nejen pedagogů, by mělo být patřičné poučení z chyb, které byly v historických meznících velmi zásadní. Literatura má navíc tu výhodu oproti učebnicím dějepisu, že zprostředkovává vědomosti pro žáky schůdnější formou, jelikož se neomezuje na pouhé sdělování faktů, ale historii vypráví pomocí příběhů.

Diplomová práce byla dopsána v březnu roku 2022, kdy celý svět zasáhla válečná agrese, které se dopustilo Rusko vůči Ukrajině. Opět zaznívá ve veřejném prostoru slova jako diktatura, cenzura či nesvoboda. Tato diplomová práce by měla alespoň maličkým dílkem přispět ke vzdělávání žáků ohledně témat, jež jsou bohužel i v dnešní době velice aktuální.

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura

- ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2
- SEIFERTOVÁ, Lucie. *Dějiny českého udatného národa a pár bezvýznamných světových událostí*. Praha: Petr Prchal, 2003. ISBN 80-242-1042-8.
- SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Pikola (Euromedia).
- SÍS, Petr. *Zed': jak jsem vyrůstal za železnou oponou*. Praha: Labyrint, 2007. ISBN 978-80-86803-12-8.
- STRÁNSKÝ, Jiří. *Perlorodky: román pro kluky (a trochu i pro holky)*. Ilustroval Matěj FORMAN. Praha: Meander, 2005. Modrý slon (Meander).

Sekundární literatura

- BÍLÁ, Lucie. *Dětská pojetí vybraných témat historického učiva v primární škole*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání. Vedoucí práce: Dvořák, Dominik.
- ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 4., opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2010.
- ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.
- FRIEDLANDEROVÁ, Hana, Irena PRÁZOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti a mládež jako čtenáři 2017*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-804-8.
- GINNIS, Paul. *Efektivní výukové nástroje pro učitele: strategie pro zvýšení úspěšnosti každého žáka = The teacher's toolkit : raise classroom achievement with strategies for every learner*. Ilustroval Les EVANS. Praha: Euromedia Group, 2019. Universum (Euromedia Group). ISBN 978-80-7617-582-2.
- HUDECOVÁ, Dagmar a Denisa LABISCHOVÁ. *Nebojme se výuky moderních dějin: nejnovější a soudobé dějiny v současném dějepisném vyučování*. Úvaly: Albra, 2009]. ISBN 978-80-7361-070-8.

- KALHOUS, Zdeněk. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- MAŇÁK, Josef. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1549-7.
- MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
- PETTY, G. *Moderní vyučování*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-978-X. s. 121.
- REISSNER, Martin. Obrázkové dějiny českých zemí. *Ladění*, 2004, roč. 9(14), č. 1, s. 21.
- ŠUBRTOVÁ, Milena. *Dětská literatura po roce 1945 - próza*. Brno: CERM, 1995. Tematická jednotka pro základní školy (CERM).
- ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012.
- ŠVEHLA, Marek. *Magor a jeho doba: život Ivana M. Jirouse*. Praha: Torst, 2017.
- TOMAN, Jaroslav. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-038-6.
- URBANOVÁ, Svatava. *Figury a figurace: studie o ilustracích, obrázkových knihách, albech, leporelech a komiksech*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, Ústav pro regionální studia, 2010.
- URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003.
- VACKOVÁ, Ludmila. *Aktuální pojetí hudební výchovy na II. stupni ZŠ v souvislostech RVP*. 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Herden, Jaroslav.
- VÚP Praha. *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů pro základní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: V ÚP 2006.
- ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9.

Elektronické zdroje

BARTOŠOVÁ, Dominika. *Petr Sís – Zed': specifika funkce ilustrace v intencionální literatuře* [online]. Brno, 2015 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/c0mkt/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Zuzana JAYASUNDERA.

KLEINOVÁ, Stanislava. *Aktivizující metody a formy práce ve výuce na 1. stupni ZŠ* [online]. Brno, 2008 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/jdieh/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Marie PAVLOVSKÁ.

PĚNIČKOVÁ, Dominika. *Využití literární výchovy v pedagogice volného času* [online]. České Budějovice, 2018 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/rvkc0y/>. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

REISSNER, Martin. *Česká literatura pro děti a mládež Reflexe vybraných východisek a stavu* [online]. Brno, 2007 [cit. 2021-08-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/38bi4k/>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

ŘEŘICHOVÁ, Vlasta. *České dějiny pohledem současné literatury pro děti a mládež*. In: *Historie a škola VI.*, Člověk, společnost, dějiny, Seminář ke koncepci výuky dějepisu na základní a střední škole (Klíčové kompetence a současný stav vzdělávání v dějepise), MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 06.03.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/historie-a-skola-vi-clovek-spolecnost-dejiny-seminar-ke-koncepci-vyuky-dejepisu-na-zakladni-a-stredni-skole-klicove-kompetence-a-soucasny-stav-vzdelavani-v-dejepise>

ŠMAKALOVÁ, Kristýna. *Recepce a interpretace textů s historickou tematikou ve výuce literární výchovy* [online]. Olomouc, 2021 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/qmh0ob/>. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

TOMAN, Jaroslav, 1996. Normalizace v dětské literatuře sedmdesátých let a její specifika. In: *Normy normalizace: sborník referátů z literárněvědné konference 38. Bezručovy Opavy (11.-13.9. 1995)* [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR [cit. 2021-08-09]. ISBN 80-85778-17-3. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/konferencni/26-normy-normalizace>

Ferda Mravenec ve službách ideologie – Ústav pro studium totalitních režimů. *Ustrcr.cz* – [online]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickych-textu/ondrej-sekora-a-ferda-mravenec/>

Literatura pro děti. Distanční studijní opora. Mgr. Hana Navrátilová - PDF Free Download. *Představujeme Vám pohodlné a bezplatné nástroje pro publikování a sdílení informací.* [online]. Copyright © DocPlayer.cz [cit. 05.03.2022]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/105848826-Literatura-pro-deti-distanzni-studijni-opora-mgr-hana-navratilova.html>

Aktivizující metody v literární výchově na 1. stupni ZŠ. *DSPACE Home* [online]. Copyright © [cit. 06.11.2021]. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/handle/15240/14776>

brozura_S2030_19_10_2020.pdf, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 19.08.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/54104/>

Doporučení MŠMT aktualizace 2016.pdf, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 14.09.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/37235/>

Pojetí a cíle základního vzdělávání - DIGIFOLIO. *Domů - DIGIFOLIO* [online]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10841>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. [cit.2021-09-06]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/file/4983/>

RVP ZV 2021 čistopis, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright © [cit. 21.09.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>

(PDF) Studie výuky dějepisného učiva na 1. stupni ZŠ. *ResearchGate | Find and share research* [online]. Copyright © 2008 [cit. 29.08.2021]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/317280520> Studie vyuky dejepisneho uci va na 1 stupni ZS

Přílohy

5.6 Seznam příloh

Příloha č. 1: Pracovní listy ke knize Petra Sise

Příloha č. 2: Pracovní listy ke knize Hanny Schottové

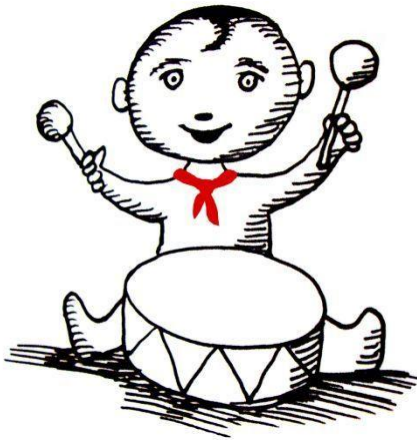
Příloha č. 3: Pracovní listy ke knize Pavla Čecha

Příloha č. 4: Pracovní listy ke knize Jiřího Stránského

Příloha č. 5: Pracovní listy ke knize Lucie Seifertové

Příloha č. 6: Vyplněné pracovní listy od žáků

Příloha č. 1: Pracovní listy ke knize Petra Síse:

NÁZEV:

AUTOR:

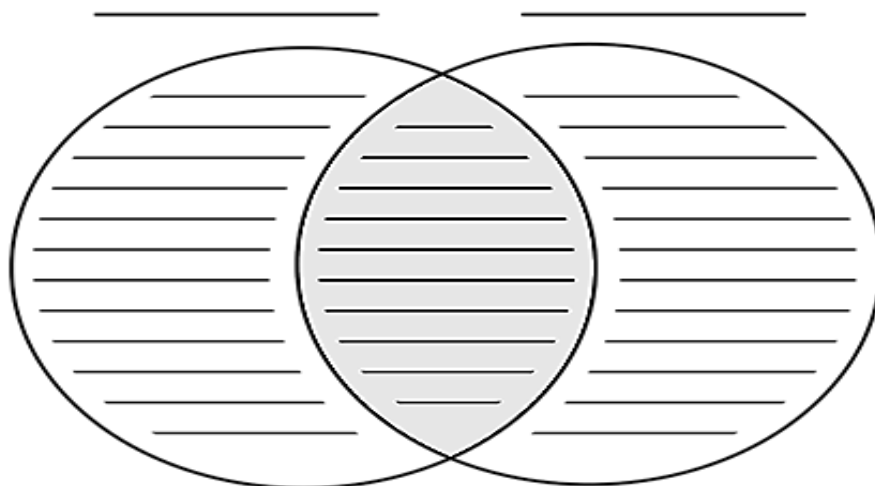
ILUSTRÁTOR:

Obr. 1

Jaké jméno má hlavní hrdina příběhu?

.....

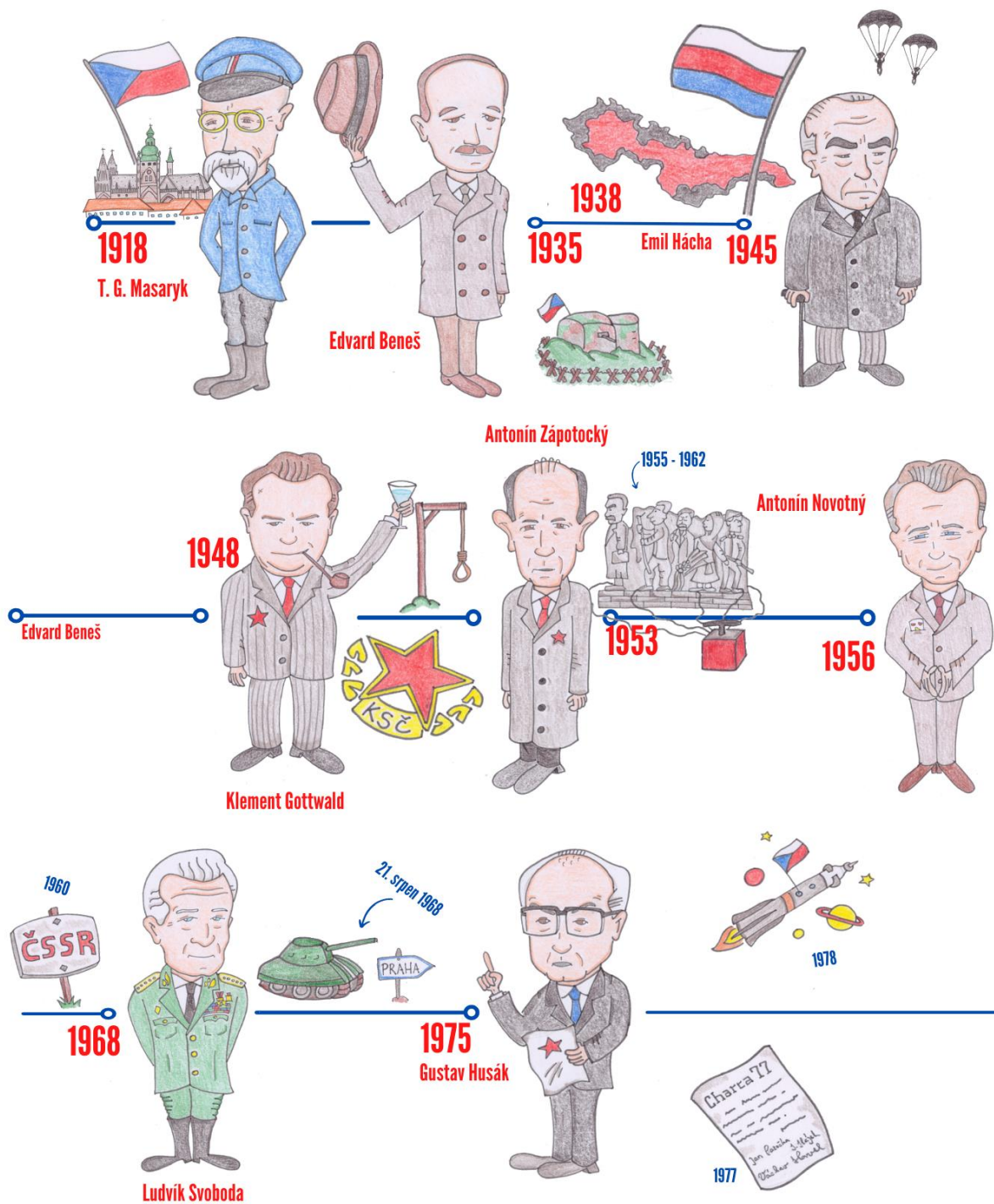
Pomocí Vennova diagramu zkus zapsat, co máš ty a hlavní hrdina příběhu společného a co naopak vás činí rozdílnými?

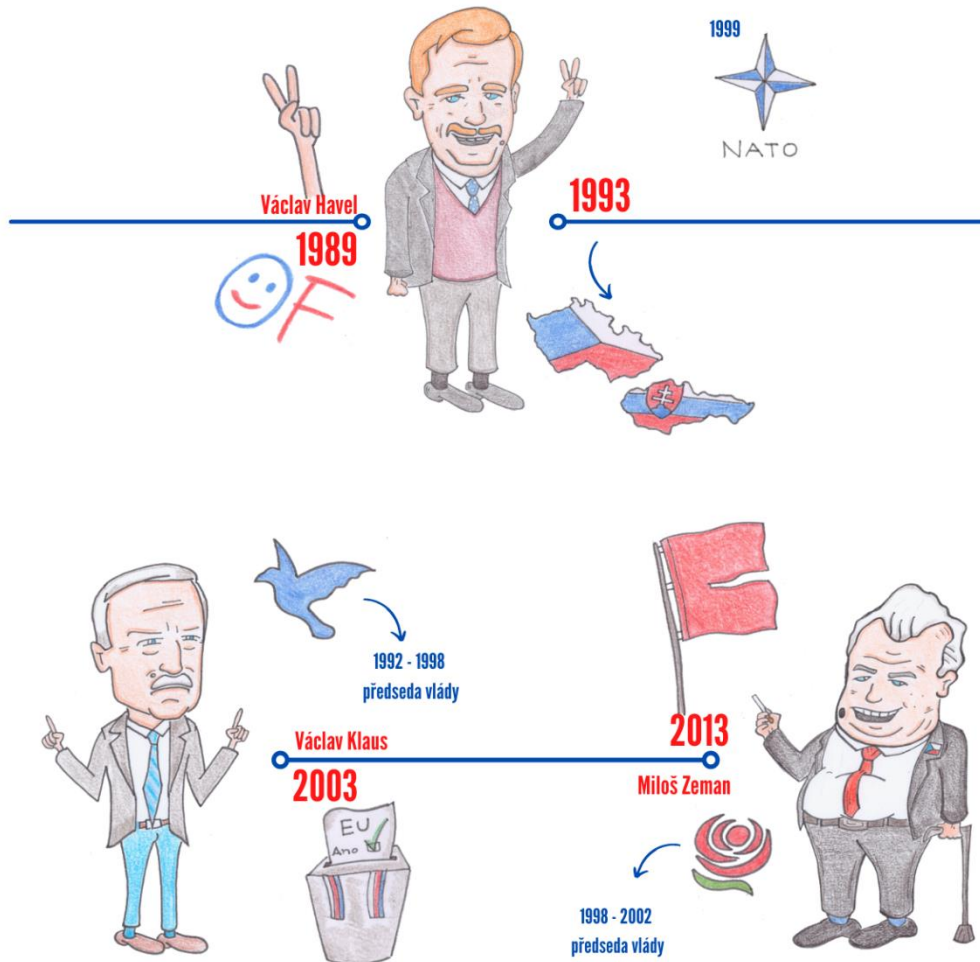

Obr. 2

Správné řešení: Název: Zeď, jak jsem vyrůstal za železnou oponou, Autor: Petr Sís, ilustrátor: Petr Sís

Na prezidentské ose vyznač, ve kterém roce začal chlapec psát svůj deník. Pokud nenajdeš správný číselný údaj, vyznač jej dle správnosti.

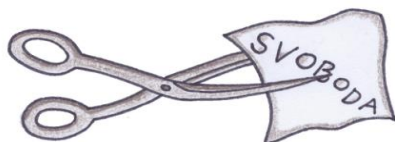
Obr. 56

Správné řešení: 1954 - začátek deníkového záznamu. Novotný, Svoboda, Husák, Havel, Klaus

Přiřaď k těmto deníkovým záznamům vhodný pojem:

Únor 1957

„Jeli jsme lyžovat na Šumavu. Vlakem procházeli vojáci se psy a hledali narušitele hranic, kteří by chtěli emigrovat. Zkontrolovali, jestli máme opravdu lyže, a řekli nám, že kdybychom viděli někoho podezřelého, musíme to oznámit. Když jsme z vlaku vystoupili, zjistili jsme, že máme dva páry lyží navíc. Dva lidé chybí.“

Květen 1966

„Před Národním muzeem v Praze se schází skupinka dlouhovlasých kluků, „mániček“. Policie je začne pronásledovat. Koho chytne, toho ostrihá...“ „Nechávám si narůst vlasy, což se nelíbí ve škole ani doma...“

Leden – únor 1969

„Studenti Jan Palach a Jan Zajíc se upálili, aby „probudili národ z letargie.“

1975–1976

„Bigbeatové kapely už nemohou vystupovat bez povolení. Všichni umělci teď musí prokázat svou společenskou a politickou způsobilost.“

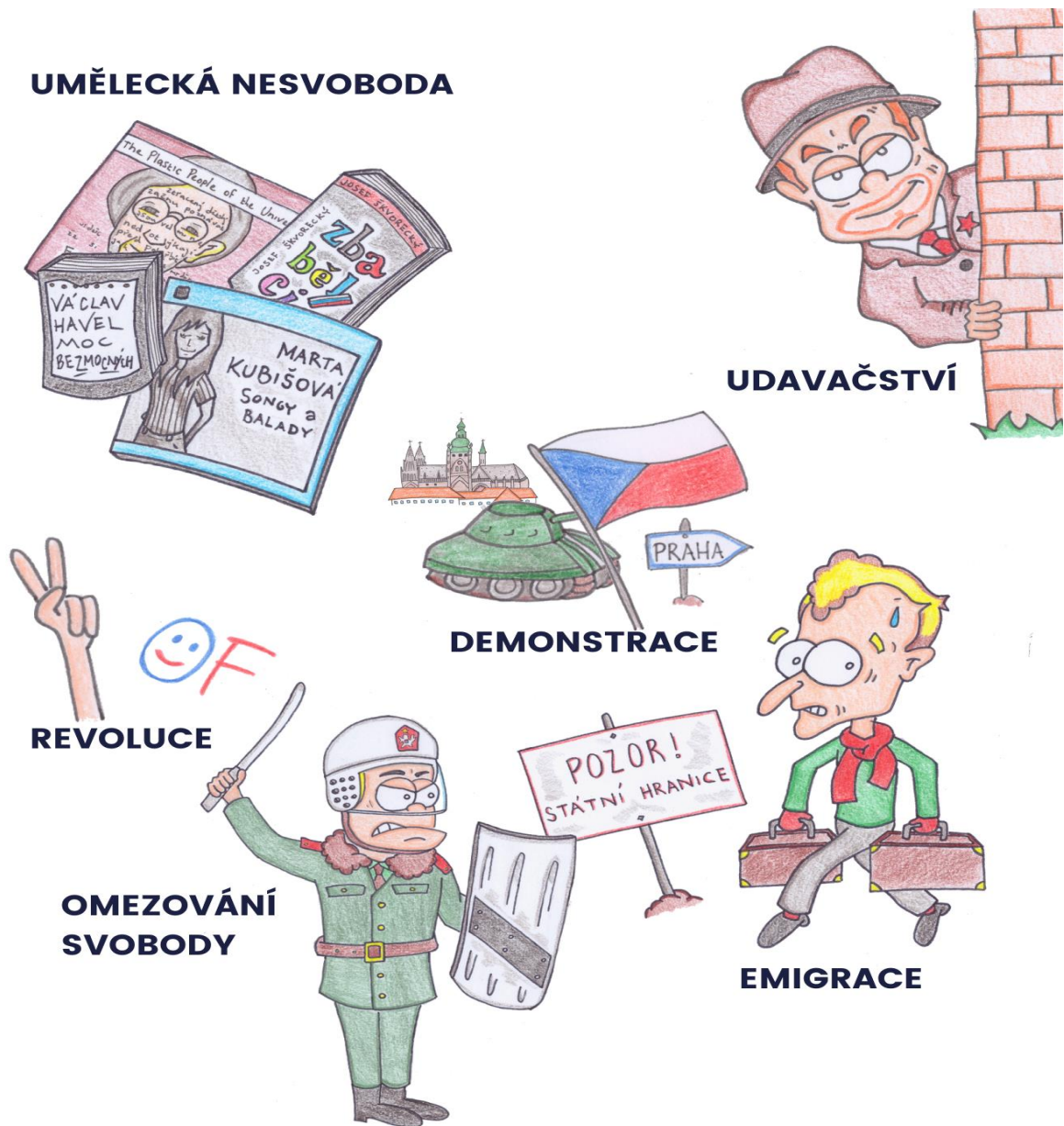
1978

„Šeptanda, řeči, dohady. Každý každého podezřívá z donášení. Změní se to ještě někdy?“

17. listopadu 1989

„Policie a studenti se střetnou na Národní třídě. Zvoní klíčema. Občanské fórum a Havel... Letím domů... Konečně budeme zase spolu. Celá rodina.“

Obr. 58

Správné řešení: Únor 1957 – emigrace, Květen 1966 – omezování svobody, Leden – únor 1969 – demonstrace, 1975-1976 – umělecká nesvoboda, 1978 – udavačství, 17. listopadu 1989 – revoluce.

Obrázky dobových reálií:

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

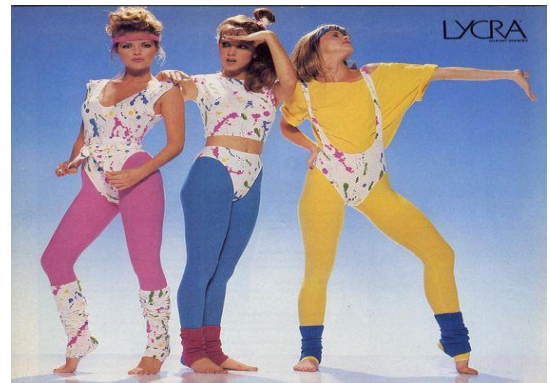
Obr. 9

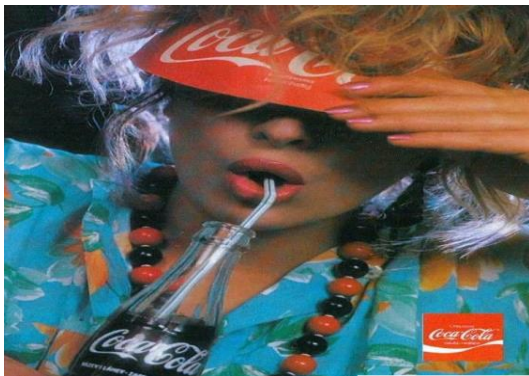
Obr. 10

Obr. 11

Obr. 12

Obr. 13

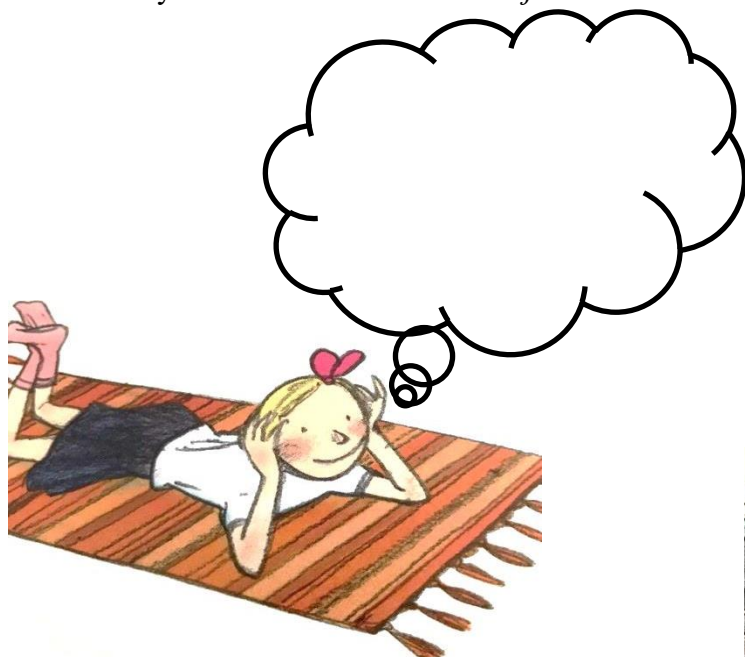
Obr. 14

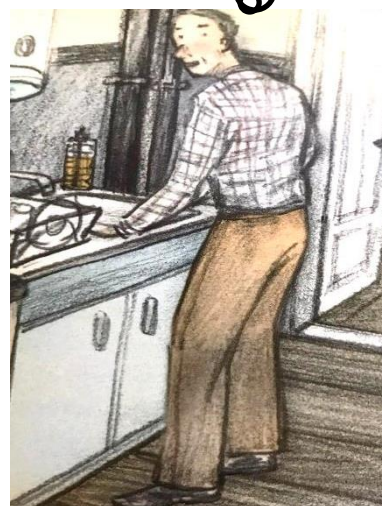
Obr. 15

Příloha č. 2: Pracovní listy ke knize Hanny Schott:

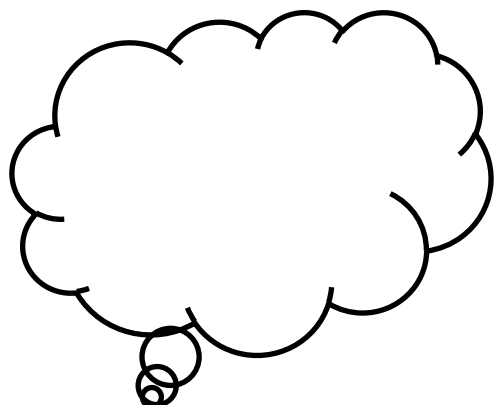
Obrázkový materiál k aktivitě *Dneska je všechno divné*

Obr. 16

Obr. 17

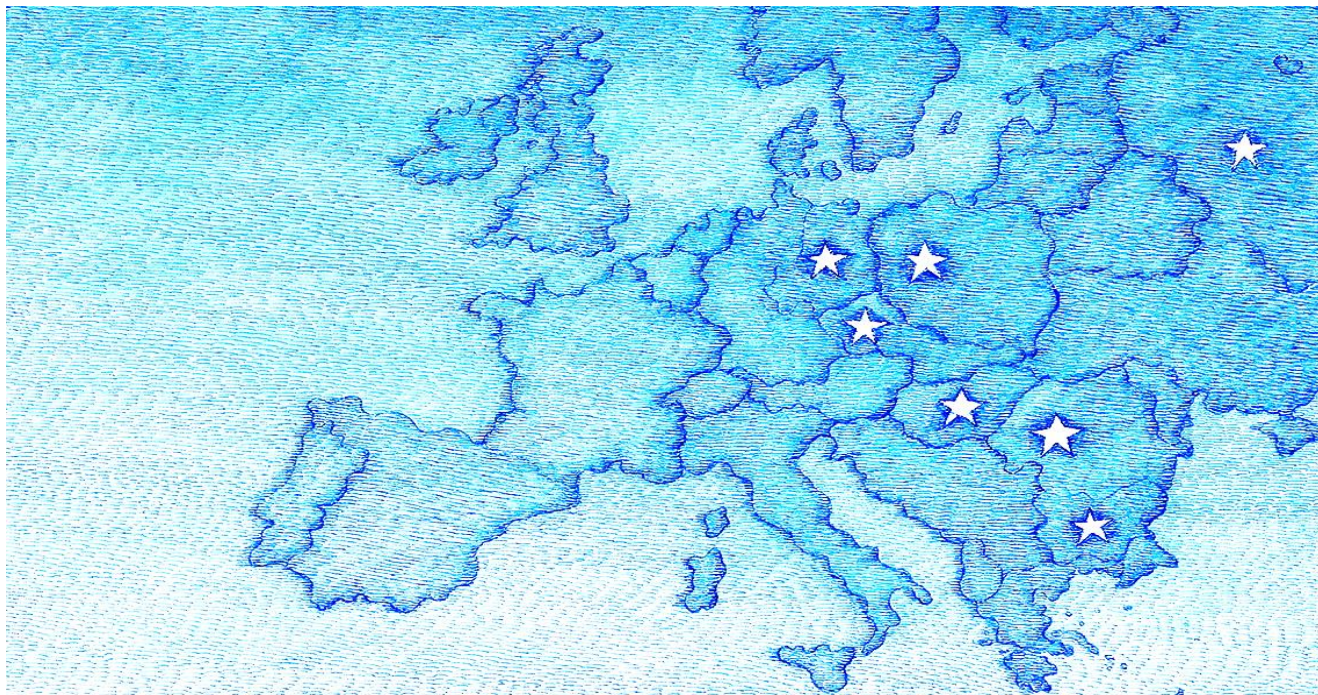

Obr. 18

Obr. 19

Práce s mapou

Obr. 20

Přečti si pozorně text:

„(...) Úplně dole bydlí pan Spieker. Myslím, že nechodí do práce. Prostě pořád sedí doma, a když jde někdo po chodbě, „náhodou“ otevře dveře. Pan Spieker zná všechny v domě jménem. Když přijede babička, musí u něj zazvonit. On se pak odšourá ke skřínce, ztěžka z ní vyndá domovní knihu a všechno do ní zapíše: příjmení, jméno, bydliště, čas příjezdu. A než babička odjede zase domů, musí znovu k panu Spiekerovi, aby mohl vyplnit poslední řádek: čas odjezdu. Babička totiž bydlí na západě...¹³³“

Nakresli, jak podle tebe vypadal pan Spieker.

Napiš slova, která nejvíce pana Spiekera vystihují:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Představ si, že si přijel za Fany na návštěvu, co by si o tobě pan Spieker zapsal do svého deníčku? (Jméno, věk, bydliště, věk rodičů a jejich zaměstnání, tvé záliby, koníčky)

¹³³ SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7617-908-0. s. 15-16.

Pojmy

DEMONSTRACE

VEŘEJNÝ PROTEST

REVOLUCE

RYCHLÁ ZMĚNA POLITICKÉ
MOCI

TOTALITA

POLITICKÝ SYSTÉM VLÁDNOUCÍ
NEOMEZENOU MOCÍ

NDR

NĚMECKÁ DEMOKRATICKÁ
REPUBLIKA
„VÝCHODNÍ NĚMECKO“

Pravda/lež

Hlavní hrdinkou je dívka, která se jmenuje Rita.

Lež – Fany

Tatínek Fany vyučuje hru na housle.

Pravda

Fany připravila pro celou rodinu večeři.

Pravda

Pan Spieker nechce o nikom nic vědět.

Lež – vede si knihu

Fany má bratra Hanna.

Pravda

Lidé okolo Fany emigrují.

Pravda

Sledování západních programů v televizi je povoleno.

Lež - zakázáno

**Příloha č. 3: Pracovní listy ke knize Pavla Čecha:
Obrázkový materiál k první vyučovací hodině:**

1. Hlavní hrdina vstane a ide do práce

obr. 21

obr. 22

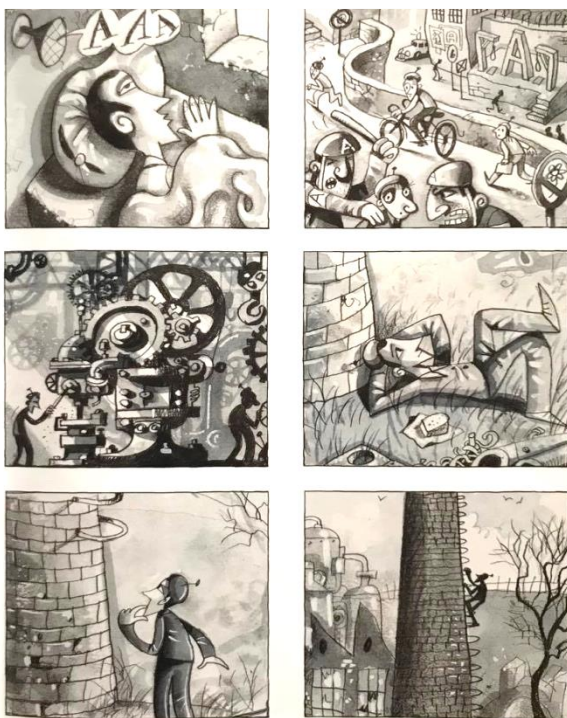
2. Hlavní hrdina je v práci a z práce odchází opět domů

obr. 23

obr. 24

3. Sní o tom, že jednou vše změní a opustí ponuré město, kde už být nechce, kde není šťasten

obr. 25

obr. 26

4. Uskutečňuje svůj sen

obr. 27

obr. 28

5. Odchází z tohoto města

obr. 29

obr. 30

Obrázkový materiál k pantomimě:

obr. 31

obr. 32

obr. 33

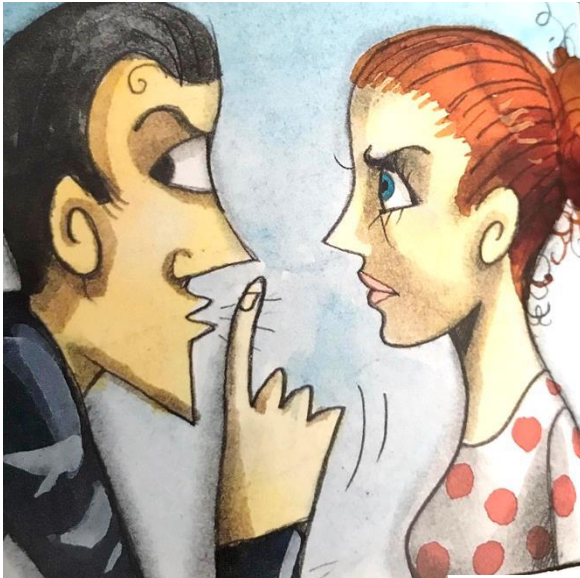
obr. 34

obr. 35

obr. 36

obr. 37

obr. 38

obr. 39

obr. 40

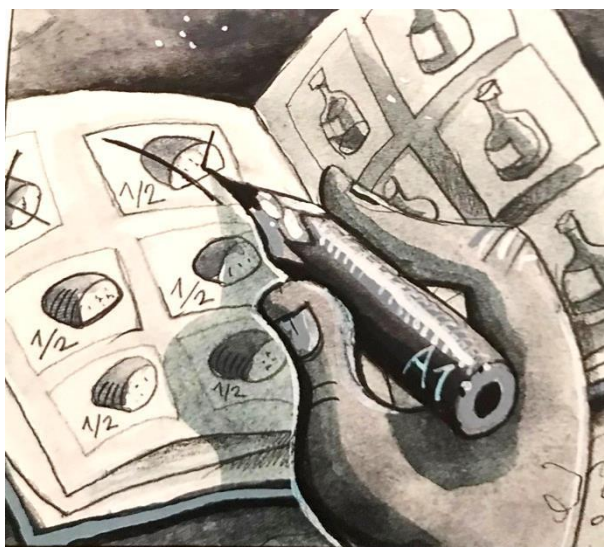
Pracovní list – spoj text s odpovídající ilustrací

Novinové články předkládaly čtenářům pouze zcenzurované informace. Většinou se jednalo o texty velebící vládnoucí režim, vyzdvihující hospodářské či sportovní úspěchy naší země, pro kritiku vlády zde nebyl žádný prostor.

obr. 41

Kvůli nedostatku základních potravin byl zaveden tzv. přidělový systém. Každá domácnost měla potravinové lístky, kde bylo přesně určeno, jaké množství základních potravin si za den můžete koupit. A ani o gram více.

obr. 42

Kvalita životního prostředí se velmi rychle zhoršovala, stát o ochranu přírody téměř vůbec nedbal.

obr. 43

Útěk přes státní hranice do demokratických zemí představoval nesmírně nebezpečnou akci, při které mohli tito účastníci přijít i o život.

obr. 44

Nedemokratická forma vlády se nazývá diktatura. Jedná se o formu vlády, kde je neomezená politická moc držena diktátorem nebo politiky. Ti mohou rozhodovat o všem a pošlapávat přitom i základní lidská práva.

obr. 45

Příloha č. 4: Pracovní list ke knize Jiřího Stránského:

1. V textu je zmínka o tom, jak mnozí vzdělanci vykonávali dělnické profese, protože nesouhlasili s okupací naší zemí v roce 1968. Určitě poznáš na fotce z roku 1974 pozdějšího českého prezidenta.

Je to

Pracoval v té době jako **dělník v pivováře**, ačkoli to byl již světově uznávaný dramatik.

obr. 46

2. Zkus vysvětlit, co znamená, že je někdo z něčeho „**tumpachovej**“.

.....

3. K jednotlivým pojmům přiřaď jejich správný význam.

Okupace	Vše, co se týkalo Sovětského svazu (tehdejší Rusko a další státy, jako např. Bělorusko, Ukrajina atd.)
Sovětský Svobodná Evropa	Nákladní automobil české výroby Rozhlasová stanice vysílající necenzurované zpravodajství.
Avie	Přivlastnění nebo obsazení cizího území.

4. V následujícím textu o sovětské okupaci škrtni všechny nesprávné údaje, a pokud to půjde, nahraď je správnými.

V srpnu 1958 vtrhla na naše území vojska Sovětského svazu a Spojených států amerických, aby podpořila snahy československé vlády o svobodnější život.

5. V textu se objevuje výraz „Hodil po mě okem“. Vysvětli tuto frázi.

.....

6. Dokážete za pomoci přiložené tabulky přeložit následující nápis na obrázku?

Obr. 47

.....

А	azъ	A
Б	buky	B
В	vědě	V
Г	glagoľъ	G
Д	dobro	D
Е	estъ	E
Ж	živěte	Ž
З	dzělo	DZ
И	iže	I
І	ĭ	Ī
К	kako	K
Л	ljudje	L
М	myslite	M
Н	našъ	N
О	onъ	O
П	rokojъ	P
Р	гъcy	R
С	slovo	S
Т	tvъdo	T
Уу	ukъ	U
Ф	frътъ	F
Х	chěgъ	CH
Ѧ	otъ	Ō
Ц	cy	C
Ч	čergъ	Č
Ш	ša	Š
Щ	šta	ŠČ
Ъ	jergъ	Ъ
Ы	jery	Y
Ь	jergъ	Ь
Ѣ	jatъ	Ě
Ю	ju	JU
Я	ja	JA

obr. 48

Dokázali byste napsat své křestní jméno azbukou?

.....

Text k pracovnímu listu

Asi se mu ulevilo, když jsem se ho zeptal, co vlastně dělá.

„Geologické průzkum asi víš, co je. Rozvážím jim vrtací tyče a součástky na vrtací mašiny, a od nich svážím do Prahy na centrálu vyvrtané vzorky.“

Došlo mi to: „Ty, co jsou vzadu...“

„Jo.“

Něco mi nesešlo. Hodil po mě okem: „Co se tak tváříš?“

A pak jednou rukou plácl do volantu a po něm do čela: „No jasně! Že jsem študovanej a dělám tohle! Je ti to divný, co? Nebo dokonce podezřelý?“

Málem jsem mu řekl, že mě přetrumf: že já sice umím odezírat ze rtů, ale on z hlavy.

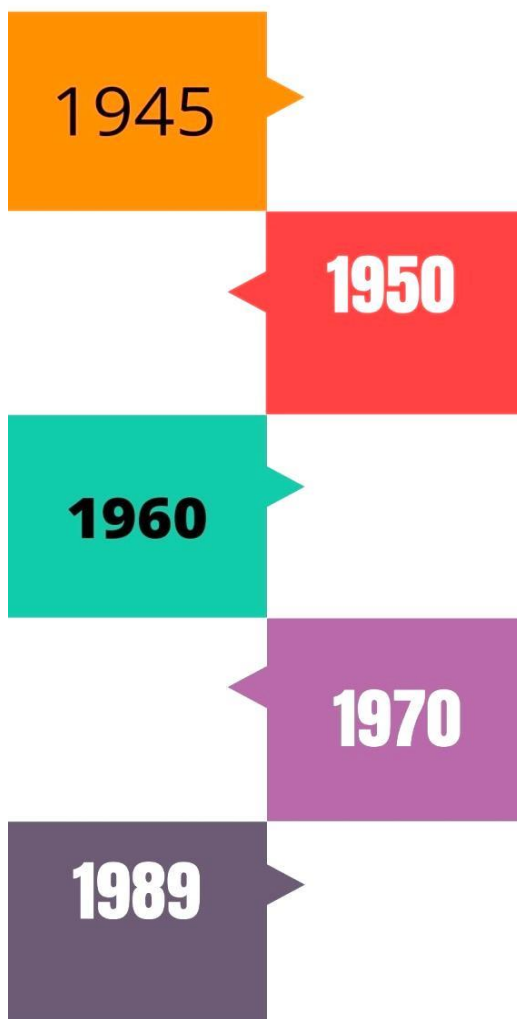
„A když ti řeknu, že jsem doktor práv, budeš mi to věřit?“

Za volantem avie a s rukama plnejma mozolů a na doktora práv fakt nevypadal. Taky se mi ale nechtělo hrát divadýlko. Zatím se ke mně choval férově a já chtěl taky. Teda jsem řekl: „Je to divný, to jo.“

Chvilí jako by nad tím pokyvoval hlavou. Pak se zasmál a řekl: „Víš, co je ještě divnější? Že teď dělá u vrtů několik jinejch doktorů práv, taky ale doktoři filozofie, pár spisovatelů, novináři, univerzitní profesori... A všichni si myslěj, že jsem jeden z nich...“ Koukl se na mě a zřejmě na mě poznal, že pořádě nevím, o čem mluví, a tak se mi to snažil vysvětlit. Pozdějš mi to už bylo jasné, ale teď jsem z toho byl spíš tumpachovej.

Ti spisovatelé a doktoři a další se veřejně stavěli proti tomu, že nás v osmašedesátým obsadili Rusáci a už tu zůstali. Některý to dokonce namlouvali na magneták a kazety posílali do Svobodný Evropy, nebo to říkali západáckejm novinářům a noviny to pak psaly všude po světě a byla z toho pěkná ostuda. A tak je vyrazili z práce a oni skončili u vrtů. Nebo myli okna nebo topili v kotelnách.

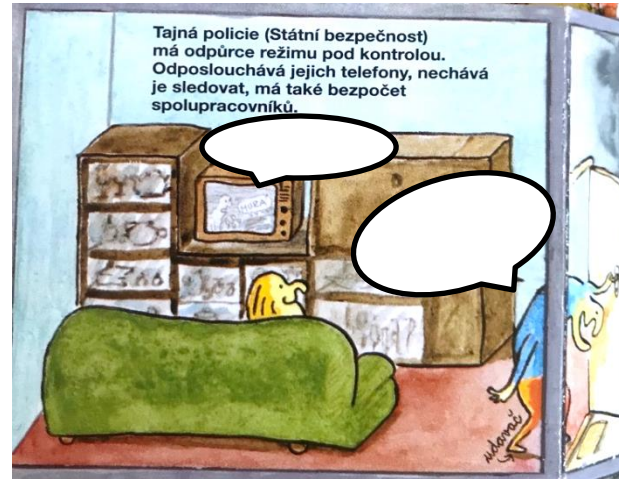
Časová osa

Obr. 49

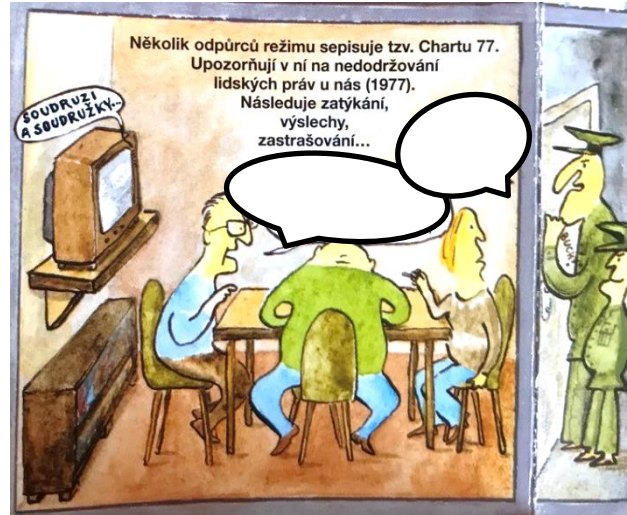
Obr. 50

Obr. 51

Obr. 52

Obr. 53

Obr. 54

Obr. 55

Příloha č. 6: Vyplněné pracovní listy od žáků

„[...] Opine dove byati pan Spieker. Myslím, že nechodí do práce. Prostě pořád sedí doma, a když jde někdo po chodbě, „náhodou“ otevře dveře. Pan Spieker zná všechny v domě jménem. Když přijede babička, musí u něj zazvonit. On se pak odsouává ke skřínce, ztřeška z ní vyndá domovní knihu a všechno do ní zapíše: příjmení, jméno, bydliště, čas příjezdu. A než babička odjede zase domů, musí znovu k panu Spiekerovi, aby mohl vyplnit poslední řádek: čas odjezdu. Babička totiž bydlí na západě...“²

Nakresli, jak podle tebe vypadal pan Spieker.

Napiš slova, která nejvíce pana Spiekerova vystihují:

*slon, pán, stříbrný, smutný, ...
vzdávaný, klavír*

Představ si, že si přijel za Fany na návštěvu, co by si o tobě pan Spieker zapsal do svého deníčku? (Jméno, věk, bydliště, věk rodičů a jejich zaměstnání, tvé záliby, koníčky)

*Tomáš, 70, Biskupovice, Obec 44 Ptákovice 31, Jarda, nic a počítač
Mama Biskupice, Tomáš pořád na telefonu, Jarda, Klavír, počítač*

² CHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTĚTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Píkola (Euromedia). ISBN 978-80-7617-908-0. s. 15-16

Proč ti pan Spieker líbil?

... (text) ...

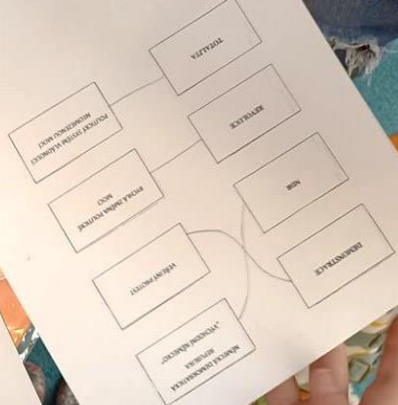
Nakresli, jak podle tebe vypadal pan Spieker.

Napiš slova, která nejvíce pana Spiekerova vystihují:

*slon, pán, stříbrný, smutný, ...
vzdávaný, klavír*

Představ si, že si přijel za Fany na návštěvu, co by si o tobě pan Spieker zapsal do svého deníčku? (Jméno, věk, bydliště, věk rodičů a jejich zaměstnání, tvé záliby, koníčky)

*Tomáš, 70, Biskupovice, Obec 44 Ptákovice 31, Jarda, nic a počítač
Mama Biskupice, Tomáš pořád na telefonu, Jarda, Klavír, počítač*

Pracovní list ke knize Jiřího Stránského:

1. V textu je zmínka o tom, jak mnozí vzdělanci vykonávali dělnické profese, protože nesouhlasili s okupací naší zemi v roce 1968. Určitě poznáš na fotce z roku 1974 pozdější českého prezidenta.

Je to Hlaváček.....

Pracoval v té době jako **dělník v pivovaru**, ačkoli to byl již světově uznávaný dramatik.

obr. 46

2. Zkus vysvětlit, co znamená, že je někdo z něčeho „tumpachovej“.

na vrk rochej.....

3. K jednotlivým pojmům přiřaď jejich správný význam.

Okupace	Vše, co se týkalo Sovětského svazu (tehdejší Rusko a další státy, jako např. Bělorusko, Ukrajina atd.)
Sovětský	Nákladní automobil české výroby
Svobodná Evropa	Rozhlasová stanice vysílající necenzurované zpravodajství.
Avie	Přivlastnění nebo obsazení cizího území.

4. V následujícím textu o sovětské okupaci skrtni všechny nesprávné údaje, a pokud to půjde, nahraď je správnými.

V srpnu 1958 vtrhla na naše území vojska Sovětského svazu a Spojených států amerických, aby podpořila snahy československé vlády o svobodnější život.

5. V textu se objevuje výraz „Hodil po mě okem“. Vysvětli tuto frázi.

hlbl se na něj.....

6. Dokážete za pomoci přiložené tabulky přeložit následující nápis na obrázku?

Obr. 47

МОСКВА.....

А	azъ	A
Б	buky	B
В	vědě	V
Г	glagolъ	G
Д	dobro	D
Е	estъ	E
Ж	živete	Ž
С	dzelo	DZ
З	zemlja	Z
И	iže	I
І	і	I
К	kako	K
Л	ljudje	L
М	myslite	M
Н	našъ	N
О	omъ	O
П	pokoјъ	P
Р	rcy	R
С	slovo	S
Т	tvndo	T
У	ukъ	U
Ф	ftъ	F
Х	chěrnъ	CH
О	omъ	O
Ц	cy	C
Ч	červъ	Č
Ш	ša	S
Щ	šta	ŠČ
Ъ	jerъ	Ъ
Ы	jerу	Y
Ь	jerъ	Ь
Ъ	jatъ	ř
Ю	ju	obr. 48
Я	ja	ja

Pracovní list ke knize Jiřího Stránského:

1. V textu je zmínka o tom, jak mnozí vzdělanci vykonávali dělnické profese, protože nesouhlasili s okupací naší zemi v roce 1968. Určitě poznáš na fotce z roku 1974 pozdějšího českého prezidenta.

Je to Václav Havel.....

Pracoval v té době jako **dělník v pivovaru**, ačkoli to byl již světově uznávaný dramatik.

obr. 46

2. Zkus vysvětlit, co znamená, že je někdo z něčeho „tumpachovej“.

..... neklid

3. K jednotlivým pojmům přiřaď jejich správný význam.

Okupace	Vše, co se týkalo Sovětského svazu (tehdejší Rusko a další státy, jako např. Bělorusko, Ukrajina atd.)
Sovětský	Nákladní automobil české výroby
Svobodná Evropa	Rozhlasová stanice vysílající necenzurované zpravodajství.
Avie	Privlastnění nebo obsazení cizího území.

4. V následujícím textu o sovětské okupaci škrtni všechny nesprávné údaje, a pokud to půjde, nahraď je správnými.

V srpnu 1968 vtrhla na naše území vojska Sovětského svazu ~~a Spojených států amerických~~.
aby ~~podpořila~~ ^{nedoplnila} snahy československé vlády o ~~svobodnější~~ ^{svobodnější} život.

5. V textu se objevuje výraz „Hodil po mě okem“. Vysvětli tuto frázi.

..... houkl se na m.

6. Dokážete za pomoci přiložené tabulky přeložit následující nápis na obrázku?

Obr. 47

..... moskva

А	azъ	A
Б	buky	B
В	vědě	V
Г	glagolъ	G
Д	dobro	D
Е	estъ	E
Ж	živěte	Ž
С	dzělo	DZ
З	zemlja	Z
И	iže	I
І	і	I
К	kako	K
Л	ljudje	L
М	myslite	M
Н	našъ	N
О	onъ	O
П	pokoje	P
Р	rcy	R
С	slovo	S
Т	tvrdо	T
У	uktъ	U
Ф	frъtъ	F
Х	chětъ	CH
Ц	otъ	O
Ч	cy	C
Ш	červъ	Č
Щ	ša	S
Ъ	sta	SČ
Ь	jerъ	Ě
Ы	jerъ	Y
Э	jerъ	Ě
Ю	jatъ	Ě
Я	ju	obr. 48
Я	ja	ja

МОСКВА

ДАВА

Příloha č. 1: Pracovní listy ke knize Petra Síse:

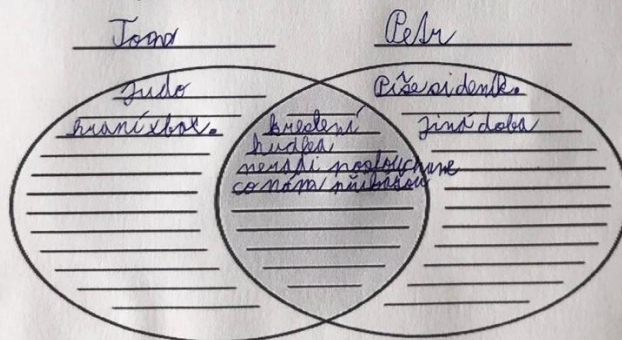
Obr. 1

NÁZEV: Zed', jak jsem vyrůstal za železnou oponou
 AUTOR: Petr Sís
 ILUSTRÁTOR: Petr Sís

Jaké jméno má hlavní hrdina příběhu?

Petr

Pomocí Vennova diagramu zkus zapsat, co máš ty a hlavní hrdina příběhu společného a co naopak vás činí rozdílnými?

Obr. 2

Správné řešení: Název: Zed', jak jsem vyrůstal za železnou oponou, Autor: Petr Sís, Ilustrátor: Petr Sís.

Přifať k těmto deníkovým záznamům vhodný pojem:

Únor 1957 *emigraci*
 „Jeli jsme lyžovat na Šumavu. Vlakem procházeli vojáci se psy a hledali narušitele hranic, kteří by chtěli emigrovat. Zkontrolovali, jestli máme opravu lyže, a řekli nám, že kdybychom viděli někoho podezřelého, musíme to oznámit. Když jsme z vlaku vystoupili, zjistili jsme, že máme dva páry lyží navíc. Dva lidé chybí.“

Květen 1966
 „Před Národním muzeem v Praze se schází skupinka dlouhovýchlasych kluků „mániček“. Policie je začne pronásledovat. Koho chytne, toho ostrhává.“ „Nechávám si narůst vlasy, což se nelíbí ve škole ani doma.“ *emigraci svobody*

Leden - únor 1969
 „Studenti Jan Palach a Jan Zajíc se upálili, aby „probudili národ z letargie.“ *demokracie*

1975-1976
 „Bigbeatové kapely už nemohou vystupovat bez povolení. Všichni umělci teď musí prokázat svou společenskou a politickou způsobilost.“ *máličká nevolnost*

nedovolení
1978
 „Septanda, řeči, dohady. Každý každého podezřívá z donášení. Změní se to ještě někdy?“

17. listopadu 1989 *revoluce*
 „Policie a studenti se střetnou na Národní třídě. Zvoní klíčkama. Občanské fórum a Havel... Letím domů... Konečně budeme zase spolu. Celá rodina.“

Příloha č. 2: Pracovní listy ke knize Hanny Schott:

Obrázkový materiál k aktivitě *Dneska je všechno divné*

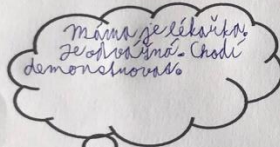
Obr. 16

*Báňa přišla s kamarádkou
 a chce s mámou chodit
 demonstrovat.*

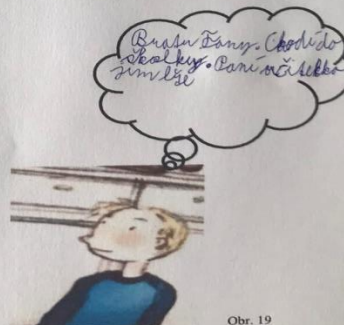
Obr. 17

*Máma Báňa. Bani se
 rodinu. Je nosičky.*

Obr. 18

*Máma je lékařka.
 Je ochotná. Chodí
 demonstrovat.*

Obr. 19

*Báňa Báňa. Chodí do
 školy. Bani má kuku
 zmrzlí.*

Časová osa

1945

Konec druhé světové války.

1950

Nadup komunismus
světová válka

1960

První staré se rolemi

1970

Do všech domů
se dostane televize.
jiná média

1989

Emabová revoluce, svoboda.

Abel Cód - A

1) Dvukrát se sečetl a rovná se lemp.
Polem seč hrdouky si vyjistiť rody.
Hrad se čestem vnitřní vnitřně a vnitřně
do Brice. ~~Střepina pudyhá baskala~~
Po čest roád de vnitřní baskil dleba
a pohná se vnitřně.

2) Tak a vnitřní A "AAAA".

Střepina je vnitřně dleba vnitřně,
dije vnitřně A je vnitřně AAA.
Tato dleba je vnitřně dleba.

Střepina je vnitřně dleba.

Střepina je vnitřně dleba "AAAAAAA".

Střepina je vnitřně dleba vnitřně dleba vnitřně
v dleba. Střepina dleba je vnitřně.

A je vnitřně dleba dleba a seč vnitřně "AAAAA".

3) Vnitřně se sečetl A dleba je vnitřně dleba.

Střepina je vnitřně dleba. Střepina dleba
se vnitřně dleba dleba.

4) seč je vnitřně A je vnitřně dleba

je vnitřně dleba. Střepina je vnitřně dleba dleba
vnitřně dleba dleba dleba. Střepina je vnitřně dleba
Střepina "BE" WOW, seč je vnitřně.
a seč vnitřně A dleba BE vnitřně dleba dleba
dleba je vnitřně.

5) tak seč je vnitřně dleba

Střepina je vnitřně dleba dleba

Střepina je vnitřně dleba dleba vnitřně dleba dleba
Střepina je vnitřně dleba dleba dleba dleba dleba.

KONEC!!!

5) Náhle se rozhodl si odjít z místa, ~~na které~~ ~~byl~~ ~~zastaven~~
Na toto se napnul hodně aby se toho mohl držet. Uvažoval o tom aby
si našel nějakou zastávku, vozáci ho chtěli zastavit ale on si byl
na tohle rozhodl no měla zastávka, ale byla nějaká tak se vozáci rozhod-
ly dojet na státní rovinu. ~~Byl~~ ~~to~~ ~~že~~ ~~napadlo~~ ~~myslet~~ ~~do~~ ~~hli-~~
civě dřív aby se dřív na státní oděv, když se objevily tak
hadnání, ne seděl na kole a o chystal se to jako vozáci
vozáci se rozhodli aby ho zastavit, On se rozhodl o pod spíl a
stříh a vzhled. Letěl a vozáci stáli ještě na státní a evaku-
státní na hadnání, Hadnání odletěl do jiného místa a dom. ~~Průběh~~
~~to~~ ~~hadnání~~ ~~a~~ ~~byl~~ ~~do~~ ~~ovládání~~ ~~had~~ ~~seděl~~ ~~na~~ ~~domě~~ ~~a~~ ~~držel~~ ~~se~~ ~~na~~
No.

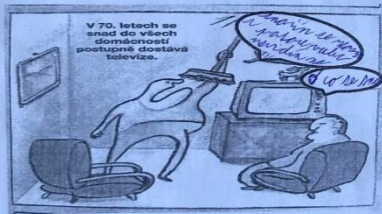
P. R. 1988

Obr. 50

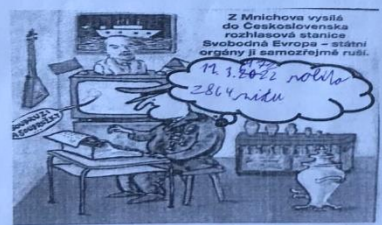
Obr. 51

Obr. 52

Obr. 53

Obr. 54

Obr. 55

Obr. 50

Obr. 51

Obr. 52

Obr. 53

Obr. 54

Obr. 55

Zdroje obrazového materiálu:

Obrázek 1: <https://cz.pinterest.com/pin/385198574354801174/>

Obrázek 2: <https://cz.pinterest.com/pin/13299761381064622/>

Obrázek 3: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/normalizace-a-disent/zivot-v-normalizaci/>

Obrázek 4: <https://www.krajskelisty.cz/praha/22350-tvar-normalizace-mluvci-anticharty-a-neprimy-podporovatel-zrudnosti-komunistickeho-rezimu-i-to-je-tvar-karla-gotta.htm>

Obrázek 5: <https://tn.nova.cz/zpravodajstvi/clanek/400827-pionyrem-prosel-za-komunismu-temer-kazdy-lide-maji-kroje-stale-doma>

Obrázek 6: <https://zahranicni.hn.cz/c1-61218410-mrtvi-na-ceskoslovensko-rakouskych-hranicich>

Obrázek 7: <https://eurozpravy.cz/domaci/zivot/194545-jak-se-zilo-za-komunismu-vejce-za-korunu-maslo-za-zlomek-dnesni-ceny/>

Obrázek 8: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/jak-vznikla-ikonicka-fotka-s-havlem-jezte-v-letadle-se-tomu-smal-rika-fotograf-50680>

Obrázek 9: <https://pravyprostor.cz/zamysleni-nad-kriminalitou-za-komunismu-a-dnes/>

Obrázek 10: <https://www.abicko.cz/clanek/precti-si-zabava-historie/25554/sametova-revoluce-soudruzko-ucitelko-uz-nam-nelzete.html>

Obrázek 11: <https://no.7digital.com/artist/the-beach-boys/release/surfin-usa-5>

Obrázek 12: <https://medium.com/@makuc001/women-american-fashion-1980s-a898d0d5ece4>

Obrázek 13: <https://www.extra.cz/1968-rok-kdy-do-ceskoslovenska-vtrhla-coca-cola/galerie/2>

Obrázek 14: <https://www.istockphoto.com/cs/fotografie/hippie-stylizovan%C3%A9-rodiny-venku-gm484570708-71338077>

Obrázek 15: <https://cz.pinterest.com/nomadwayoflife/wonder/>

Obrázek 16: SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7617-908-0, s. 18.

Obrázek 17: SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7617-908-0, s. 27.

Obrázek 18: SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7617-908-0, s. 30.

Obrázek 19: SCHOTT, Hanna. *Fany byla při tom*. Ilustroval Gerda RAIDT, přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Euromedia Group, 2019. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7617-908-0, s. 27.

Obrázek 20: <https://denikn.cz/231560/petr-sis-driv-to-bylo-jednodussi-dabel-mel-tajnou-policii-obdivuji-vsechny-co-mu-rekli-ne/>

Obrázek 21: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 1.

Obrázek 22: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 4.

Obrázek 23: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 8.

Obrázek 24: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 9.

Obrázek 25: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 11.

Obrázek 26: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 12.

Obrázek 27: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 16.

Obrázek 28: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 23.

Obrázek 29: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 38.

Obrázek 30: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 45.

Obrázek 31: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 9.

Obrázek 32: Tamtéž

Obrázek 33: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 10.

Obrázek 34: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 15.

Obrázek 35: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 14.

Obrázek 36: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 32.

Obrázek 37: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 42.

Obrázek 38: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 24.

Obrázek 39: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 42.

Obrázek 40: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 40.

Obrázek 41: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 6.

Obrázek 42: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 5.

Obrázek 43: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 13.

Obrázek 44: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 37.

Obrázek 45: ČECH, Pavel. A. [Havlíčkův Brod]: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-57-2, s. 15.

Obrázek 46: <https://artsandculture.google.com/asset/v%C3%A1clav-havel-v-pivovaru/8gH2ej2VfB6TNA>

Obrázek 47: <https://1968.rozhlas.cz/#event-7578503>

Obrázek 48: Několik nápadů, jak učit o normalizaci | Digitální repozitář UK. *Digitální repozitář UK* [online]. Copyright © 2017 [cit. 23.02.2022]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/81933>, s. 72.

Obrázek 49: Attention Required! | Cloudflare. *Attention Required! | Cloudflare* [online]. Dostupné z: <https://www.canva.com/design/DAE5NQqiEmc/wxJVE3r2Ev4FPCykPei18w/edit?layoutQuery=%C4%8Dasov%C3%A1+osa>

Obrázek 50: SEIFERTOVÁ, Lucie. *Dějiny českého udatného národa a pár bezvýznamných světových událostí*. Praha: Petr Prchal, 2003. ISBN 80-242-1042-8, s. 21.

Obrázek 51: Tamtéž

Obrázek 52: Tamtéž

Obrázek 53: Tamtéž

Obrázek 54: Tamtéž

Obrázek 55: Tamtéž

Obrázek 56: Archív Petra Herbrycha. Rokytnice nad Rokytnou, 2016-2022.

Obrázek 57: Obrazový materiál: archív Petra Herbrycha. Rokytnice nad Rokytnou, 2016-2022, textový materiál: SÍS, Petr. *Zed': jak jsem vyrůstal za železnou oponou*. Praha: Labyrint, 2007. ISBN 978-80-86803-12-8.

Obrázek 58: Archív Petra Herbrycha. Rokytnice nad Rokytnou, 2016-2022.

